

7

0

Matica

broj
no.

3

ožujak
march

2021.

MJESEČNA REVIIJA HRVATSKE MATICE ISELJENIKA MONTHLY MAGAZINE OF THE CROATIAN HERITAGE FOUNDATION

ISSN 1330-2140

SRETAN USKRS!

Mjesečna revija Hrvatske matice iseljenika / Monthly magazine of the Croatian Heritage Foundation

Godište / Volume **LXXI**
Broj / No. **3/2021**

Nakladnik / Publisher
Hrvatska matica iseljenika / Croatian Heritage Foundation

Za nakladnika / For Publisher
Mijo Marić

Rukovoditeljica Odjela nakladništva / Head of Publishing Department
Vesna Kukavica

Uredništvo / Editorial Staff
Ljerka Galic, Željko Rupiċ, Hrvoje Salopek

Tajnica / Secretary
Snežana Radoš

Lektorica / Lector
Sandra Ćudina

Dizajn i priprema / Layout & Design
Krunoslav Vilĉek

Tisak / Print

HRVATSKA MATICA ISELJENIKA
Trg Stjepana Radića 3, pp 241
10002 Zagreb, Hrvatska / Croatia
Telefon: +385 (0)1 6115-116
Telefax: +385 (0)1 6110-933
E-mail: matica@matiz.hr

Sretan Uskrs!

Drage Hrvatice i Hrvati, cijenjeni suradnici i prijatelji Hrvatske matice iseljenika!

U ozračju u kojem dočekujemo ovogodišnji najveći kršćanski blagdan Kristova uskrsnuća - nada, ustrajnost i kršćanska solidarnost potrebni su nam nego ikada. U ime Hrvatske matice iseljenika i osobno želim Vam blagoslovljen Uskrs te da nas blagdan obnovljene nade osnaži u zajedništvu, odgovornosti i strpljivosti.

U mislima o ljudskoj strpljivosti posebno nas ohrabruju i riječi pape Franje iz njegove nadahnute enciklike *Fratelli tutti*, u kojoj je istaknuo da će nas trpljenje zbog pandemije zasigurno promijeniti. Naš narod uz neizvjesnost pred zarazom pogodio je i snažan potres, a u dvostrukoj nevolji središnje Hrvatske utješila su nas mnogobrojna svjedočanstva ljubavi u nesvakidašnjoj riječi ljudske humanosti iz cijeloga svijeta - iskazana svima potrebitima u Banovini razorenoj potresom proteklih mjeseci, pokazujući koliko su nam u krhkosti čovjeka potrebni blizina, skrb i žrtva. Svakog dana osjećamo, dragi sunarodnjaci, kako nas trpljenje mijenja, obvezujući nas u Domovini da se i mi sami gorljivo zauzmemo oko trpljenja drugoga - pružajući mu jasne znakove naše i vaše uzajamne velikodušne ljubavi, dobrote i neizmjerne zahvalnosti.

Raseljeni hrvatski narod više puta je u svojoj tisućljetnoj povijesti posvjedočio koliko je važno zajedno sanjati!

Više nego ikada trebamo moćnu univerzalnu poruku najvećega kršćanskog blagdana koji nam daje dodatnu vjeru u suočavanju s izazovima svakidašnjice, a posebno u ovome nesigurnom razdoblju pošasti bolesti i s njom u vezi nezapamćene ugroze načina života naše civilizacije.

Vjerujemo da će vam svetkovina Uskrsa u toplini vaših domova diljem svijeta, unatoč svemu, prožeti dolazeća proljeća radošću, ponovnim susretima s rodbinom i u zavičaju te nadahnućem za život dostojan žrtve.

Usto, prigodom sedamdesete obljetnice osnutka Hrvatske matice iseljenika iskazujemo vam ovih blagdana i posebnu zahvalnost za sedam desetljeća zajedničkoga hoda u rastu, osamostaljenju i napretku Lijepa Naše.

Neka nam Uskrs bude poticaj da i dalje činimo dobro, pomažemo bližnjima i potrebitima te zajednički gradimo bolji i sigurniji svijet.

Sretan vam Uskrs!

Djelatnici i ravnatelj Hrvatske matice iseljenika
Mijo Marić

Naslovnica: Pisanice izradila
Jadranka Adriana Erica Relota
(Foto: Iva Kuzmanović)

Kolumne

- 13**
Globalna Hrvatska
Vesna Kukavica
- 28**
Hrvatski glazbenici
Davor Schopf
- 30**
Sociološka slagalica
Nino Sorić
- 34**
Hrvatsko riječno bilinstvo
Darko Mihelj
- 38**
Klikni – Idem doma!
Vesna Kukavica
- 40, 47**
Životinjstvo
Nika Jakab
- 46**
Jezični podsjetnik
Sanja Vulić
- 60**
(S)kretanja
Šimun Šito Ćorić

- 4** Fokus: Vijesti iz Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan RH
- 6** Intervju: Jadranka Relota
- 9** Jedinstveni poklon Svetom Ocu
- 10** Korizmeni koncerti
- 12** Hrvatska kapela u Betlehemu
- 14** IM Ante Bilokapić
- 15** Liječnik Đuro Armeno Baglivi
- 16** 80 godina Kluba Dubrovnik New York
- 18** Poslovne i umjetničke inicijative brazilskih Hrvata
- 21** Iseljenička priča novozelandske Hrvatice
- 23** Zdravstveni turizam povezuje kanadske Hrvate
- 26** Prva Škola hrvatskog folklora u virtualnom obliku
- 32** Povijesna razmišljanja o rijeci Krki
- 42** Rijekom Krkom nizvodno
- 47** Dalmatinski pas
- 48** Manifestacija u Zaostrugu
- 49** Tragovi dalmatinskog psa u Dubrovniku
- 50** Međunarodni projekt secesije
- 51** Pelješki most
- 52** Intervju: Lidija Cvikić
- 54** Povijesna baština Hrvata Salante u Mađarskoj
- 58** Lektorat hrvatskog jezika u Baji
- 62** IM Zagrebački gradonačelnik Milan Bandić
- 63** Vijesti iz sporta
- 66** Crorama

HRVATSKA MATICA ISELJENIKA

Trg Stjepana Radića 3, pp 241
10002 Zagreb, Hrvatska / Croatia
Telefon: +385 (0)1 6115-116
Telefax: +385 (0)1 6110-933
E-mail: matica@matiss.hr Web: www.matis.hr

GODIŠNJA PRETPLATA / ANNUAL SUBSCRIPTION

Običnom poštom / regular mail:
Hrvatska / Croatia 100 kn
ostale europske države /
other European countries 25 EUR
Zračnom poštom / airmail:
SAD / USA 65 USD
Kanada / Canada 65 CAD
Australija / Australia 70 AUD
ostale prekomorske države /
other overseas countries 70 USD

DEVIZNI RAČUN BROJ /

FOREIGN CURRENCY ACCOUNT:

IBAN: HR06 2340 0091 5102 96717
SWIFT CODE: PBZGHR2X
Privredna banka Zagreb, Radnička cesta 50

ŽIRO RAČUN ZA UPLATU U KUNAMA / DOMESTIC CURRENCY ACCOUNT (IN KUNA):

IBAN: HR80 2390 0011 1000 21305
Hrvatska poštanska banka

Naručite i vi svoju Maticu jer Matica je most hrvatskoga zajedništva

Želite li primati MATICU kao dar koji će stizati na Vašu kućnu adresu? Jedino što trebate učiniti jest poslati nam popunjenu narudžbenicu i uplatiti na naš račun odgovarajući novčani iznos koji pokriva troškove slanja. MATICA će potom svaki mjesec stizati u Vaš dom. Naručite, čitajte i preporučite MATICU Vašoj rodbini i prijateljima, kako biste aktivno sudjelovali u ostvarivanju MATIČINE misije: biti čvrsti most između Hrvatske i Hrvata diljem svijeta.

Ime i prezime / Name and surname

Adresa / Address

Grad / City

Država / State

Pošt. broj / Zip Code

Tel.

Fax.

E-mail

Datum / Date

Donosimo vijesti iz Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

 <https://hrvatiizvanrh.gov.hr>

Uredio: Željko Rupić

U cilju unaprjeđenja odlične bilateralne suradnje

Državni tajnik Milas u Sjevernoj Makedoniji i Kosovu

Za radnoga posjeta dvjema državama državni tajnik sastao se s najvišim državnim dužnosnicima, hrvatskim veleposlanicima te vodstvom i pripadnicima hrvatske manjine u tim zemljama

Sastanak u Ministarstvu vanjskih poslova Republike Sjeverne Makedonije

Državni tajnik Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske Zvonko Milas boravio je 2. i 3. ožujka u radnome posjetu Sjevernoj Makedoniji i Kosovu gdje se sastao s najvišim državnim dužnosnicima, hrvatskim veleposlanicima te vodstvom i pripadnicima hrvatske manjine u tim zemljama. U Skoplju je sudjelovao na sastanku u Ministarstvu vanjskih poslova Republike Sjeverne Makedonije gdje se sastao sa zamjenicom ministra vanjskih poslova Republike Sjeverne Makedonije i supredsjedateljicom Međuvladinoga mješovitog odbora za zaštitu nacionalnih manjina između Republike Hrvatske i Republike Sjeverne Makedonije Fatmirom Isaki.

Na sastanku se razgovaralo o nastavku suradnje kojom se promiču ma-

njinska prava, kao i o dodatnom unaprjeđenju odlične bilateralne suradnje. Državni tajnik Milas s ponosom je istaknuo protekle tri godine, razdoblje u kojem su postignuti određeni pozitivni pomaci u Sjevernoj Makedoniji, a za koje se nada da će se nastaviti te da će i Republika Sjeverna Makedonija, čim to bude moguće, definirati status hrvatske nacionalne manjine, sukladno vrlo dobrim i prijateljskim odnosima, kao i potpisanim Sporazumu između dviju država iz 2007. godine. Naglasio je i kako makedonska nacionalna manjina u Republici Hrvatskoj ima Ustavom i ustavnim zakonom zajamčen status i visoku razinu manjinskih prava.

Uz sastanak sa zamjenicom ministra gospođom Fatmirom Isaki, državni tajnik Milas održao je sastanak s hrvatskom veleposlanicom Nives Tiganj i suradnicima. Nakon toga susreo se s

predsjednikom Zajednice Hrvata Nevenkom Kostovskom i članom Savjeta Vlade Republike Hrvatske za Hrvate izvan RH Nenadom Živkovićem, kao i s mons. dr. sc. Kirom Stojanovim, biskupom Skopske biskupije u Biskupskoj rezidenciji, dok se na kraju boravka u Skoplju sastao s predstavnicima hrvatskih udruga.

Državni tajnik Milas sutradan se sastao na Kosovu s veleposlanicom RH na Kosovu Danijelom Barišić, nakon čega je održan sastanak s Karolinom Dokić iz pučke kuhinje Letnice. Zatim je uslijedio obilazak mlina i crkve Majke Božje Letničke te kratki razgovor s ocem Marijanom Demajem. U župnome uredu održan je susret s Hrvatima u Janjevu, a prisutni su bili don Matej Palić, Josip Blaško i Sebastijan Čolakić. Radni posjet hrvatskog izaslanstva završio je obilaskom crkve sv. Nikole. ■

Državni tajnik Zvonko Milas i zamjenica ministra vanjskih poslova Sjeverne Makedonije Fatmira Isaki

Natječaj za poslijediplomski specijalistički studij Učiteljskoga fakulteta

Obrazovni pristup hrvatskom kao inom jeziku

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu raspisao je Natječaj za upis polaznika na poslijediplomski specijalistički studij "Obrazovni pristup hrvatskom kao inom jeziku u ranom odgoju i obveznom obrazovanju u akademskoj godini 2020./2021.", a prijave se zaprimaju do 31. ožujka 2021. godine.

Pokretanje novoga studijskog programa Učiteljskoga fakulteta - poslijediplomskoga specijalističkog studija pod nazivom "Obrazovni pristup hrvatskome kao inome jeziku u ranom odgoju i obveznom obrazovanju" prvi je takav program u Republici Hrvatskoj. Riječ je o hvalevrijednom programu Učiteljskoga fakulteta koji ide ukorak s potrebama vremena i hrvat-

skih zajednica u svijetu. Dodatno usavršavanje iznimno je važno svima, pa tako i učiteljima koji rade u hrvatskim zajednicama diljem svijeta s djecom kojima je hrvatski jezik najčešće nasljedni jezik. Središnji državni ured iskazuje zadovoljstvo zbog pokretanja ovoga poslijediplomskoga specijalističkog studija.

Sve informacije o studiju dostupne su na mrežnim stranicama Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na poveznici u nastavku: Natječaj za upis polaznika na poslijediplomski specijalistički studij Obrazovni pristup hrvatskom kao inom jeziku u ranom odgoju i obveznom obrazovanju u akademskoj godini 2020./2021. | Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (unizg.hr).

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split

Summer School of Croatian Language and Culture 2021

The Center for Croatian Studies Abroad, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, is now receiving applications for the Summer School of Croatian Language and Culture 2021. The School starts 28 June and runs until 16 July 2021, which is the total of three weeks of classes, including two field trips two consecutive Fridays in a row.

Applicants need to send the following: completed and signed application form, copy of the passport or other personal identification document and copy of the payment transaction. All applicants are subject to the Summer School tuition fee of 2.300,00 Croatian kuna.

The registration documents need to be sent to the programme coordinator ms. Jelena Rogošić jnovak@ffst.hr by 21 June 2021, and the placement test for applicants with prior knowledge of Croatian will take place on the first day of the School, 28 June 2021 at 9 am. Please find the attached Summer School programme, as well as the application form and payment dana on <https://www.ffst.unist.hr/summer-school-of-croatian-language-and-culture-2021/>

Objava Hrvatskoga svjetskog kongresa

5. Hrvatske svjetske igre odgađaju se za 2022. godinu

Pete Hrvatske svjetske igre koje su se trebale održati u Zagrebu od 27. do 31. srpnja 2021. godine odgađaju se za 2022. godinu. Nakon obavljenih razgovora s relevantnim čimbenicima, vezano uz pandemiju koronavirusa, Hrvatski svjetski kongres održao je na razini Izvršnog odbora 28. pro-

sinca 2020. godine videokonferenciju i donio odluku o novoj odgodi i novom terminu održavanja Hrvatskih svjetskih igara. Tako su 5. Hrvatske svjetske igre, koje su se trebale održati u Zagrebu od 27. do 31. srpnja 2021. godine, prolongirane i održat će se od 26. do 30. srpnja 2022. godine. ■

Dosanjani povratnički san

Jadranka Relota, argentinsko-hrvatska naivna umjetnica i slikarica, magistrica matematike te programerka, nekad vrlo istaknuta članica hrvatske zajednice u Argentini, rođena je u 1956. godine u Buenos Airesu, a od 2016. godine živi u Hrvatskoj. Svoj novi dom pronašla je u Puli.

Razgovarala: **Barbara Buršić**

Fotografija njezinih pisanica nastalih tijekom više godina dok je još živjela u Argentini krasi naslovnicu ovog uskrsnog broja Matice. Bio je to povod i za razgovor o njezinim korijenima, životu i radu u hrvatskoj zajednici u Argentini, njezinom umjetničkom radu, proučavanju hrvatske etnografske baštine i ukrašavanju pisanica, a također i o njenom dolasku i životu u Hrvatskoj, zemlji njenih predaka.

O KORIJENIMA I PRECIMA...

"Mamina baka, moja prabaka Mandić rodila je Idu, maminu mamu te je porijeklom iz Istre, s Čićarije, a moj djed Franz Raab, mamin tata bio je Austrijanac. Upoznali su se u Sarajevu, a kako

je baka iz Istre stigla u Sarajevo i kako su se upoznali, nemam pojma. Austrijska banka poslala je djeda Franza u Sarajevo poslije austrijske okupacije BiH i tamo se rodila i moja mama Erika. Baka Ida umrla je u Sarajevu kada je mama imala 14 godina, 1936. godine, a djed je s troje djece otišao u Beč gdje je i umro 1971. godine. Mama je bila medicinska sestra, živjela je i radila neko vrijeme u Pragu i Beču. Otišla je sama u Argentinu, 1951. godine u provinciju Salta gdje je živjela nekoliko mjeseci. Moj tata Ivo porijeklom je s Kupresa, njegovi roditelji su bili Mate i Matija r. Svalina. Prezime Relota je porijeklom iz Imotskog, odakle su prije 250 godina došli na Kupres. Tata Ivo je izučio u Sarajevu za zubotehničara, u kasnije je Zagrebu studirao stomatologiju. U teškim vremenima prije i za vrijeme 2. svjetskog rata radio je u Splitu u Vojnoj bolnici gdje je bio šef odjela, te spasio mnoge živote. Iz Splita je završio u američkom izbjegličkom logoru kod Salzburga. Godine 1949. došao je u Argentinu, u Buenos Aires.

Mama je živjela u Salti, ali jednoga dana je došla u Buenos Aires jer ju je bolio zub. Upoznali su se u tatinoj ordinaciji, zaljubili se, vjenčali. Očito im je to bilo suđeno jer su mama i tata tijekom svojeg života živjeli u isto vrijeme u Sarajevu i u Beču, no sreli su se tek u Argentini, daleko od doma. Ja sam se rodila 1956. a brat Ivan Francisco 1958. Moji roditelji su dobili prvog sinčića, zdravu bebu 1954. za kojeg su im u rodilištu rekli da je umro poslije poroda. No, roditelji su vjerovali da ga je bolničko osoblje ukrado i dodijelilo nekome drugome paru jer su ga vidjeli živog i punog energije, (to se često događalo novim imigrantima u Argentini koji su slabo znali španjolski jezik). Taj mučni događaj tištio je moje roditelje

do kraja života i tata me prije svoje smrti obavezao da pronađem svog ukradenog brata u čemu sam i uspjela slučajno i nakon mnogo vremena.

O ŽIVOTU I RADU U HRVATSKOJ ZAJEDNICI U ARGENTINI...

Moje pravo ime je Adriana Erica, tada se nije u Argentini moglo dati djeci strano ime. Ali uvijek su me zvali Jadranka. Kod kuće smo razgovarali samo hrvatski i bilo mi je teško kad sam počela ići u školu jer nisam znala španjolski, a i roditeljima je ispočetka bilo teško dok nisu dobro naučili jezik. Moj prvi kontakt s hrvatskom zajednicom bile su nedjeljne mise i jedna predstava za sv. Nikolu kada sam se uplašila Krampusa (smijeh).

Kao tinejdžerica počela sam aktivnije sudjelovati na Tejaru (Crkva sv. Nikole Tavelića u BA), igrala sam odbojku u Kuglani, plesali smo kolo, pjevali narodne i moderne hrvatske pjesme koje je vodio fra Marijan Zlovečera, imali zajedničke ručkove, piknike i hodočašća. Kad sam počela studirati (matematiku i informatiku), malo sam se udaljila od zajednice. U Argentini je sredinom sedamdesetih bila ekonomska kriza, morala sam početi raditi i nisam imala toliko vremena. U zajednicu je 1977. došao fra Matija Ma-

tošević koji je vodio mladež i pozvao me da vodim kolo na Tejaru. Prihvatila sam i napravili smo koreografiju drmeša i "segundo baile". Nismo imali ništa odakle bi učili, pa sam napravila koreografiju po sjećanju, kako sam naučila od starijih generacija koja su mene poučavala kako se igra kolo. Sredinom 80-ih sam se vjenčala s Ukrajincom, rodila djecu Tamaru i Demiana, logično, ponovno nisam imala vremena. Fra Matija se vratio ubrzo u Hrvatsku pa fra Ilija Kozina vodi Tejar. Skupina "Kolo" nastavila je s radom i sada se zove "Proljeće", i još i danas plešu drmeš i "segundo baile" po toj mojoj koreografiji.

Osim grupe Kolo, 21 godinu vodila sam Malu školu hrvatskog jezika u Buenos Airesu, također na Tejaru. Mnogo generacija mladih hrvatskih korijena sam poučavala.

Sredinom 90-ih pozvali su me da napravim razne scenografije za nekoliko događanja i tražili su me prijedloge za slična događanja i manifestacije. S vremenom sam postala tajnica krovne udruge Hrvata i 1999. došla u Hrvatsku te od Ministarstva prosvjete tražila stipendije da djeca mogu doći učiti ili studirati hrvatski jezik u Argentini. U rujnu 2001. počela sam "skupljati" one nekadašnje pripadnike hrvatske zajednice, koji do tada "nisu dolazili često" da se počnu okupljati i tako je nastalo "Veselo društvo".

I moja djeca su odlazila u Malu školu, igrala se, družila, tako da smo jako često bili tamo. Neko vrijeme bila sam i predsjednica krovne udruge.

O SURADNJI S HRVATSKOM MATICOM ISELJENIKA

Prilikom dolaska u Hrvatsku 1999. bila sam i u Hrvatskoj matici iseljenika, a u jednoj od Matica iz 1999. izašao je i intervju sa mnom pod nazivom "Samo će srce govoriti o Hrvatskoj".

Kao predsjednica hrvatske krovne institucije, 2004. organizirala sam posjet tadašnjeg ravnatelja HMI Nikole Jelinčića u Argentini i susret s hrvatskim zajednicama i društvima. Također, naši članovi odlazili su i na Matičine škole folklor.

I otkad živim u Puli, 2019. u suradnji s Hrvatskom maticom iseljenika – Po-

družnica Pula i Gradskom knjižnicom i čitaonicom Pula održala sam radionicu "Uskrsna kreativna radionica za djecu i roditelje", a također imam planove i za izložbu svojih radova naivne umjetnosti kad se malo poboljša epidemiološka situacija.

O UMJETNOSTI, UMJETNIČKOM RADU, PISANICAMA...

Od malih nogu moj hobi bilo je crtanje, sanjala sam da budem umjetnica, slikarica ili modna dizajnerica. Studirala sam i magistrirala matematiku, podučavala te postala i programerka, ali uvijek sam se bavila i umjetnošću. Samouka sam umjetnica, radila sam različite scenografije za nastupe klapa, zborova, manifestacije, za obljetnice napravila prigodne slike, na pročelju zgrada, oltar u kripti Lujan. Radila sam i slike većih dimenzija, ali i minijature. Održala brojne radionice izrade pisanica i slikanja na staklu koje je organiziralo uglavnom hrvatsko veleposlanstvo, ponekad i Hrvatski svjetski kongres, argentinska televizija, sajmovi knjiga, Buenos Aires celebra Croatia itd. Radila sam i tematske cikluse minijatura na staklu u stilu hlebinske škole – "Božić u Hrvata", "Križni put u Hrvata". Pisanice sam počela raditi 80-ih godina kada sam naučila tehniku.

One postoje od pretkršćanskog doba, ali su dobile i kršćanski smisao. Pisanice su dar, sa željom dragoj osobi: zdravlje, snaga, plodnost, ljubav, strpljenje, uspjeh i različiti simboli i boje imaju različiti značaj. Kristovo uskrsnuće uspoređuje se s jajetom. Kao što sama riječ kaže, pisanica dolazi od pisati. Piše se pisalicom, "kiščićom" napunjenom rastopljenim voskom na bijelom siro-

vom jajetu. Vosak maskira boju za koju želim da dođe od izražaja, postepeno se ponavlja isti proces nadodajući više voska i boja: žuta, narančasta, crvena i napokon crna. Na kraju se vosak očisti toplom krpom i lakira.

Pisanice koje krase naslovnice ovog broja nastajale su niz godina. Tehniku izrade poučavala sam i u hrvatskoj zajednici u BA. Obično je to počelo mjesec dana prije Uskrsa, okupljali bi se subotom, i učila bi ih kako se dekoriraju jaja i kako se rade pisanice. Pisanice sam donijela u Hrvatsku, skoro sve su dopuštivale u komadu sa mnom iz Argentine.

O ŽIVOTU U HRVATSKOJ

Zbog nepovoljne ekonomske situacije u Argentini, posebno zbog opće nesigurnosti odlučila sam doći u Hrvatsku. Preselila sam se 2016. Kratko vrijeme sam živjela u Zagrebu, a zatim sam došla u Pulu na poziv rođaka. Pomoć državnih institucija nisam imala. Sve sam rješavala sama, od dokumenata do zdravstvenog osiguranja. Jednako je bilo teško pronaći nekakav posao. Živim hrvatsku stvarnost i povratnički san mojih roditelja koji to nisu dočekali. Poručila bih i drugima, potomcima Hrvata da dođu ovdje živjeti. Ovdje je mir, ovdje se živi u miru. Mislim da je ovdje teško imati stresan život i voljela bih da i moja djeca dođu živjeti ovamo. ■

ENG *Jadranka Relota is an Argentinian painter of Croatian background who works in the naive style. She earned a degree in mathematics and worked as a programmer. Born in 1956, she was once a prominent figure among the ethnic Croats of Buenos Aires. In 2016 she relocated to the Croatian coastal city of Pula. The cover art of this issue of Matica magazine features Easter eggs made by Ms Relota over her many years in Argentina.*

19.– 30. srpnja 2021.

program za djecu i mlade 9 – 16 godina

jezične i kreativne radionice
sportske, rekreativne i zabavne aktivnosti
večernji program
iskusni i pouzdani učitelji i voditelji
program se provodi od 1993.
smještaj u dječjem odmaralištu
prijave do popunjenosti
info: www.matis.hr ili lada.kanajet@matishr.hr

Organizator zadržava pravo izmjene datuma i programa, kao i pravo otkazivanja programa, sukladno aktualnoj situaciji s pandemijom koronavirusa u Hrvatskoj i svijetu.

Croatian Heritage Foundation
Little School of Croatian Language and Culture

July 19 – 30, 2021

program for children and teenagers aged from 9 – 16 years

language & creative workshops
sports, recreational and entertainment activities
evening events
experienced and reliable teachers and guides
program has been staged since 1993
accommodation in children`s resort
registration until all places are filled
info: www.matis.hr ili lada.kanajet@matishr.hr

The organiser reserves the right to change the dates and the programme, and the right to cancel the programme entirely, in accordance with coronavirus-related circumstances in Croatia and abroad.

Sveučilište u Zagrebu i Hrvatska matica iseljenika

Sveučilišna škola hrvatskoga jezika i kulture 26. lipnja – 23. srpnja 2021.

program za osobe starije od 17
120 sati jezične nastave
tri jezične razine (početna, srednja, napredna)
male skupine
predavanja o hrvatskoj kulturi i povijesti
raznoliki kulturni program
studijski izleti
diploma Sveučilišne škole, ECTS-bodovi
prijave do 28. svibnja 2021.
info: www.matis.hr ili lada.kanajet@matishr.hr

Organizatori zadržavaju pravo izmjene datuma i programa, kao i pravo otkazivanja programa, sukladno aktualnoj situaciji s pandemijom koronavirusa u Hrvatskoj i svijetu, kao i skladu s mogućnostima provođenja programa nakon potresa u Zagrebu i okolici.

University of Zagreb & Croatian Heritage Foundation

University School of Croatian Language and Culture

June 26 - July 23, 2021

the School admits persons above the age of 17
120 hours of language classes
3 levels x 3 sublevels
small groups
lectures on Croatian culture and history
cultural program
study trips
University School Diploma, ECTS credits
registration May 28, 2021
info: www.matis.hr or lada.kanajet@matishr.hr

The organisers reserve the right to change the dates and the programme, and the right to cancel the programme entirely, in accordance with coronavirus-related circumstances in Croatia and abroad, and the impact of the earthquake that occurred in Zagreb and its environs on the ability to conduct programme activities.

Jedinstveni poklon Svetome Ocu

Događaj koji je bio predviđen za 18. ožujka 2020. zbog pandemije se mogao ostvariti tek u listopadu kad je Zoran Lucić dolaskom u Vječni grad obogatio zbirku umjetnina pohranjenih u Zavodu sv. Jeronima i Vatikanu svojim maštovitim, savršeno izrađenim radovima

Tekst: **Svjetlana Lipanović**

Foto: **Zoran Lucić**

Hrvatski umjetnik Zoran Lucić, rođen 1968. u Slavonskome Brodu, savršeno nagovještava skori Uskrs svojim neobično oslikanim pisanicama. Nakon sudjelovanja u Domovinskom ratu, od 1999. godine s obitelji živi u austrijskom mjestu Oberwaltersdorfu, oko 30 km od Beča. Prije nekoliko godina počeo se baviti izradom neponovljivih umjetničkih djela. Originalan je izbor materijala koji može biti kokoške, gušče, pačje, nandu, nojevo ili emuovo jaje na kojima gravira razne prizore, ponekad ukrašene Swarovski kristalom. Lucić je ostvario pet samostalnih izložbi u Austriji, Italiji i Hrvatskoj te se njegovi radovi nalaze diljem svijeta, od SAD-a, Australije, Čilea, Argentine, Ujedinjenih Arapskih Emirata do Europe.

Posebno značajno ostvarenje izrađeno tijekom pet mjeseci je veliki križ od drveta divlje trešnje iz Gornje Austrije (2m x 1,3 m) u koji je umetnuto 14 graviranih jaja australske ptice emu, na kojima su vjerno prikazane postaje Križnog puta. Umjetnik je izabrao upravo ova jaja kao podlogu za svoje gravure

jer su prirodno zelene boje koja postupno pri graviranju postaje svjetlija, sve do bijele boje dajući pritom niz lijepih nijansi. Tijekom nedavnog boravka u Rimu 14. listopada 2020., Lucić je poklonio križ Papinskome hrvatskom zavodu sv. Jeronima. Tom događaju nazočili su rektor Zavoda i crkve don Marko Đurin i Neven Pelicarić, veleposlanik Republike Hrvatske pri Sv. Stolicu, kojemu je umjetnik posebno zahvalio na pomoći oko organizacije događaja. Istoga dana, umjetnik odjeven u slavonsku narodnu nošnju i u pratnji Željka Batarila, koji je bio u izaslanstvu umjesto Andreja Lucića, predsjednika Hrvatskoga doma u Beču, susreo se s papom Franjom na općoj audijenciji koja se održava svake srijede u Vatikanu. Papa je blagoslovio križ te izrazio divljenje umjetničkom ostvarenju. Na spomen ovome nezaboravnom susretu umjetnik je poklonio Svetom Ocu emuovo jaje visoko 13 cm x 6 cm s ugraviranim papinskim grbom. ■

ENG Born in 1968. in Croatian town Slavonski Brod. As a Commander Officer in the Croatian army he fought in the Croatian War of Independence. Since 1999, he has been living in Austria with his family, where he works as a Security Manager at a famous and exclusive French department store in the center of Vienna. Few years ago, he discovered the beauty of egg carving and started expressing his creativity through this aspect of art which is something he finds fulfilling. Although he doesn't consider himself an artist, despite being registered as one in Vienna, his works of art speak for themselves. He discovered the beauty of emu, nandu, ostrich, goose, duck and chicken eggshells, using various techniques of drilling, engraving, milling, as well as incorporating Swarovski crystals into them, adding a particular charm and elegance to his works of art. Each egg represents a small piece of art telling its own story and revealing the Artist's expression and emotions. The Artists seeks the motifs for his artwork in folklore tradition, nature and sacred art, providing him with inspiration and enriching his experience. Making his beautiful works of art with a filigree precision, and presenting them through the four exhibitions held so far in Vienna and Rome that achieved a remarkable success. He also organized some workshops for children and adults in order for him to be able to make the beauty of art more interesting and appealing to all the audiences, and the youngest one in particular. His works of art adorn the homes all around the world, both in the United States of America, Argentina, Chile, Australia, United Arab Emirates and Europe. Zoran Lucić is an artist who has poured his soul into his artwork, with each of his pieces of art telling its own unique emotional story and revealing all the beauty and creativity of his artistic work.

Poput maslačkove djece

Slobodno se može reći da su Korizmeni koncerti i predstave za djecu u organizaciji HMI-ja otvorili vrata svim umjetnicima iz Hrvatske koji su polagano, ali sigurno kretali u područja koja su im prije Domovinskoga rata bila zatvorena

Korizmeni koncert u Moliseu (Italija)

Korizmeni koncert u Tuzli (BiH)

Tekst: Nives Antoljak

Godina je 2021. i HMI slavi 70 godina postojanja. Korizmeno je doba, blagdan Uskrsa se primiće pa se prisjećamo jednog od velikih projekata HMI-ja, a to su Korizmeni koncerti koji su zauvijek obilježili nepresušnu suradnju s našim Hrvatima u svijetu i u najtežim ratnim i poratnim danima. Promišljalo se što se može učiniti za Hrvate na područjima zahvaćenim ratom, za izoliranu hrvatsku manjinu, ali i udaljenu hrvatsku manjinu, a koje su nesebično pomagale za vrijeme Domovinskoga rata.

Tadašnji ravnatelj Opere HNK Split, pokojni Joško Markotić, ponudio je Matici program Korizmenih koncerata. Nije slučajno da su se prvi koncerti održali u tada razrušenoj BiH. Pjevalo se u crkvama koje su u to teško vrijeme okupljale najveći broj Hrvata. Recital "Puče moj..." odzvanjao je od Viteza, Vareša, Zenice, Ovčareva, Travnika, Tuzle, Sarajeva, Drvara, Bugojna, Jajca, Kiseljaka, Žepča, Orašja, Kreševa... Kulturnim sadržajem s hrvatskim predznakom prvi smo ušli u katedralu u Banjoj Luci. Bili su to dirljivi trenuci za malobrojne tamošnje Hrvate pa su ovaj događaj mnogi popratili suzama, među kojima su bili biskup Komarica i njegova majka.

PISMA ZA RODBINU

Kako u to vrijeme u Republici Srpskoj ni pošta nije bila u funkciji, djelatnici HMI-ja i izvođači ponijeli su pisma njihovoj rodbini i prijateljima u Hrvatsku. Kombi splitskih registracija hrabro je puto-
vao sa svojim pjevačima i sviračima kroz tada još opasna područja, no prošli su sve barikade ne samo u jednoj turneji, nego u njih nekoliko. Vrhunski glazbeni doživljaji uveličali su Uskrs 1997., 1998., 1999... mnogim Hrvatima u tome ispaćenom kraju. Koncerti su održavani u crkvama diljem BiH te unosili optimizam i potvrdu da ih Hrvatska nije

SJEĆANJA

Hrvatska matica iseljenika, gđa Nives Antoljak i ja, dva desetljeća druženja, putovanja i dirljivih susreta s našim ljudima izvan Hrvatske željnih vijesti iz staroga kraja, naša kulture i sjećanja na stari kraj... kad je ono nono... pred Turcima sa cilon familijon otiša na zapad... filoksera... sija na vapor...

Tako se sjetim 1997. godine kada sam nakon završetka obrazovanja na poziv pok. gosp. Joška Markotića krenuo na turneju Korizmenih koncerata diljem Bosne i Hercegovine u organizaciji HMI-ja. Prvi u Bugojnu. Ja otvaram koncert s *Panis Angelicus* (Kruh anđeoski), negdje oko sredine kompozicije pogledam ljude u prepunoj crkvi s još vidljivim oštećenjima od ratnih razaranja, i vidim da polovica ljudi roni suze i drži rupčice u ruci, rumenu djecu od studeni, i u trenu shvatim da su to oni isti ljudi koji su kao izbjeglice dolazili u Split, oni isti čija smo stradavanja gledali preko TV-a, oni isti koji su izgubili nekog svog, nekog dragog u vohoru ratnih zbivanja. U tom trenu i meni se skupilo, steglo se grlo, oko zasuzilo kad shvatih kroz što su ti ljudi prošli i uspjeli sačuvati vjeru, kršćanski oprostili i nastavili zeleniti stablo života u kraju gdje su im stoljetni korijeni. Takav je bio i ostatak puta... Jaj-

Korizmeni koncerti na turneji po Slovačkoj i Mađarskoj

zaboravila, hrabрили su ih na ostanak i poželjeli dobrodošlicu onima koji su se vratili iz progonstva. Nakon Korizmenih koncerata slijedili su i Marijini koncerti. Hrvatska matica iseljenika u to je vrijeme, nakon što je organizirala u školama predstave za djecu diljem BiH, gostovala gotovo u svakoj crkvi te dala izniman doprinos povratku kulturnih događaja.

Paralelno s turnejama po BiH krenulo se u Crnu Goru. I tu su svećenici prvi put nakon rata okupili svoj puk na koncertima. Pjevao je i biskup Janjić u katedrali u Kotoru, svirao don Sbute-ga u Dobroti, ugstili su ih u župnom dvoru u Donjoj Lastvi. Radost i ganuće Kotorana ne može se opisati. Izvirala je iz svake rečenice, zahvalnosti Matičici i pohvale koncertu za taj uskršni dar. Svečano i dostojanstveno bilo je i u katedrali u Somboru, Novom Sadu i

Subotici, gdje se također okupio veliki broj Hrvata. Čak je jedan koncert otkazan jer je u to vrijeme bio izravan prijenos uhićenja Slobodana Miloševića. Slijedili su koncerti po hrvatskim selima u Rumunjskoj, i to upravo u vrijeme kad se slavio njihov ulazak u NATO. Publici u crkvama činile su uglavnom žene i djeca iz toga siromašnog kraja budući da su muškarci bili razasuti po Europi u potrazi za poslom. Svećenici, časne sestre i nekoliko škola koje su njegovale hrvatski jezik prepoznali su korizmene pjesme, čime je i njima bio uveličan ovaj veliki blagdan.

TRI SELA – TRI BREŽULJKA

U doba korizme mnogi katolici odriču se nečega, no uz Korizmene koncerte Hrvati u Slovačkoj i Mađarskoj nisu se odrekli pjesme. Hrvatska matica iselje-

ce, najlon na oknima, snijeg, na samom početku koncerta čim smo upalili reflektore nestaje struje i cijeli koncert se održava pod svjetlosti svijeća iz ruku fratar, neopisivo, iskonski... Tako je počelo, puno pozitivne ljudske energije, topline, zajedništva, nade u boljitak, radosti zbog ostvarenoga tisućljetnog sna za svojom državom, svojom Hrvatskom.

Svake godine slijedili su drugi krajevi, druge zemlje i susreti s hrvatskom manjinom koja je u različitim povijesnim previranjima napuštala stari kraj u potrazi za životom, za opstankom i nadom, sačuvavši svoj jezik i običaje. Rumunjska, Mađarska, Vojvodina, Italija... posvuda isto, ali opet drukčije. Susret s arhaičnim hrvatskim, kulturom i običajima koji su prihvatili i dio kulture i običaja novog kraja... i opet susreti s ljudima, prepuno ljudske topline i bliskosti koju osjećaju

prema nama jer smo im donijeli dio Hrvatske. Ta putovanja postaju kao neka naša misija koja nam puni baterije i vraća vjeru u ljude.

Crna Gora, tjedan dana prije službenog otvaranja granice koja je godinama bila zbog rata zatvorena i susret s našima u Boki, tamo kao da je vrijeme stalo u 80-ima... Rumunjska, pamtim užasne ceste pune rupa omeđene trešnjama u punom cvatu i livade pune stada ovaca koje čuvaju psi i pastiri kao na nekoj srednjovjekovnoj pastoralu... Italija, brežuljci Molisea, obrađena polja i golema, monumentalna dvorana crkve sv. Jerolima u Rimu, vreva grada, mnoštvo ljudi, automobila, sve u žurbi... sve su to sjećanja kojih se rado sjetim i tada me preplave osjećaji, osjećaji zbog kojih vrijedi živjeti i koji život čine vrijednim i prekrasnim djelićem duge ljudske povijesti prožete običajima i kulturom koja se prenosi s koljena na koljeno i ljubomorno čuva diljem svijeta, gdje je kotač povijesti poput maslačke djece razbacao naše ljude, ljude koji i nakon stoljeća i desetljeća rado primaju goste iz staroga kraja održavajući vezu i sjećanje na stari kraj, a HMI sa svojim programima pomaže im u očuvanju tradicije i otvara spoznaje da su uvijek dobrodošli i da nisu zaboravljeni. (Stefan Kokoškov)

Katedrala Sv. Bonaventure u Banja Luci

nika darovala im je koncerte te su se i oni okupili u svojim crkvama i slavili uskršnuće. Posjetili smo i malu hrvatsku manjinu u Moliseu 2005. godine. U tri sela na tri brežuljka u središtu Italije gdje žive moliški Hrvati donijeli smo duh korizme i Uskrsa "s one bane mora". Zapjevali smo im na njihovu jeziku koji su očuvali u petsto godina. Završni koncert održan je u Rimu pred diplomatskim zborom, Hrvatima i njihovim prijateljima koji tamo žive. Nakon svih koncerata slijedila su druženja s domaćinima. Pjevalo se dugo jer ipak su to operni solisti i glazbena pratnja koji i te kako znaju proniknuti u duše domaćina ma gdje bili. Tenor Stefan Kokoškov, koji je jedini bio na svakom koncertu, iznio je svoje dojmove. ■

ENG We are now in the period of Lent with the Easter holiday approaching, an opportune time to recall one of the major CHF undertakings; Lent concerts that underscored our lasting cooperation with ethnic Croats around the world, even in the most difficult days during and after our recent war of independence. The concerts were for people in the war-torn parts of the country, in isolated Croatian minority enclaves, and the faraway ethnic Croatian communities that provided assistance during the Homeland War. The then director of the opera of the Croatian National Theatre in Split, the late Joško Markotić, presented the CHF with his concept of a series of Lent concerts. It is no accident that the first concerts were staged in the war-ravaged neighbouring country of Bosnia-Herzegovina.

Gradnja hrvatske kapele u Betlehemu

Hrvatski narod ostavio je diljem svijeta svoje tragove iz kojih se iščitava bogatstvo njegove kulture. Sveta Zemlja i mjesta vezana uza zemaljsko putovanje Isusa Krista stjecište su mnogih tragova triju monoteističkih religija.

Fra Dobromir Jasztal, nuncij u Hrvatskoj, nadbiskup Giorgio Lingua, fra Siniša Srebrenović i fra Tomislav Glavnik

Tekst i foto: Blaženka Jančić

Jedna od najznačajnijih osoba crkvene povijesti zasigurno je crkveni naučitelj sveti Jeronim koji je u Jeruzalemu osnovao škole i samostane. Umro je u Betlehemu 420. godine. Hrvatski franjevac Nikola Tavelić, čiju 50. obljetnicu kanonizacije slavimo ove godine, u Jeruzalemu je umro mučeničkom smrću 1391. godine. Kao gvardijan u Jeruzalemu i kustos Svete Zemlje svoj trag je ostavio i Bonifacije Drkolica, osobito u obnovi bazilike Svetoga groba. Jedini pisani trag hrvatske prisutnosti u Svetoj Zemlji su spomen-ploče u Getsemanskom vrtu postavljene u čast trojici sarajevskih Hrvata - Antunu, Jakovu i Pavlu Brankoviću - koji su 1681. godine od muslimana kupili Getsemanski vrt i darovali ga franjevcima.

Posljednjih godina sve je veći broj hodočasnika u Svetu Zemlju. Od ukupno četiri milijuna koji se tamo slijevaju iz cijeloga svijeta, pet tisuća hodočasnika dolazi iz Hrvatske. Mnogi ostanu iznenađeni informacijama o spomenu-

tim hrvatskim tragovima u Svetoj Zemlji. A sada se otvorila prigoda za još jače pozicioniranje hrvatskoga naroda i kulturnog naslijeđa u Izraelu. Naime, franjevačka Kustodija Svete Zemlje, koja je jedna od provincija franjevačkoga reda i okuplja franjevce iz cijeloga svijeta, preuređuje Pastirske poljane u Betlehemu. Na tom prostoru gradit će se hodočasnički centar sa šest kapela namijenjenih hodočasnici mlađe dobi te domaćem kršćanskom stanovništvu. U projekt izgradnje žele uključiti različite zemlje, a da bi i Hrvatska tamo dobila svoje mjesto potrudio se fra Tomislav Glavnik, gvardijan franjevačkog samostana Svetoga Duha u Zagrebu čiju su inicijativu franjevci Kustodije prihvatili i Hrvatskoj namijenili središnju kapelu na tom prostoru. Zalaganjem fra Tomislava, koji često vodi hodočasnike u Isusovu domovinu, inicijativa se proširila među hrvatskim katoličkim vjernicima te dobila suglasnost od biskupa koji su podržali projekt, ali i od predstavnika državnih vlasti. Tako je na Stepinčevo 2020. u zagrebačkoj katedrali kardinal Josip Bozanić blagoslovio kamen temeljac za izgradnju crkve svih hrvatskih svetaca i blaženika u Betlehemu i to u nazočnosti vikara franjevačke Kustodije Svete Zemlje fra Dobromira Jasztala i čuvara Svetoga groba, hrvatskog franjevca Siniše Srebrenovića. Fra Dobromir Jasztal govori nam koliko je projekt za "Pastirsku Poljanu" važan: "Mjesto je usko vezano uz sam Betlehem te pripada mjestu rođenja Isusova. Fratri čuvaju ovaj prostor godinama, možemo reći stoljećima, nudeći ga hodočasnici iz cijeloga svijeta. Sada se pojavila potreba

i sazrio je trenutak da se samo svetište obnovi, kako bi se odgovorilo na potrebe hodočasnika iz cijeloga svijeta. Ovaj projekt predlaže se Hrvatskoj kako bi dala, kao što je već učinila i u prošlosti, potporu kršćanskoj misiji i kršćanskoj prisutnosti u Svetoj Zemlji."

Franjevci iz Svete Zemlje prihvatili su da drvo, staklo i kamen budu dopremljeni iz Hrvatske i ugrađeni u kapelu. Fra Tomislav Glavnik ističe namjeru da kapela bude opremljena djelima hrvatskih umjetnika. Zato poziva umjetnike da se odazovu i daju svoj doprinos u umjetničkom izričaju opremanja kapele u Betlehemu.

Projekti za kapelu veličine 350 kvadratnih metara sa 220 sjedećih mjesta su gotovi. Njezina izgradnja stajat će 350.000 eura. Trenutačno se prikupljaju donacije.

Planirano je bilo da hrvatski hodočasnici koji odlaze u Svetu Zemlju već ove godine slave misu u hrvatskoj kapeli u Betlehemu i tako ostave ne samo materijalni, nego i molitveni trag u Isusovoj domovini. Međutim, kao i posvuda u svijetu pandemija je usporila dinamiku cjelokupnoga projekta. ■

ENG Recent years have seen a growing number of people visiting the Israeli capital of Jerusalem and nearby areas significant to Christian worshippers. Some four million people from around the world take this religious tour, including some five thousand that come from Croatia. The erection of a Croatian chapel in the Palestinian town of Bethlehem to the south of Jerusalem, and the installation of statues of St Jerome and St Nikola Tavelić, are major events for Croatian churchgoers. They will serve as bonds, spiritual and in prayer, expressing the link Croatian Roman Catholics feel with the birthplace of the biblical Jesus and showcasing our cultural and artistic wealth and expression for other visiting pilgrims.

Plodonosna mobilnost umjetnika

Međunarodna nagrada za klasičnu glazbu ICMA, koju zovu i *Oscarom glazbe*, dodijeljena je ovih dana našem slavnom dirigentu Ivanu Repušiću, Bavarskom zboru i orkestru, solistima te hrvatskim skladateljima

Snimka *Hrvatskoga glagoljaškog rekvijema* skladatelja Igora Kuljerića u izvedbi Zbora i orkestra Bavarskoga radija te uglednih domaćih i stranih solista, pod ravnanjem četrdesetdvoletnjeg dirigenta Imočanina Ivana Repušića, dobila je ovih dana dvije prestižne nagrade: *International Classical Music Award* (ICMA) – za 2021. u kategoriji *Koral* i *Diapason d'or*, francusku nagradu za albume sa snimkama klasične glazbe u kategoriji *Decouverte* kao značajno otkriće za 2021. godinu. Uz britansku *The Gramophone Classical Music Award* i njemačku *Schallplattenkritik*, *Diapason d'or* najvažnija je neovisna europska nagrada.

Antologijsko vokalno djelo za četiri solista, mješoviti zbor i simfonijski orkestar *Hrvatski glagoljaški rekvijem*, u kojem se skladatelj Igor Kuljerić (1938. - 2006.) inspirirao drevnim hrvatskim korijenima, dovršivši ga krajem Domovinskoga rata, začeto je u razdoblju kada je hrvatski narod još svakodnevno trpio bezumlje velikosrpske agresije, dok je premijerno izvedeno u Zadru 27. srpnja 1996. godine. Kuljerić je, povučen na zavičajni jadranski otok Silbu, i svoju i narodnu tugu dvije godine pretakao u zvukove, skladne tonove i ritmove, svjedočeći da je *Rekvijem* nastao "iz duboke želje pretočiti u glazbu ono što je slušao u svome djetinjstvu i otada nosio u sebi, kad su glagoljaški rituali u njemu pronašli svoj čarobni eho".

U izvedbi slojevitoga Kuljerićeva djela, uz spomenuti orkestar i zbor iz Bavarske, solisti su bili njemačka mezzosopranistica Annika Schlicht i kanadski tenor Eric Laporte, ali i dvoje vrhunskih hrvatskih pjevača – sopranistica Kristina Kolar i bariton Ljubomir Puškarić. U obrazloženju žirija nagrade ICMA stoji "kako je *Hrvatski glagoljaški rekvijem* skladatelja Kuljerića ovjenčao glagoljaške melizme s arhitekturom i oblikom latinskog rekvijema". Usto, nagrada je i snažna potvrda uspješne suradnje Bavarskog radija, KD Vatroslava Lisinskog, Ministarstva kulture RH i Grada Zagreba jer je projekt osmišljen lani u Münchenu i Zagrebu za vrijeme hrvatskog predsjedanja Vijećem Europske unije.

Nagrađeni nosač zvuka *Hrvatski glagoljaški rekvijem* sadrži još i snimku *Himne slobodi* Jakova Gotovca (1985. - 1928.) koju je taj znameniti Splićanin komponirao na stihove klasičara Ivana Gundulića, također u virtuoznoj izvedbi spomenutih solista te uz bavorski zbor i orkestar.

U konkurenciji *Hrvatskome glagoljaškom rekvijemu* skladatelja Kuljerića našli su se Giovanni Antonini s Haydnovim oratorijem *Stvaranje svijeta*, Marc Minkowski s Mozartovom *Misom u c-molu*, Dmitrij Kitajenko s Rahmanjinovljevom kantatom *Zvona*, Kent Nagano s *Mukom po Luki Krzysztofa Pendereckog*, kao i još petnaestak eminentnih diskografskih

Piše: Vesna Kukavica

izdanja. Nagrada u ovakvoj umjetničkoj konkurenciji u dirigenta Repušića s pravom je urodila uskrnućem još većeg ponosa na vlastite ansamble i soliste dok je njemu osobno, kako je rekao za medije, "bez lažne skromnosti, u svemu najvažnije to što se u inozemstvu potvrdilo da je bio u pravu tvrdeći kako ta Kuljerićeva moćna partitura, kao i Gotovčeva *Himna slobodi*, itekako zaslužuju istaknuto mjesto među standardnim repertoarnim djelima svjetske glazbene scene".

Maestro Ivan Repušić, kao jedan od najznačajnijih hrvatskih dirigenata u svijetu, trenutačno je šef dirigent *Münchener Rundfunkorchester* i prvi dirigent berlinske Opere u Njemačkoj, gdje je kultura zaključana u karanteni sve do travnja. Laureata su dvostruke nagrade zatekle tako kod kuće u Splitu, gdje živi s obitelji, pripremajući se za proljetne koncerte i snimanja. Nada se što bržem povratku normalnom životu, ostajući u duhu pozitivan i vjerujući u dobro – osnaženog ponosa na hrvatsko umjetničko glazbeno naslijeđe. Kao šef dirigent jednoga radijskog orkestra ne krije da je u pandemiji imao više sreće od drugih umjetnika budući da je i za vrijeme karantene ostao aktivan održavši mnogobrojne *live stream* koncerte i CD- produkcije. U maistrovu rasporedu za ljeto stoje Verdijevi *Lombardijci* u Budimpešti i Puccinijeva opera *Turandot* u Dresdenu... Slavni dirigent u slobodno vrijeme aktivan je na društvenim mrežama u prikupljanju pomoći Banovini, odakle stižu dramatične fotografije djece koja muziciraju ispred svoje potresom razrušene glazbene škole u Sisku. Podsjetimo, Ivan Repušić (Imotski, 1978.) glazbeno se obrazovao u Zadru, s kojim je ostao u životnoj vezi kao dirigent *Zadarskoga komornog orkestra*. Studirao je dirigiranje na Muzičkoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu kod Igora Gjadrova i Vjekoslava Šuteja. Usavršavao se kod istaknutih dirigenata Jorme Panule i Gianluigija Gelmettija, a asistirao je kod Kazushija Onoa i Donalda Runniclesa. Prve uspjehe ostvario je u Hrvatskome narodnom kazalištu u Splitu, gdje je bio dirigent i odličan ravnatelj Opere. Zahtjevnoj splitskoj publici dokazao se u desetak sezona i kao ravnatelj *Splitskog ljeta*, a slava ga sustiže kao kreatora glazbenoga programa *Dubrovačkih ljetnih igara*. Ravnao je svim uglednim orkestrima i opernim ansamblima u domovini, kao i mnogobrojnim orkestrima diljem Europe poput Njemačke državne opere u Berlinu. ■

ENG A recording of composer Igor Kuljerić's *Croatian Glagolitic Requiem* performed by the Bavarian Radio choir and orchestra and renowned soloists under the baton of conductor Ivan Repušić has won a pair of prestigious awards for the 2021 season: the *International Classical Music Award* (ICMA) and the French *Diapason d'Or* prize in the "Déouverte" category recognising classical music discoveries in 2021.

Život posvećen promidžbi ekumenizma

U Zadru je u subotu, 19. prosinca, preminuo dr. Ante Bilokapić, svećenik franjevačke Provincije sv. Jeronima u Dalmaciji i Istri, te misionar u Njemačkoj. Pokopan je prema vlastitoj želji u Splitu, na groblju Lovrinac, 23. prosinca 2020.

Ante Bilokapić, Josip Špoljarić i Luka Ilić

Tekst: Luka Ilić

U rodnom selu Udovičić (gdje je rođen 5. lipnja 1948.) završio je prva četiri razreda osnovne škole, a ostala četiri u općinskom sjedištu, u Otoku pokraj Sinja. Sjemenište je pohađao u Splitu, u Nadbiskupskom sjemeništu na Poljudu. Godinu uvođenja u redovnički život, tzv. novicijat, proveo je 1969. u franjevačkom samostanu na otočiću Košljunu, u neposrednoj blizini otoka Krka. Školovanje je nastavio u Dubrovniku, gdje je završio dvije godine filozofije. Zatim odlazi u Zagreb, gdje je na Katoličkome bogoslovnom fakultetu završio dvije godine teologije, a treću u Splitu. Za svećenika je zaređen u lipnju 1975. Nakon ređenja poslan je u Rim na poslijediplomski studij dogmatske teologije na franjevačko učilište *Antonianum*. Bilokapić je 1977. magistrirao s temom "Josip Juraj Strossmayer na svjetskoj pozornici", a 1980. doktorirao na temu "Teološki radikalizam Matije Vlačića Ilirika".

Nakon završenog studija boravio je u Hvaru u franjevačkom samostanu Gospe od Milosti, a 1982. godine postaje

župni vikar Župe Presvetog Srca Isusova u zadarskoj Voštarnici. Godine 1984. odlazi u Njemačku kao misionar za katolike hrvatskoga govornog područja. U Njemačkoj djeluje u Hrvatskoj katoličkoj misiji Göppingen-Geislingen. Uoči Domovinskoga rata dolazi u Split gdje je od 1991. gvardijan samostana sv. Ante, profesor na Teologiji i vojni kapelan. Za službu vojnog kapelana dobio je i Spomenicu Domovinskoga rata.

Godine 1997. fra Ante se vraća u Njemačku i postaje voditelj Hrvatske katoličke misije u Wiesbadenu. Bio je aktivni član tamošnje Hrvatske kulturne zajednice te član uredništva *Riječ*, te veliki pobornik održavanja nastave na hrvatskome jeziku u školama u Hessenu. Za vrijeme njegova župnikovanja podignut je Hrvatski župni dom *Kardinal Franjo Kuharić*. U Wiesbadenu je ostao do 2016., kada je opet imenovan gvardijanom splitskog samostana sv. Ante. Na Poljudu ostaje do 2019. godine, kad biva premješten na otok Pašman te mu je povjerena briga za Samostan sv. Dujma u Kraju.

Teološki razgovori između Ante, franjevačkog redovnika koji je odlično poznao protestantsku teologiju, i mene, evangeličko-luteranskog svećenika, ponekad su bili dugački, a u razdoblju kada sam živio u Wiesbadenu i Mainzu znali smo se čuti gotovo svaki tjedan i često smo skupa ručali. Vezivao nas je zajednički istraživački interes za život i djelo najvećega protestantskog teologa koji se rodio na tlu današnje Hrvatske - za Matiju Vlačića Ilirika (Labin, 3. 3. 1520. - Frankfurt, 11. 3. 1575.). Obojica smo doktorirali na sličnim temama o Flaciusu.

U sjećanju mi je ostala njegova priča kako mu je bilo zabranjeno tiskati disertaciju zato što je sadržavala kritiku Katoličke crkve. Da bi dobio zvanje doktora znanosti morao je tiskati rad, pa je na kraju napravljen kompromis i 1981. objavljen mu je samo separat kome je dano ime "Književna aktivnost Matije Vlačića Ilirika". Drugim riječima, njegov akademski rad bio je cenzuriran. To iskustvo prilično ga je razočaralo. U Mannheimu je u veljači 1991. sudjelovao na simpoziju posvećenom Vlačiću, kao i u Labinu, u travnju 2001., na Prvome međunarodnome znanstvenom skupu "Matija Vlačić Ilirik".

Posljednji put vidio sam dragog prijatelja 21. kolovoza 2019. kada sam ga posjetio u samostanu na Poljudu

Hvala mu za sve što je učinio za hrvatski narod i za promidžbu ekumenizma!

Miserum est carere consuetudine amicorum.

Tužno je biti bez prijatelja.

(A još tužnije izgubiti jednog pravog, dodatak Luka Ilić.) ■

ENG Ante Bilokapić, a priest attached to the Franciscan province of St. Jerome in the southern Croatian regions of Istria and Dalmatia, passed away in Zadar on 19 December. He was buried at his own request in Split. He was ordained to the priesthood in June of 1975, whereupon he was sent to the Italian capital of Rome to attend postgraduate studies in dogmatic theology at the Franciscan Antonianum (the Pontifical University of St. Anthony). In 1977 Bilokapić acquired a master's degree with a thesis on "Josip Juraj Strossmayer on the Global Stage", and in 1980 a doctorate with a dissertation on "The Theological Radicalism of Matija Vlačić Ilirik (Matthias Flacius Illyricus)". In 1984 he was sent to Germany as a missionary for Croatian-speaking Roman Catholics.

Liječnik ispred svoga vremena

Đuro Baglivi bio je izvrstan praktični liječnik budući da je držao odvojenima praksu od teorije te je odbio i osudio apstraktno filozofiranje i prazno umovanje liječnika tog razdoblja. Dao je novu, veliku važnost starome hipokratskom empirizmu, osnovanom na iskustvu i rasuđivanju.

Tekst: **Stella Okadar/Svjetlana Lipanović**

Đuro Baglivi rođio se 8. rujna 1668. u Dubrovniku, otac Vlaho podrijetlom je iz armenske obitelji Jurja Armena, a majka

Ana iz obitelji Jakova Lupisa. Armenius je njegovo obiteljsko, pravo prezime. Izgubio je roditelje u dobi od dvije godine, vjerojatno od posljedica tuberkuloze te je njega i mlađeg brata odgojila seljanka Marija Dragisić. Budući da su dječaci pokazali neobičnu oštroumnost, njihov odgoj povjeren je jezuitima. Đuro je dobio kao prvog učitelja oca Michelea Mondegaija, a za njega se zauzeo i drugi jezuit, otac Raffaele Tudisi. Zalaganjem svećenika upućen je zajedno s bratom Jakovom na školovanje u Lecce, gdje je bio sljedbenik liječnika Pierangela Baglivija, vrlo poznatog u Pulji te prijatelja plemenite obitelji Pignatelli. Pierangelo ga je podučio osnovama liječničke vještine i nakon smrti ostavio mu svoje prezime i imovinu. Tako se Đuro zainteresirao za medicinu, dok je brat Jakov izabrao redovnički život. Nakon što je promijenio prezime, Đuro Baglivi studirao je u Napulju, zatim u Salernu gdje je 1688. diplomirao medicinu i filozofiju. Mnogobrojna putovanja obogatila su ga kulturno te je stekao veliko iskustvo: u Firenci kod R. Bellinija, u Bologni gdje je bio učenik Marcella Malpighija (koji je znatno utjecao na njegovo znanstveno formiranje) te u Padovi i nekim gradovima Nizozemske i Engleske. Izabran je za člana Royal Society 1697., kao i Accademie Naturae Curiosorum 1669. te Accademie dei Fisiocratici 1700. Pohađao je Akademiju fizike i matematike u Rimu, čiji su se članovi sastajali u kući učenog

Đuro Baglivi

mons. Ciampinija. Član je Arkadije pod pseudonimom Epidauro Pirgense.

OTKRIĆA I DJELA

Istraživački rad Baglivija počeo je rano, već 1685. Poznati su njegovi prvi eksperimenti u kojima je unosio razne tvari u vratne žile pasa. Od 1689. do 1691. sećirao je životinje, proučavajući funkcije srca, mozga ("dura madre" ili "cor cerebri"), kao i otrovnost raznih droga. Baglivi je došao 26. travnja 1692. u Rim, u kojem se stalno nastanio od 1694. Bio je liječnik pape Inocenza XII. (kojeg je upoznao u Lecceu dok je on bio biskup u tom gradu) i nakon toga i nasljednika, pape Klementa XI. Na rimskom Sveučilištu Sapienza povjerena mu je poduka kirurgije i anatomije te je 1700. dobio katedru teorijske medicine. Bio je duboko uvjeren u važnost kliničkog iskustva, kao i u potpunu, kliničku pretragu bolesnika. Nakon preuzimanja dužnosti na Sveučilištu Sapienza, Baglivi je po-

čeo razmišljati o ujedinjenju liječničkih znanja u jedinstveni sastav. Tijekom XVII. stoljeća dva sistema su se međusobno osporavala: jedan je interpretirao rad tijela na mehaničkim osnovama, dok je drugi priznavao samo one kemijske. Baglivijeva nova pretpostavka po kojoj je jedno od najvažnijih vlaknastih tkiva u tijelu tzv. "dura madre" ili srce mozga (cor cerebri, villis membranaceis compositum) - koja se poslije pokazala pogrešnom - doživjela je veliki uspjeh. Razna djela koja je napisao objavljena su u inozemstvu. Novi papa Klement XI. imenovao je 1701. godine Baglivija profesorom teoretske medicine; njegova slava čini ga jednim od najpoznatijih europskih liječnika. Na području medicine najvažnije Baglivijevo djelo je "De praxi medica" (Rim, 1696.), koje je posvećeno papi i zaštitniku Inocenzu XII. Tim tekstom brzo je stekao popularnost. Knjiga predstavlja program namijenjen medicini budućnosti, napad protiv liječničko-filozofskih sistema te poziv načelima. Baglivi je preminuo 1707., sa samo 39 godina, od posljedica crijevne bolesti te je pokopan u crkvi svetog Marcella u Rimu. ■

ENG *Đuro Armeno (Georgius Baglivi) was born in Dubrovnik on 8 September 1668. He took the surname Baglivi in honour of his adoptive father and studied in Naples and in Salerno, where he earned a degree in medicine and philosophy in 1688. At the Sapienza university in Rome he led the teaching of surgery and anatomy and in 1700 was appointed to the chair of theoretical medicine. He was one of Europe's best-known physicians. Baglivi's chief medical work was the De Praxi Medica (Rome, 1696), which quickly earned him acclaim. It laid out a clear programme of what medicine should be in the future, attacking the medico-philosophical systems, and was an appeal to sound principles. In 1707 Baglivi succumbed to an intestinal disease at the age of 39 and was buried at the St Marcellus church in Rome.*

Dubrovčani u SAD-u štuju svoga zaštitnika sv. Vlaha

Feste sv. Vlaha su osnovni razlog i način okupljanja članova i prijatelja Kluba Dubrovnik iz New Yorka, a u isto vrijeme i prigoda za klupske dobrotvorne akcije za potrebite u Dubrovniku. Štovanje sv. Vlaha uvijek je organizirano na primjeren način i na prestižnim lokacijama.

Tekst: **Srdjan Givoje** - pomoćnik tajnika Kluba Dubrovnik NY za umjetnički program

Club Dubrovnik Inc. (dalje – Klub) osnovan je u SAD-u daleke 1941. u državi New York s osnovnom intencijom i akcijom štovanja vjekovne tradicije sv. Vlaha, kao i zbog pomoći pomorcima koji su useljavajući se u SAD trebali različite informacije i pomoć članova kluba u rješavanju useljeničke administracije. Nakon jednog razdoblja neaktivnosti (izmjena generacija), Klub oživljava svoj rad početkom 1990-ih. Te ratne godine u Hrvatskoj i Dubrovniku brzo su zbližile mnoge Dubrovčane i prijatelje Dubrovnika i Hrvatske u ponovnu živu aktivnost Kluba. Uz mnoge akcije slanja pomoći preko američkih agencija kao što su tada bile *AmeriCare* - i *Red Cross*, Klub i njegovi članovi nekoliko puta su slali velike količine kontejnerske humanitarne pomoći u Dubrovnik i Hrvatsku.

Koliko znamo, svaka Festa sv. Vlaha od prvih dana Kluba uvijek je bila svečana i na visokoj razini, a u razdoblju od 1990-ih do danas najveći domet te visoke razine i iznimno uspješnih Festa s brojnim umjetnicima i izvođačima iz Dubrovnika i Hrvatske bilo je organizirano nekoliko puta u klubu Harvard u New Yorku. Posebice je bilo uspješno 2012. godine, zatim 2013. godine u klubu Athletic u New Yorku i 2016. godine u restoranu Chart House u New Jerseyu.

Da ne spominjem puno detalja, nabrojiti ću prema mom sjećanju od 1992. do danas poznata imena estradnih umjetnika i izvođača koji su nam uljepšavali Festu našega Parca. Bitno je naglasiti da su svi umjetnici koje ću nabrojiti dolazili o trošku Kluba, ali uvijek bi dali veliki popust za svoj nastup ili bi nastupali čak besplatno, uz veliko ushićenje.

HRVATSKI UMJETNICI

Poznati estradni umjetnici i izvođači iz Dubrovnika, koji žive u Dubrovniku, bili su nam: Dubrovački trubaduri, Duo Do-

mižana, glumac Miše Martinović, Klapa Maestral, Klapa Subrenum, Tereza Kesovija (u dvije feste), duo Bucu i Srđan, Dubrovački gitarski trio (Frano Matušić, Maroje Brčić, Ante Skaramuca), Stjepo Gled-Markos, Braco Tepšić i Nano Vlašić (sa svojom glumačkom grupom).

Poznati estradni umjetnici i izvođači iz Hrvatske, a koji žive u SAD-u, bili su: grupa Sunce iz New Yorka, grupa Dalmati iz New Jerseya (stalni i višegodišnji zabavljači naših festa), Klapa Astoria iz New Yorka, jazz pjevačica Thana Alexa Pavelić iz New Jerseya, pop pjevačica Gina Picinić iz New Jerseya, pjevačica Tommy Michelle i glumica Elle Michelle iz New Jerseya, duo na akustičnoj gitari Vukan i Srđan iz New Jerseya, Ana Vido- vić (klasična gitara) iz Philadelphije, Taj- či (Tatjana Cameron) iz Nashvilea, Lji- ljana Nikolovska iz Los Angelesa i Džo Maračić Maki iz New Jerseya.

Poznati estradni umjetnici i izvođa- či koji su nam došli, a žive u Hrvatskoj, bili su također: Ana Rucner (čelo), Ante Gelo (akustična gitara), Đani Stipaničev, Tedi Spalato i Matko Jelavić.

Uz ove estradne umjetnike imali smo nekoliko puta vrlo uspješne auk-

cije slika koje su donirali dubrovački i hrvatski slikari za našu Festu. Organizator tih aukcija bila je Jelena Pače Sentić-Guke koja bi iz Dubrovnika došla pomagati u realizaciji tih aukcija.

Na skoro svakoj našoj Festi bio je održan mali folklorni program uz dubrovački ples Linđo te nekoliko plesova iz Hrvatske. Za te nastupe bile su angažirane folklorne grupe iz New Yorka, grupa Kardinal Alojzije Stepinac i grupa Petra Crnogorca.

DUBROVAČKI PRIVREDNICI

U nekoliko specifičnih Festa koje su bile organizirane u vrijeme poznatog New York Travel Times Showa i kongresa imali smo čast da nam se na Festu odazovu i neki dubrovački gospodarstvenici iz područja turizma i transporta i da u svojim prezentacijama pokažu američkim posjetiteljima naše Feste postignuća i planove svojih tvrtki te da svojim donacijama pomognu Klubu u organizaciji ove važne manifestacije za Dubrovnik. Na tim Festama bili smo uveli i jednu vrstu turističke propagande i promocije Dubrovnika gdje smo pozvali predstavnice američkih putničkih

agencija, uz projekciju na velikom platnu i konferansu te prigodan umjetnički program, prikazivali i tumačili planove dubrovačkog turizma.

Ugledne ličnosti iz političkog života, koje redovito pozivamo na naše Feste, su voditelji Konzulata RH u New Yorku, Veleposlanstva RH u Washingtonu te dubrovačke gradonačelnice i gradonačelnici. Svaka naša festa u svome ceremonijalnom dijelu programa ima tri himne: američku, hrvatsku i himnu Dubrovačke Republike, uz nezaobilazno emitiranje snimke Gotovčeve himne Slobode, Dubrovačkoga simfonijskog orkestra. Dok se himna Dubrovačke Republike pjeva, zastava sv. Vlaha se drži razvijena između ruku najmlađih na Festi, a na kraju ceremonije dok se svira i himna o slobodi mahanjem bandijere sv. Vlaha imitira se tradicionalno vijorenje barjaka koji se ispred crkve sv. Vlaha više od tisućljeća tradicionalno vijori u Dubrovniku. Ove godine Dubrovnik je slavio 1049. godinu uzastopne Feste sv. Vlaha! Koja je to veličanstvena tradicija dugogodišnje, posebne i jedinstvene povijesti Dubrovačke Republike!

Godina 2020., koja je zbog korona-

virusa puno toga spriječila i izmijenila, također je utjecala i na našu Festu sv. Vlaha u 2021. godini. Ipak, na naš veliki ponos, Club Dubrovnik Inc. je prema našim saznanjima bio jedini klub u dijaspori koji je uspio organizirati Festu sv. Vlaha javno. To je bilo moguće uz pomoć vrlo vrijedne ekipe restorana Dubrovnik iz New Rochellea i njegova vlasnika Željka Tomića. Festa je bila skromna zbog ograničenog broja posjetilaca, ali je ceremonija s himnama i vijorenjem barjaka bila obvezna, uz pjesmu i zabavu dua Vukan i Srđan. Na našim Festama redovito se imenuju festanjuli, a ovo je na žalost bila naša prva i nadamo se jedina Festa na kojoj nismo imali festanjule. Također je u Gradu ove godine bila slična situacija. U ovoj godini zapravo slavimo veliku obljetnicu Kluba, 80 godina njegova postojanja. Međutim, zbog korona virusa proslavu naše velike jubilarne godišnjice Kluba i grandioznu Festu sv. Vlaha prebacujemo za 2022. godinu.

ZA DUBROVAČKOM ISELJENIČKOM TRPEZOM

Uz veliko zalaganje voditeljice dubrovačke podružnice Hrvatske matice iseljenika Maje Mozare, svi mi koji bismo se našli ljeti u Gradu imali bismo čast sudjelovati u programu Susret iseljenika na zajedničkom iseljeničkom objedu koji bi ona izvrsno organizirala za sve iseljene Dubrovčane po bijelomu svijetu, a koji se u to vrijeme nađu u Gradu. Na tom Susretu predstavnici našeg Kluba dodijelili bi donacije. Uz spontanu glazbu Josipa Čenića i Marka Majkovića (iz grupe Dubrovački kavaljeri iz Beča), Braca Tepšića i Srđana Gjivoja i

uz izvrsnu kuhinju restorana Orsan u Lapadu, evocirale bi se uspomene na minule Feste, družili bi se, međusobno upoznavali oni koji se ne znaju, dogovarali međusobnu suradnju, dijelili iste brige i nostalgiju za rodnim krajem. Na Susretima bi nazočili predstavnici Grada Dubrovnika, Županije Dubrovačko-neretvanske, euro parlamentarka Dubravka Šuica te gotovo svi mediji koji bi sa zanimanjem pratili sve naše Susrete. Donacije koje Klub daje na takvim skupovima, a i inače, uvijek su vrlo značajne u financijskom smislu. Dodjeljuju se: crkvama Sv. Vlahu u Gradu i u Stonu, domu umirovljenika, domu za nezbrinutu djecu, našoj dugogodišnjoj štitenici Ivani Švarc te mnogim drugima. Ipak, ove se godine iskreno nadamo uz Božju pomoć da ćemo nakon pauze u 2020.g opet nastaviti naš tradicionalni Susret iseljenika u Dubrovniku što nas iznimno veseli, jer je to za nas u tuđini, Susret zajedništva, humanosti i ljubavi prema našem Gradu i rodu hrvatskome. Stoga i ovom tekstu u duhu svega napisanoga, dodajem naš dubrovački usklik, kako i mirita na kraju, ŽIVIO SVETI VLAHO! ■

ENG *The Club Dubrovnik Inc. was founded in the state of New York (USA) in 1941 with the core aim of upholding the old traditions associated with the veneration of St Blasius and to provide support to sailors moving to the United States of America as they navigated the immigration bureaucracy. A hiatus in activity brought on by the shift from one generation to the next was followed by a revival of the club's activities in the early 1990s. With Croatia facing military aggression there was revived activity among people from Dubrovnik and their friends through a number of campaigns via US agencies like Americare and the Red Cross. The club hired container shipping services to get humanitarian help to Dubrovnik on multiple occasions.*

Poslovne i umjetničke inicijative brazilskih Hrvata

Hrvatska: kolijevka istaknutih inovatora i umova budućnosti – naziv je webinar na naše iseljeničke zajednice u Brazilu koji je inicirala *Skupina za poslovanje i istraživanja Brazil – Hrvatska* (BRA CRO) s ciljem promoviranja poslovne i kulturne razmjene između ovih dviju zemalja

Tekst: **Milan Puh**

Unatoč nemogućnosti da se održe tradicionalni događaji Hrvatske zajednice u Brazilu zbog planetarne koronakrize, ali i oni novi, Hrvati u ovoj najvećoj latinoameričkoj zemlji iskoristili su blagodat tehnologije i brzo se prilagodili novim uvjetima. I iz nužnosti da se ostane u kontaktu ostvarili su se mnogi projekti i nastale nove ideje koje još više učvršćuju međusobnu povezanost iseljenika i njihovih potomaka. Krajem studenoga, točnije 25. 11. 2020., završen je webinar "Hrvatska: kolijevka istaknutih inovatora i

umova budućnosti" koji je organizirala novonastala Skupina za poslovanje i istraživanja Brazil – Hrvatska (BRA CRO) čiji je cilj okupiti članove hrvatske zajednice koji žele djelovati na promoviranju poslovne i kulturne razmjene između ovih dviju zemalja. Sam događaj održan je u virtualnome obliku u formi pet susreta, počevši krajem listopada te završivši s panel raspravom na kojoj je sudjelovao veleposlanik Republike Hrvatske u Brazilu, Ranko Vilović. Time su ovaj webinar i Skupina dobili važnu potporu i našeg Veleposlanstva u Brazilu uz, dakako, sudjelovanje Visoke škole za marketing i promidžbu (ESPM) čiji su profesori i studenti po-

Voditeljica Kluba "Od veza do veza", Paula Pexider-Srića

mogli u organizaciji i održavanju svih pet panela u kojima su se predstavile sljedeće teme: Povijest Hrvatske i hrvatski izumi koji su utjecali na svijet, Inovacije u industriji i tehnologiji s primjerom tvrtke InfoBip, Prirodni resursi, kulturna baština i potencijal raznolikosti turizma, Croatia Business Entertainment – izvrsnost u animaciji te Ekonomski pregled, trgovinski odnosi i investicije. Ovaj događaj, koji je u cijelosti bio virtualan, uspio je privući veći broj zainteresirane publike koja je mogla upoznati poslovne i kulturne značajke Hrvatske, preduvjet za intenzivniju trgovinsku razmjenu, jedan od glavnih ciljeva Skupine koju podržavaju i Croatia Sacra Paulistana te Društvo prijatelja Dalmacije, kao dvije stožerne

Iseljenici u Brazilu priređuje brojne programe uz epidemiološke mjere

hrvatske ustanove. Zaključak je da će događaj dobiti i drugo izdanje kako bi se privukao veći broj ljudi u zajednicu, ali i kako bi se u budućnosti ulagalo ili poslovalo s domovinom.

REZULTATI KNJIŽEVNOG NATJEČAJA

Nadalje, krajem studenoga izašli su i rezultati prvog Natječaja za najbolju kratku priču i najbolji znanstveni članak koji je realiziralo Društvo prijatelja Dalmacija (SADA) u želji da potakne književno i znanstveno stvaralaštvo svojih članova,

ali i svih zainteresiranih Hrvata, potomka i njihovih brazilskih prijatelja. Skoro pa neočekivano, došle su 34 prijave s 28 kratkih priča i 6 znanstvenih članaka koji su otkrili veliku želju autora za pisanjem, razmišljanjem, istraživanjem i povezivanjem s Hrvatskom uz pisanu riječ te postavile ocjenjivačkome žiriju težak zadatak određivanja pobjednika (Priče – Camila Folk de Oliveira, Maria Luiza Smiljanić i Tamara Paravić Sarhan Bucalem i Članci – Lilian de Angelo Laky, Dionei Mathias i Priscila de Azevedo de Souza Mesquita). U kategoriji kratke priče pobijedila je Camila Folk de Oliveira s pričom "Kako sam pronašla Hrvatsku u sebi" u kojoj nam je pokazala težak put otkrivanja poveznica s domovinom svog djeda, podunavskog Nijemca, koji stiže u Brazil krajem 1940-ih kao izbjeglica i koji prenosi ratna sjećanja i strah na svoje potomke, što je ostavilo duboki strah na njegovu unuku koja je dugo tragala za odgovorima koje nam je na iznimno pjesnički način prepričala u svojoj priči. U kategoriji znanstvenog članka pobjeđuje Lilian Laky, također unuka Slavonaca koji stižu u Brazil tijekom 1920-tih kako bi radili na plantažama kave, a ono što su usadili u ovu mladu doktoricu povijesti i arheologije jest ljubav prema zemlji i svemu onome što nam ona donosi. U svom radu "Arheologija grčkih gradova središnje Dalmacije u vrijeme antike: pogled jedne arheologinje iz dijasporae" na iznimno pristupačan i zanimljiv način predstavi-

São Paulo, polaznici tečaja hrvatskog jezika

la je prva saznanja svojega poslijedoktorskog istraživanja koje još čeka odlazak na teren u Hrvatskoj u 2021. godini. Više o ovim i ostalim nagrađenim radovima hrvatska publika moći će saznati u prvoj polovici iduće godine kad će izaći dvojezična e-knjiga u kojoj će se naći dio prijavljenih radova koji su pokazali kvalitetu i potencijal svojih autora.

Još jedan kulturni događaj koji se morao održati elektroničkim i online oblicima komunikacije su "Dani baštine" Ureda za kulturu grada São Paula, 5. i 6. prosinca, u kojem više stotina predstavljanja, radionica, šetnji, okruglih stolova i sličnih aktivnosti pokazuje raznolikost i bogatstvo baštine stvorene u ovoj metropoli čiji su dio i Hrvati. Tako je ove godine Paula Pexider-Srića, voditeljica Kluba "Od veza do veza", održala radionicu "Hrvatski vez" u kojoj je predstavila glavne značajke hrvatskoga veza i na didaktički način pokazala kako se može izraditi jedan jednostavan vez s područja Posavine. Ovo je prva radionica ovakve vrste za koju je bilo potrebno puno sati pripreme i snimanja kako bi se višesatno vezivanje moglo sažeti i prikazati u dvosatnoj radionici koja će snimljena biti dostupna na stranici Ureda za kulturu. Uz to, Katia Gavranich Camargo i Tomislav Correia-Deur, predsjednici Društva prijatelja Dalmacije i Croatije Sacre Paulistane, predstavili su povijest izgradnje i uključenosti u

okolinu hrvatskih domova koji su utkani u samo tkivo grada koji još ne poznaje dovoljno svoje hrvatske sugrađane i njihovu baštinu. Baštiniti u ovom smislu znači i biti prisutan u aktivnostima i događajima koji su dio gradskog kalendara, čime hrvatska zajednica dobiva na važnosti i prepoznatljivosti. Tome pomaže i virtualna šetnja Renata de Lucce koji je ispričao priču svoje prabake Ane Fušek, jedne od prvih hrvatskih iseljenica koja je živjela na poznatoj aveniji Paulista, koja je danas žila kucavica grada, a koja je morala proći dug i trnovit put iz Markovca u Slavoniji do Brazila i kolonijalnog nukleusa Pariquera-Açu do poznate avenije. Svaka individualna priča pomaže nam da razumijemo kako su se morali naši ljudi prilagođavati najčešće nepovoljnoj situaciji u kojoj su se nalazili, a čiji se trag često gubio u mnoštvu etnički i nacionalni priznatijih useljenika. Ali ne možemo zaboraviti i na obiteljske priče naših Korčulana koji su u velikom broju pristigli u Brazil tijekom prvih triju desetljeća dvadesetog stoljeća, a čiji potomci ne znaju mnogo o životu svojih predaka u domovini pa tako predstavljanje knjige "Hrvatske obitelji iz Blata" urednika Marije Nilce Bačić i Milana Puha, kao i prilagođeni prijevod u zajednici poznate knjige "Župa Blato" Ive Protića, postaje važna spona naših ljudi s domovinom. U ovoj prilagođenoj publikaciji prikazana je povijest

naseljavanja Korčule i samog Blata te dolazak i smještanje obitelji čiji nemali broj prezimena i danas nose mnogi stanovnici Brazila.

POPIS ISELJENIKA

I za kraj, kao završetak ove plodne godine treba spomenuti početak prvog popisa Hrvata u Brazilu koji je pripremio brazilski ogranak Savjeta Vlade Republike Hrvatske za Hrvate izvan Republike Hrvatske koji, kao slične inicijative u Južnoj Americi, želi bolje razumjeti broj i profil Hrvata i njihovih potomaka u ove dvije zemlje što bi, pak, pomoglo u osmišljavanju budućih projekata i ideja. Možemo reći da Hrvati u Brazilu ove godine ipak imaju puno razloga za slavlje dok se jedu lumblije, pušurate, orehnjače, kolači i razne ostale slastice u intenzivnom (polu)tropskom ljetu (a dostavljale su se i kućama onih članova željnih okusa domovine, i to u sklopu Useljeničkog festivala - Festa do Imigrante 2020.), budući da ni pandemija svjetskih razmjera nije uspjela zatomiti želju i volju svih onih kojima je Hrvatska u srcu. ■

ENG An online seminar on "Croatia as the Cradle of Prominent Innovators and Minds of the Future" was staged by the recently founded Brazil-Croatia Group on Business and Research (BRACRO). The group aims to gather ethnic Croats in Brazil to work towards promoting business and culture exchange between the two countries. The results of the first ever competition for best short story and innovative research paper, organised by a Brazilian association of friends of the southern Croatian region of Dalmatia (SADA), have been announced. The Brazilian members of the Croatian Government's advisory body on Croats abroad have launched a census of ethnic Croats in this South American country.

Kroz osobne životne bitke do uspješne karijere

Poznata novozelandska poslovna i životna trenerica, radijska voditeljica, motivacijska govornica i spisateljica Tanya Unkovich rođena je na Novom Zelandu u obitelji hrvatskih iseljenika kao najmlađe od četvero djece. Svoju karijeru započela je u korporativnom svijetu, no splet okolnosti i životne nedaće odvele su je na sasvim drugi put.

Tanya Unkovich

Tekst: Jasna Milić Novak

Foto: Obiteljski album

Tanya Unkovich iz Aucklanda na Novom Zelandu uspješna je Hrvatica koja se okušala u raznim poslovima, no trenutačno radi i živi ono što joj je oduvijek bio san – pomagati drugima. Na taj ju je put odvelo vlastito bolno životno iskustvo iz kojeg je izašla jača, samouvjerenija i spremna okrenuti novi list. Nakon studija ekonomije i rada u nekoliko različitih tvrtki, u kojima je u pojedinim trenucima karijere bila na visokim položajima u poslovnoj hijerarhiji, Tanya

je u jednom trenutku odlučila napustiti korporativni svijet i pokrenuti vlastiti posao. Tome je pridodala još nekoliko titula pa je sada savjetnica, životna trenerica, autorica knjiga, motivacijska govornica i još mnogo toga. Na Novom Zelandu smatraju je autoritetom u područjima kojima se bavi, a to su ponajprije prevladavanje i zalječenje nakon osobnoga gubitka te prevladavanje raznih vrsta ovisnosti.

HRVATSKI KORIJENI

Tanya se iznimno ponosi svojim hrvatskim genima, zahvaljujući kojima je razvila sposobnost da i iz teške situacije izvuče najbolje. Njezin otac Smiljan je iz

Račišća na Korčuli, a majka Pavica (rođ. Samić) iz Opuzena. Oni su 1958. godine s tada trogodišnjim sinom Željansom, a u potrazi za boljim životom, došli u Northland na Novom Zelandu gdje im se kasnije rodilo još troje djece – sinovi Nick i Antony te kći Tanya. Tanya je bilo tek osam godina kad je obitelj, koja se bavila poljoprivredom, zadesila prva u nizu tragedija. U požaru koji je izbio na njihovu imanju do temelja im je izgorjela obiteljska kuća. Nakon toga obitelj se preselila u Auckland. Tanya se prisjeća da je čvrsta vjera pomogla obitelji da se brzo nakon gubitka doma oporavi i krene stvarati ispočetka. U Aucklandu je Smiljan počeo raditi na ribarskim brodovima, a s vremenom se prekvalificirao u majstora za postavljanje i održavanje odvođa te je pokrenuo vlastiti posao. Tanyina majka bila je izvrсна krojačica i švelja, nadaleko poznata posebno po svojim vjenčanicama i krznim kaputima.

NEMIRNI DUH EKONOMISTICE

Kao mlada, Tanya je bila izvrсна u matematici i računovodstvu pa se studij ekonomije na Sveučilištu u Aucklandu nametnuo sam od sebe. Nakon završetka studija kao revizor je radila za jednu od osam najvećih novozelandskih računovodstvenih i revizorskih tvrtki. Unatoč karijeri u usponu, Tanya nije uživala u poslu koji je radila i silno je željela vidjeti svijeta, putovati i istraživati. Hrabrosti joj nikad nije nedostajalo te se uvijek vodila za srcem i intuicijom. Napustila je posao u uglednoj kompaniji i zaposlila se kao domaćica zrako-

Tanya Unkovich
prigodom govora na
Inicijativi uspješnih
Hrvatica Australije
i Novoga Zelanda u
Canberri (2019.)

plova u novozelandskoj zrakoplovnoj kompaniji Air New Zealand. Na tom je poslu, na domaćim i inozemnim letovima, radila tri godine, a onda je u istoj tvrtki dobila posao internog revizora i revizora leta. No, u njoj je i dalje tinjala želja za pokretanjem vlastitog posla. S 28 godina napustila je Air New Zealand i otvorila obrt za računovodstvene usluge. Nedugo zatim ponuđeno joj je da bude jedna od prvih voditeljica osposobljavanja za novi knjigovodstveni program MYOB. Na tom je poslu ostala duže vrijeme.

Dok se njezina karijera kretala uzlaznom putanjom, Tanya je na osobnom planu sve vrijeme tražila sebe i svoju svrhu. Još sa šesnaest godina suočila se s ozbiljnim egzistencijalnim teškoćama, što ju je dovelo na put samootkrivanja i cijeljenja, za koji kaže da traje još i danas. U tridesetima se, paralelno uz vođenje vlastite tvrtke, odlučila vratiti studiranju. Na to ju je ponukala

još jedna u nizu životnih nedaća – suočavanje s vlastitom neplodnošću. Ako to nisu djeca, smatrala je, mora da je njezina životna svrha drugdje. Upisala je studij psihoterapije jer je osjećala snažnu potrebu da pomogne ljudima. Igrom sudbine, još tijekom studija počela je pomagati osobama iz najužega obiteljskoga i prijateljskoga kruga koji su, sami ili njihovi članovi obitelji, jedan za drugim obolijevali od raka. To ju je dodatno osnažilo i dalo joj poticaj za završetak studija. A onda se i sama našla izravno pogođena istim problemom – od raka su oboljeli i njezini roditelji Smiljan i Pavica te njezin tadašnji suprug Phil, koji je od dana dijagnoze poživio tek pet mjeseci.

SNAGA ZA NOVI POČETAK

Tanya je tako s 40 godina iznenada ostala udovica. Bila je to još jedna od prekretnica u njezinu osobnom razvoju jer se, shvativši suprugovu smrću, po tko zna koji put našla u potrazi za identitetom i svrhom. Snažna,

kakvi su uvijek bili i njezini roditelji, ponovo je izgradila svoj život, na osobnom, duhovnom i profesionalnom planu. Diplomom iz psihoterapije dodala je titulu životnog i poslovnog trenera te je ponudu svoje tvrtke, uz usluge savjetovanja i računovodstva, proširila na mentoriranje pojedinaca i poduzeća u različitim osobnim i poslovnim sferama.

No, ni tu nije stala. Želja joj je bila zabilježiti vlastita iskustva, suočavanje sa životnim nedaćama i kako se iz njih izvukla osnažena. O tome je napisala dvije knjige, a treću upravo privodi kraju. Tanya redovito sudjeluje u radijskim programima u Novom Zelandu i u Sjedinjenim Američkim Državama, odaziva se na pozive da drži predavanja za različitu publiku i na različite teme – od toga kako uspješno voditi tvrtku do toga kako se nositi s gubitkom voljene osobe. Redovita je sudionica mjesečnih virtualnih sastanaka "Inicijative uspješnih Hrvatica Australije i Novog Zelanda" na

kojima uvijek potiče, podupire i savjetuje druge članice Inicijative.

U svojem izlaganju na Prvom samitu uspješnih Hrvatica Australije i Novoga Zelanda održanom u Canberri krajem 2019., Tanya je isticala važnost prilagodljivosti i otpornosti u nošenju sa životnim nedaćama. Za sebe kaže da je upravo te osobine naslijedila od svojih roditelja, koji su se kroz život često susretali s teškoćama, ali su ih upravo zahvaljujući svojoj prilagodljivosti te čvrstoj vjeri prevladavali. Vjeruje da su otpornost i prilagodljivost karakteristike Hrvata kao naroda i ponosna je na svoje hrvatske korijene.

Ona sama u međuvremenu je ponovo pronašla ljubav i životnog suputnika. Sa suprugom Grantom nedavno je proslavila desetu godišnjicu braka. Tanya vodi privatnu tvrtku, redovito vodi ili sudjeluje u radijskim emisijama, završava treću knjigu, prva je životna trenerica u Novome Zelandu koja radi po metodi Tonyja Robbinsa, sudjeluje u radu dvaju hrvatskih klubova u Aucklandu te redovito aktivno vježba. Uz sve navedeno skrbi se o svojim roditeljima koji trenutačno borave u različitim domovima za starije i nemoćne, što je rastužuje. U braku su skoro 69 godina i želi da vrijeme koje im je preostalo provedu zajedno. Trenutačno radi na tome da im se to omogući.

Tanyina životna priča zorno ilustrira poznatu uzrečicu - što nas ne slomi, to nas ojača. Vlastite životne tragedije i gubitak supruga pretvorila je u novu životnu stranicu. Nije se mirila s osjećajem izgubljenosti i nemoći, kao ni prije toga s nezadovoljstvom u poslu. Pomajući sebi, željela je pomoći i drugima dijeleći svoje iskustvo. Tanya je postala promjena kakva je željela biti, a njezin autoritet u onome što radi proizlazi upravo iz činjenice da govori (i piše) iz vlastitog iskustva. ■

ENG Tanya Unkovich is a New Zealander born in a family of Croatian descendants as the youngest of four children. She offers business and life training, hosts radio shows, and is a motivational speaker and writer. She kicked off her career in a corporate environment and has seen trials and tribulations give her pursuits new direction. The death of her husband opened a new page in her life and has seen her transition to a real hero to others facing loss.

Budućnost zdravstvenog turizma

ACAP je osnovan 2016. godine, a osnovali su ga dr. Steven Pavletić i dr. Eugene Halar. Njihova misija je da unaprijede resurse i pomažu u ekonomskom razvoju, medicinskoj edukaciji i istraživanjima, brizi o zdravlju te promiču wellness. Ovo je povratak potomaka hrvatskih iseljenika u zemlju predaka na aktivan i učinkovit način.

Dr. Jeana Havidich

Tekst: **Romana Lekić**

Prijevod: **Adrian Beljo**

Kanadsko-hrvatska poslovna mreža (CCBN) je nepolitička inicijativa osnovana 15. svibnja 2010. u svrhu poboljšanja i jačanja odnosa između kanadskih i hrvatskih poslovnih ljudi, menadžera, stručnjaka, poduzetnika i drugih koji žele promicati i proširivati gospodarske mogućnosti između ovih dviju zemalja.

Obje zemlje mogu profitirati od ove razmjene ideja i težnje da se stvaraju inicijative koje mogu dovesti do promjene.

Članovi CCBN-a su ugledni i uspješni poslovni ljudi, stručnjaci i poduzetnici koji žive i rade u Hrvatskoj i imaju izravno iskustvo iz Kanade. Ovo njihovo iskustvo omogućava istinsko razumijevanje prepreka koje se mogu pojaviti, a i osigurava stručnost i znanje za svlađavanje ovih barijera kako bi se ostva-

rio uspjeh. CCBN predstavlja nove ekonomske mogućnosti između Kanade i Hrvatske. Jedna od "svježih" inicijativa je vrlo konkretna jer uključuje volonterske aktivnosti ACAP-a - Association of Croatian American Professionals.

Projekt su predstavili dr. Jeana Havidich i dr. Steven Pavletic, koji zajedno vode akciju, odnosno bolje rečeno pokret Medical Tourism Task Force.

Svoju aktivnost predstavili su krajem prošle godine studentima turizma na University College Edward Bernays u Zagrebu. Cilj predstavljanja bio je potaknuti Bernaysove studente turizma da se uključe u ovu akciju revitalizacije zdravstvenog i medicinskog te wellness turizma u Hrvatskoj.

U samo šest godina ACAP je povećao različite članove u svrhu pozitivnih

promjena u Hrvatskoj. Imaju 12 sektora i oko 1.500 članova.

Studentima Bernaysa predstavljen je najnoviji program koji ACAP provodi volontiranjem, a naziv mu je *Integrated Medical and Wellness pilot program*. Svrha ovog programa je unapređenje i kreiranje imidža Hrvatske kao poželjne destinacije za održivi medicinski i wellness turizam za dijasporu i šire. Pandemija je još više pojačala nastojanja članica da se Hrvatska pozicionira kao zemlja koja je u vremenu nakon korone sigurna destinacija i da se pomogne u kreiranju cijelog niza novih programa u ovoj domeni. Članovi su posjetili Hrvatsku i izabrali nekoliko odredišta za koje su smatrali da imaju veliki potencijal i dugogodišnju tradiciju u ovim posebnim oblicima turizma kao što je npr. Opa-

Lječilište Naftalan

tija, koja se razvila kao klimatsko lječilište još u Austro-Ugarskoj. Tu su i Dubrovnik, Rovinj, Split i Šibenik.

Studenti Bernaysova smjera za turizam oduševljeno su prihvatili ideju da se uključe u ovu akciju, odnosno projekt zajedno sa svojim profesorima i prodekanom za međunarodne odnose Adrianom Beljom, koji i sam dolazi iz dijasporre, a ujedno je bio i inicijator ove akcije.

Poštovana kolegice, kako ste stupili u vezu s Kanadsko-hrvatskom poslovnom mrežom (CCBN) i što Vas je motiviralo na taj čin?

Dear Ms Havidich, how did you start this cooperation with Edward Bernays University College, what motivated you to do so?

- Boris Vilić, Chair of the Association of Croatian American Professionals (ACAP) Domovina Task Force and Chair of ACAP Foundation, introduced me to Adrian Beljo. Boris is a leader in higher education and seeks out opportunities to foster relationships and exchange ideas. When he told me about the programs at Edward Bernays University, I was excited and honoured to participate. If we are to grow as professionals, it's crucial to seek out and develop relationships with innovative individuals.

- Boris Vilić povezo me s Adrianom Beljom te smo kao profesionalci razmijenili ideje s perspektivnim pojedincima.

Koliko dugo ste aktivni u ACAP-a - Association of Croatian American Professionals i što ste do sada uspjeli postići u odnosu na Vašu viziju i planirane aktivnosti?

How long have you been active in ACAP - the Association of Croatian American Professionals, and what have you managed to achieve so far in relation to your vision and planned activities?

- I first attended the ACAP Medical Tourism Task Force (ACAPMTTF) held at the Croatian Embassy in Washington, DC

Visoko učilište Bernays
(foto: Tomislav Čuveljak)

in 2016. I must confess, I was somewhat skeptical of the concept but after listening to leaders in the industry from Croatia and the United States, and conducting my own independent research, I realized that Croatia's natural beauty and rich cultural heritage makes the country well positioned as an international destination for health tourism. Under the leadership of Dr. Steven Pavletic, Kate Suryan and Dr. Eugen Halar, the ACAPMTTF was formed. Developing and promoting medical tourism in Croatia was one of their top priorities. The concept of implementing pilot programs in Croatia to help develop the industry.

For the medical task force to move forward, we needed objective data. I am fortunate to be affiliated with Dartmouth University and was able to engage students and faculty at the Tuck School of Business at Dartmouth. The Onsite Global consulting program, led by Kerry Laufer, agreed to provide an analysis of the medical tourism industry in Croatia and recommendations on how ACAP can assist Croatia in becoming one of the premiere international destinations. The information provided by the Tuck team has served as a foundation for ACAP moving forward on the project.

To date, we had approximately forty individuals from a variety of professions,

including physicians, technology expert, lawyers, business leaders, health and wellness professionals, involved in this project. At the present time, we are developing a program focusing on attracting members of the Global Croatian Community that reside in North America. Since the majority of ACAPMTTF work in the US and Canada, we can provide perspective and insight on providing services to North American clients. Once finalized, we will present our program to potential partners in Croatia.

- Iskreno, bila sam malo skeptična 2016. godine, no uvidjela sam da Hrvatska svojim prirodnim bogatstvima i kulturnim naslijeđem može apsolutno prednjačiti kao odredište za međunarodni zdravstveni turizam.

Jeste li upoznati s planovima za donošenje nove Strategije razvoja turizma u RH? To Vas pitamo zato jer je Vaš projekt u skladu s vremenom nakon korone, ali i s onim što se planira – a to je razvoj humanoga zdravstvenog turizma koji će obuhvatiti cijelog čovjeka. Znači, mentalno zdravlje i rad na sebi uz promjenu sustava vrijednosti, preventiva umjesto kurative, okretanje k organskoj prehrani i boravku u prirodi te

povezivanje i umrežavanje na dobrovoljnom principu nekako je postalo novo usmjerenje prema kojem će Hrvatska, nadajmo se, krenuti. Iako se strategija tek pokreće, ruralni razvoj i toplice na kontinentu, odnosno klimatski ljekoviti činitelji te klima i ekološki održive destinacije dolaze u prvi plan.

Are you familiar with the plans for the development of a new Tourism Development Strategy in HR? We're asking you this because your project is in line with the post-corona period, but also with what is being planned - and that is the development of a more humane health tourism that will include the person as a whole. So mental health and working on oneself by changing the value system, prevention instead of treatment, turning to organic nutrition and spending time in nature, and connecting and networking through the voluntary principle have somehow become a new direction in which Croatia will hopefully go. Although work on the Strategy is just being initiated, rural development and spas on the continent, that is, climate healing factors as well as climate and environmentally sustainable destinations, are coming to the forefront

- This is exciting news indeed! I am not familiar with the program but would be very interested in learning about Croatia's development strategy. This is an important step for Croatia. Countries that have a robust medical and health tourism industry, have support at the national level. Concepts such as environmentally sustainable destinations are becoming more important to clients. The pandemic we are experiencing has brought attention to the necessity of self-care. The timing is perfect for Croatia to develop a national policy.

- Premda nisam upoznata s donošenjem nove Strategije razvoja turizma u Republici Hrvatskoj, ovo je važan korak. Zemlje sa značajnom lječilišnom industrijom uživaju veliku potporu.

Iz Vaše prezentacije vidjeli smo da ste odabrali nekoliko destinacija koje su već dobro poznate i smještene su u primorskoj Hrvatskoj. Planirate li uključiti i kontinentalne destinacije koje imaju tradiciju još iz antičkih vremena kao toplice i lječilišta gdje su termalni ljekoviti činitelji na visokoj razini? Npr. Naftalan u Ivanić Gradu jedinstven je, postoji samo još jedno ljekovito nalazište te vrste na svijetu! Tu su i Varaždinske Toplice i Krapinske Toplice s dugogodišnjom tradicijom iz antičkih vremena, a u Lifeclass Terme Sv. Martin na Muri već primjenjuju postulate antropozofske medicine i biodinamičke prehrane i okrenuti su posebnim programima za njegu duha i tijela.

- From your presentation, we saw that you have selected several destinations that are already well known and located in Coastal Croatia. Do you plan on including continental destinations that have a tradition since ancient times, such as spas and health resorts where thermal healing factors play a significant role? For example, Naftalan in Ivanić Grad is unique, there is only one more medicinal site of its kind in the world! There are also Varaždinske toplice and Krapinske Toplice with a long tradition since ancient times and Lifeclass Terme Sv. Martin na Muri already apply the postulates of anthroposophical medicine and biodynamic nutrition, and are focused on special programs for mind and body care.

- One of the many strengths Croatia can leverage is diversity. All of these sites have potential. As you mentioned, Croatia has a long history of health resorts, thermal spas, and natural healing environments that are located throughout the country - not just on the coastline. From a North American perspective, Croatia's coastline is highly desirable - especially for first

time travellers to Croatia. Croatia's coastline is attractive, possesses the infrastructure and activities that are important to tourists and is relatively easy to travel to from the US or Canada.

- Sve navedene destinacije s dugom tradicijom lječilišnog turizma imaju potencijal: sa stajališta Sjeverne Amerike obalna odredišta su najpoželjnija, posebice za one koje prvi put posjećuju to područje. Uz to, sva prijevozna sredstva su lako dostupna.

Studenti Bernaysa i profesori koji su slušali Vaše online predstavljanje krajem prošle godine bili su ugodno iznenađeni inicijativom i žele se uključiti i pomoći u projektu. Molim Vas, recite nam ukratko na koji način biste ih uključili i što mi možemo učiniti s naše strane, kao i Hrvatska matica iseljenika, da ovaj projekt bude sto posto uspješan?

Bernays students and professors who listened to your online presentation late last year were pleasantly surprised by the initiative and want to become involved and assist with the project. Please tell us briefly how you would involve them and what can we do on our part as well as Croatian heritage foundation to make this project a 100% success?

- This is great news! We would be thrilled to continue the conversations on developing strategies that will promote health and wellness tourism in Croatia at both the local and national levels. Continuation of the work started by the Tuck team, serving in an advisory capacity, and networking are possible initial steps. This is an exciting opportunity to work with knowledgeable and talented professionals and we are looking forward to the next part of this journey.

- Izazovna je mogućnost suradivati s nadarenim profesionalcima i strukom te nastaviti započete početne korake. ■

Prva Škola hrvatskog folklora u virtualnome svijetu

U subotu, 30. siječnja 2021., svečano je otvorena Matičina Zimska škola hrvatskog folklora – prva u 58 godina postojanja u digitalnome obliku, u virtualnome svijetu stvaralaštva i čuvanja hrvatske baštine

Tekst i foto: **Snježana Jurišić**

Ravnatelj HMI-ja Mijo Marić istaknuo je, uz pozdrave glavnome voditelju Andriji Ivančanu i timu predavača, rekordan broj seminaraca u ovoj prvoj online školi: "Više od dvjesto sudionika potvrdilo je značaj ovog programa, a vaša energija i ljubav prema folkloru pokazuje značaj tradicijske kulture za očuvanje kulturnog identiteta, pogotovo kad je riječ o hrvatskim manjinskim zajednicama, Hrvatima u Bosni i Hercegovini te hrvatskim zajednicama diljem svijeta. Mi u Matici znamo da je tradicijska kultura uz jezik jedno od najvećih identitetskih određenja Hrvata izvan RH i upravo zato ga pomno negujemo i uz programe poput ove škole pomažemo vam u vašim nastojanjima da oču-

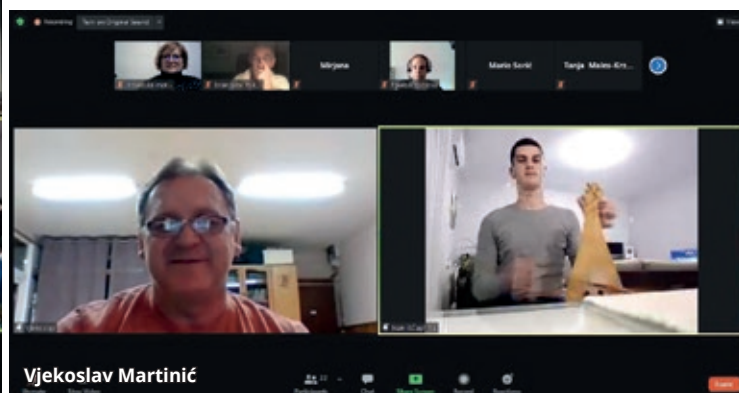
vate sjećanje na domovinu Hrvatsku. Svjesni smo da je folklor prisutan na svim kontinentima, što je još jedna potvrda da je to univerzalna svehrvatska priča, a u povezivanju sa svojom domilnom državom, domovinom svojih predaka, Hrvatska matica iseljenika daje svoj doprinos njegovanju ove kulturno-umjetničke djelatnosti kao oblika

"Mnogi biraju folklor za izražavanje svoje pripadnosti hrvatskome narodu, a njegova ljepota je u dinamici, estetici, mogućnosti izražavanja osjećaja i u društveno-zabavnom kontekstu", istaknuo je ravnatelj HMI-ja Mijo Marić.

svehrvatskog identiteta." Poželjevši svima uspješno interaktivno sudjelovanje u školi, ravnatelj je nagovijestio i proslavu 70 godina uspješne suradnje s iseljeništvom te pozvao sve zainteresirane da se uključe.

Seminarce je pozdravio i programski voditelj prof. Andrija Ivančan i zahvalio svima što svojim angažmanom čuvaju našu kulturu i baštinu. Otvaranju su nazočili i Tibor Bun - voditelj Tambura, Vjekoslav Martinić - voditelj Tradicijskih glazbala, Goran Knežević, Vidoslav Bagur te Kristina Benko Markovica, koji su uz Katarinu Medarić, Nenada Milina, maestra Sinišu Leopolda i Vedrana Vidovića predavači na ovoj Dinarskoj zoni.

Od gostiju se pridružio i Petar Hategan, član savjeta Vlade za Hrvate izvan RH za Rumunjsku, iz koje se prvi put u školu prijavio cijeli tamburaški ansambl KUD-a Klokotić. Zahvalio je riječima: "Uz

najiskreniju zahvalnost na otvorenosti i potpori koju nam Vi, prof. Mariću, i Vaša kuća pružate putem Odjela za kulturu i rukovoditeljice mr. sc. Snježane Jurišić, u ime svih polaznika - članova Kulturno-umjetničkog društva Klokotić - voditelja g. Mihaija Vatava i svoje osobno, slobodan sam Vam iznijeti zahvalnost što ste nam omogućili pristup nadasve radionicama Tambure te svim ostalim radionicama u sklopu online programa Zimske škole hrvatskog folklora - Dinarske zone! Kvalitetna organizacija, svestranost profesorice Snježane Jurišić, stručnost i ugled voditelja, raznovrsnost vrsnih sadržaja posve sigurno će pomoći ne samo boljem upoznavanju kulturne baštine Republike Hrvatske, već i promicanju kontakata, razmjene i uzajamnom obogaćivanju različitih sudionika, to jest pridonijet će koheziji pripadnosti hrvatskoj kulturi i civilizaciji."

Rekordni broj polaznika dolazi iz 16 zemalja: Austrije, Njemačke, Švicarske, Švedske, Nizozemske, Srbije, BiH, Kanade, SAD-a, Argentine, Brazila, Bolivije, Australije, Slovenije, Rumunjske i iz domovine.

Katarina Medarić i Otočac

Škola je trajala dva produžena vikenda i prednost online Škole bila je da su svi bez obzira na tri grupe: ples, tambure i tradicijska glazbala, mogli pratiti sva predavanja i sudjelovati na svim radionicama.

Uz predavače sudjelovali su i gosti: članovi KUD-a Rogoč iz BiH, Verica Draženović Dasović s članovima FD Otočac, obitelj Džepina iz Novog Travnika (koja je predstavila tradicijsko ruho iz svoje zbirke), članovi KUD-a Koledišće iz Ježera i mnogi drugi, a svakako treba spomenuti i asistente iz hrvatskih zajednica s udaljenih meridijana, Paulu Lorenu Espinosu Alvarez iz KUD-a Jorgovan iz Argentine. Umjesto završnog nastupa objavljena je snimka dinarske narodne pjesme nastale od zajedničkih pjevnih zapisa polaznika škole pod umjetničkim vodstvom Kristine Benko Markovice te videouradak tamburaške sekcije gdje su svirači svoju dionicu snimili u Švedskoj, Argentini, Njemačkoj, Srbiji, Hrvatskoj i prvi put u Brazilu, pod palicom maestra Tibora Buna. Bila je to jedinstvena digitalna Škola hrvatskog folklora koja je ispunila sva očekivanja polaznika i u ovim vremenima pandemije, potresa, izolacije i distance barem povezala veliku folklornu obitelj zaljubljenika u hrvatsku tradicijsku kulturu.

Zahvale i dojmovi nisu izostali: "Pozdravljamo vas u Matici iseljenika Hrvatske... čudesno važan posao 'očuvanja

kulture, koja čuva državu' jer zemlja ne postoji bez naroda. Hvala na pozivu za našu obitelj na Zimsku školu folklora. Hvala Tiboru Bünu i svim novim prijateljima... hvala Hrvatskoj!", Agnel Luis Kufner, Brazil.

"Puno hvala Hrvatskoj matici iseljenika na organizaciji ZSF-a i svim predavačima. Bilo je to jedno vrlo pozitivno iskustvo unatoč prilikama u kojima se nalazimo. Bila nam je čast i ujedno čestitamo na 70. obljetnici. Srdačan pozdrav svima", Zdenka i Tadija, HKZ Croatia Hamburg.

"Novo hvalevrijedno iskustvo, a da ne spominjem očuvanje naše tradicije, običaja, folklora. Ništa nije nemoguće, bitna je volja", Nensy Vukojević Šošić.

"Hvala na pozivu. Bio je to izvrsno organizirana Škola koja je učinila sve da ovogodišnja online ZSHF uspije i da se ova lijepa tradicija nastavi i traje u ova 'olovna' vremena", Branislav Antov Mikulić, Nizozemska.

"Hvala od srca, za nas koji živimo izvan domovine jako je važno da možemo nešto učiti i vježbati i biti u kontaktu s kulturom. Pozdravi iz Argentine", Karen Bauk. ■

ENG The CHF's Winter School of Croatian Folklore, dedicated to creativity and the preservation of our heritage, opened on 30 January. This year's incarnation is the first in the event's 58-year history to go online and saw a record participation from sixteen countries: Austria, Germany, Switzerland, Sweden, the Netherlands, Serbia, Bosnia-Herzegovina, Canada, the United States of America, Argentina, Brazil, Bolivia, Australia, Slovenia, Romania and Croatia. The school was staged over two long weekends. One of the advantages of the online format was that all the participants were able to follow all of the workshops of the three school groups: dance, tamboura playing, and traditional instruments.

Pjevačica velike stilske širine

Supružnici Lela i Joe Kaplowitz bračni su jazz-par. Lela je rođena u Sisku kao Danijela Mačešić. Po formalnom obrazovanju magistrica je ekonomije. Nekoliko godina nastupala je u lokalima New Yorka gdje je upoznala Joea.

Tekst: Davor Schopf

Tijekom jedne večernje šetnje Opatijom poznati jazz-kritičar Mladen Mazur začuo je iz jednog lokala sviranje nepoznatog mu jazz-pijanista koji je pratio vokalisticu također karakterističnoga stila izvođenja američkog repertoara. Način sviranja toga dua privukao je njegovu pozornost jer je odmah prepoznao tipični američki pristup i tradiciju interpretacije jazz-a, karakterističan za američke interprete toga glazbenog fenomena. Na pitanje koji su to glazbenici, konobar je odgovorio "da su to neki povratnici iz Amerike".

Dobivši kćer u New Yorku, glazbenici su odlučili nastaniti se u Hrvatskoj. Prvo u Lovranu, zatim u Rijeci, a od 2006. žive u Zagrebu, koji pruža veće mogućnosti glazbenog djelovanja.

Lela Kaplowitz promiče jazz-glazbu mladim naraštajima. Podučava tehniku pjevanja i jazz-improvizacija te održava seminare. Godine 2010. Primorsko-goranska županija dodijelila joj je nagradu za unapređivanje kulturnog stvaralaštva. Odužila se albumom *Kvarnerska rapsodija*, prvim na hrvatskome jeziku. Počast ljepotama toga kraja odala je skladajući nekoliko standarda i jazz-obrađu popularnih pjesama naših zabavno-glazbenih autora posvećenih Kvarneru. Suprug Joe, čiji roditelji potječu iz Bjelorusije, rođen je u gradu Plymouthu u saveznoj državi Massachusetts. U roditeljskom domu razvio je ljubav prema jazzu. Učio je klasičnu glazbu, glasovir i tubu. Jednako su ga zanimali crnački blues i boogie-woogie.

Lela je vokalnu improvizaciju upoznala preko Sheile Jordan na Glazbenoj akademiji u Grazu. Učila je od svjetskih imena jazz-a poput Jay Clayton, Marka Murphyja, Donne McElroy, Barryja Harrisa i Kate McGary. Pohađala je Berklee Summer Music Workshop u Italiji te kolegije *The Vocal Performance* i *Jazz improvisation* na New School u New Yorku. Na međunarodnom natjecanju jazz-vokalistica u Finskoj osvojila je prvu nagradu stručnog žirija i titulu *Lady Summertime*.

Snimila je niz albuma i osvojila mnogobrojne nagrade. Životni san ostvario joj se u rujnu 2019. kada je velikim koncertom u Carnegie Hallu u New Yorku promovirala autorski album *To One*, za koji kažu da je fuzija soula, popa, jazz-a i bluesa s primjesama world glazbe i rocka. "Lelin me koncert u Carnegie Hallu dobro prodrmao. Njezina je glazba čarobna... Od prvog do zadnjeg tona njezina nam je glazba pružila širok spektar pozitivnih, toplih i mirnih osjećaja o životu, što je iskustvo učinilo jedinstve-

nim, a jazz-glazbu podiglo na novu razinu", izjavio je poznati američki violinist i skladatelj Carlo Nicolau, dok njujorški jazz-pjevač Mark Saladino dodaje: "Bila je to sjajna večer! Lela je pružila fantastičnu izvedbu, prekrasnu energiju i zvuk koji zaista nadahnjuje. Pjesme su zadivljujuće, osjećate se kao da ste dio predstave." No, Lela je nastupala i u Madison Square Gardenu, Birdlandu i Blue Noteu u New Yorku, na mnogim uglednim jazz-festivalima te s vrhunskim jazz-glazbenicima diljem svijeta poput Orkestra Dukea Ellingtona.

Ustrajna u svojem specifičnome glazbenom izričaju, nizom nekomercijalnih izdanja potvrđuje da su ona odraz kreativnih mogućnosti glazbenika koji ih stvaraju, svjesni da je glazba univerzalni jezik. ■

ENG Joe and Lela Kaplowitz are a husband-and-wife jazz team. Lela was born Danijela Mačešić in the town of Sisak. Her formal education saw her earn a degree in economics. She performed in New York clubs for a number of years where she met Joe. Lela learned the art of vocal improvisation by way of Sheila Jordan at the Music Academy in Graz. She has recorded a number of albums and won a range of awards. The pinnacle of her career to date was a concert at New York's Carnegie Hall in September of 2019 to promote the album *To One*, a fusion of soul, pop, jazz and blues, with hints of world music and rock.

Bez predrasuda prema novim tendencijama

Natko Devčić iz rodne Gline vinuo se do mjesta dugogodišnjeg profesora Muzičke akademije u Zagrebu, redovitog člana HAZU-a te među najistaknutije hrvatske skladatelje druge polovice 20. stoljeća

Tekst: **Davor Schopf**

Rođen je 30. lipnja 1914. u Glini, gdje je proveo djetinjstvo koje je obilježila prerana smrt majke Nade od tuberkuloze. Roditelji su najprije stanovali u kući Vilka Verića, na početku parka kada se u Glinu dolazi iz smjera Petrinje, a onda su se preselili u kuću šumara Steve Prpića, u Hrvatskoj ulici gdje je u prizemlju, nakon povratka iz I. svjetskog rata, otac dr. Juraj Devčić otvorio odvjetnički ured. Iz Gline se 1926. godine Natko uputio u Zagreb, apsolvirao pravo te diplomirao studij glasovira i kompozicije. Publicističku djelatnost započeo je potkraj studija objavljujući glazbene kritike.

Kao pripadnik antifašističkog pokreta (neko vrijeme bio je zatočen u Jasenovcu) pisao je masovne pjesme i prigodnu glazbu za kulturno-umjetničke priredbe u partizanima. Dvadesetak godina kasnije poigrat će se elektroničkom tehnikom, u djelu *Columbia 68*, ostvarenom u elektroničkom studiju na Sveučilištu Columbia u New Yorku, a fenomenom klastera pozabavit će se u djelima *Non nova* i *Panta rei*.

Iako suvremen, njegov opus od šezdesetak skladbi sadrži mnogo raznolike i lijepe glazbe, od vokaliza za glas i klavir, *Vokali I* i *II*, do simfonije i opere. U početku su na njega utjecali neoromantički stilovi i impresionizam. Propitujući funkcije malih intervala u folklornom, a zatim i izvanfolklornom kontekstu, počeo ih je obrađivati samostalno, izvan njihovih tonalitetnih odnosa. Time je postigao njihovo strukturno osamostaljenje i približio se pragu dvanaes-

stonske tehnike i serijalizma. Skladao je tako *Concertino* za violinu i komorni orkestar, kantatu *Ševa* (Nagrada Grada Zagreba 1961.), *Prolog* i *Fibulu*. Fibula znači kopča, koja je između intervalske građe folklornog ishodišta i novih kompozicijsko-tehničkih postupaka. *Istarska suita* Natka Devčića jedna je od najpopularnijih i najizvođenijih hrvatskih orkestralnih skladbi. Nastala 1948. godine, nastavlja se na tradiciju ideologije nacionalnoga smjera. Folklor je kao izvor nadahnuća bio konstanta u Devčićevu opusu, što se očituje i u jedinoj napisanoj operi *Labinska vještica*, koja se temelji na romantiziranim događajima iz života Matije Vlačića Ilirika i povijesti Istre. Praizvedena je 1957. pa iako je od 1961. više nije bilo na repertoaru, svijest o tom djelu ipak postoji u našem glazbenom životu.

S kćerkom Iskom na prvi dan škole 1957.

Tijekom 67./68. studirao je u SAD-u elektroničku glazbu i suvremene metode nastave kompozicije, među ostalim na Columbia University i na Julliard School of Music u New Yorku te na The New England Conservatory u Bostonu i na University of Illinois u Urbani.

Nakon povratka pokrenuo je na zagrebačkoj Muzičkoj akademiji kolegij *Harmonijska analiza*. Nova iskustva potaknula su nove ideje. Nakon povratka iz SAD-a utemeljio je kolegij *Aspekti suvremene glazbe*.

Od početka 1970-ih posvetio je glazbenom kazalištu "Plesno zbivanje oko tri slova, za orkestar i magnetofonsku vrpču *Dia*" te "Plesne slike za komorni, vokalni i instrumentalni ansambl *Pan*".

Studijski također boravi u Parizu i Darmstadtu. Niz godina bio je pročelnik Odjela za kompoziciju i glazbenu teoriju. Napisao je udžbenik *Harmonija za visoke glazbene škole*, a u suradnji s Beatom Domić suvremeni priručnik *solfeđa* u dvije knjige *Intervali* i *Ritam*. Svemu čime se bavio pristupao je sa znatiželjom i stvaralačkim zanosom, pedantno. Umro je u Zagrebu 4. rujna 1997. ■

ENG Natko Devčić was a long-standing professor at the University of Zagreb's Academy of Music. He was a full member of the Croatian Academy of Sciences and Arts, and among out top composers of the second half of the twentieth century. He was born in the small town of Gline on 30 June 1914. He moved to Zagreb in 1926 to study law but went on to earn a degree in music (piano and composition). He took to the pen near the end of his studies, publishing music critiques. His oeuvre of some sixty contemporary works includes much that is diverse and beautiful. In 1967/68 he studied electronic music and contemporary composition teaching methods in the United States of America, and also trained in Paris and Darmstadt. He passed away in Zagreb on 4 September 1997. His work was primarily driven by curiosity, creative enthusiasm and rigour in execution.

Hrvati u "Velikom ratu"

Knjiga "Galicija 1914." Filipa Katanića preokreće sve mitove o tome da se Hrvati nisu borili za spas Dvojne monarhije te govori o nizu bitaka u ljeto i jesen 1914. u zapadnoj Ukrajini, koje su posredno dovele do mogućnosti da Hrvatska preživi kao politički pojam

Tekst: **Nino Sorić** Foto: **Marko Vrdoljak**

"**P**ovijest je učiteljica života", "povijest treba znati kako je ne bismo ponavljali" itd., koliko ste puta čuli ove i slične poruke i pouke i koliko smo ih puta zaboravili. Naravno, kada je povijest u pitanju posljednju riječ imaju povjesničari, barem bi to trebali, ali smo zaboravili usput jednu važnu činjenicu. I povjesničari su ljudi, naginju svojim narodima i njihovim ideologijama i pretenzijama. Stoga su povjesničari u Kraljevini SHS potencirali kao ideološki i svjetonazorski obrazac prepoznavanja hrvatskih carskih domobrana kao "Jambreka", a vrhunac civilizacije predstavljalo je identificiranje cijelih naroda Monarhije s "dobrim vojakom Švejkom". S jedne strane to je poticano kao istina, a brend je istodobno onoj drugoj strani davao auru krepkih junaka koji će na Jadran ili u Podunavsku nizinu donijeti svježu krv. I zbog te mesijanske uloge ta druga strana ima pravo na sve. Ako shvatimo kako je Beč tada centar psihoanalize i znanosti, a u Moskvi vlada car koji tvrdi za sebe da je kršćanin koji će obnoviti "Drugi Rim", možemo reći da su se naši dečki borili između Freuda i podsvijesti. I ipak su 1914. izabrali znanost, a ne mesijanstvo sumnjiva motiva. O tom izboru za borbu 1914. prvi put na znanstven i detaljan način nije se govorilo ni u SFR Jugoslaviji koja je bila nasljednica SHS, gdje su izabrali nastavak mesijanske

misije, pa je istina o hrvatskim ulogama u 1. svjetskom ratu i dalje potiskivana.

Kako je Hrvatska mala zemlja, malih financijskih kapaciteta i za znanost, trebalo je do kraja 2020. čekati knjigu "Galicija 1914." autora Filipa Katanića u izdanju Despot Infinitusa. Na 530 stranica velikog formata, nakon petogodišnjega znanstvenog napora, predstavio je hrvatskoj javnosti tijek rata na istočnoeuropskoj fronti s fokusom na Austro-Ugarsku i hrvatske postrojbe. Ovdje je riječ o znanstveno potkovanom djelu koje se bavi čistom poviješću, ovo je historiografija, a ne interpretacija ili

špekulacija. "Galicija 1914." preokreće stvari na glavu: mnoge uobičajene predodžbe o motivima, uzrocima i tijeku rata treba nakon ove knjige i u svjetlu njezinih podataka u našoj sredini ponovno valorizirati. Aleksandar Solženicin rekao je kako je zbog boljševičke revolucije 20. stoljeće izgubljeno za Rusiju. Kako Hrvatska, koja je prošla također grozno 20. stoljeće, ne bi ponovila pogreške nekih predaka s obzirom na današnje i prošle iskrivljene predodžbe o politikama i motivima susjeda i svijeta, ovo iznimno važno djelo treba iščitavati više puta. S nizom fotografija, preslika vojnih karata i crteža ratnih položaja, sa značajnim i mnogobrojnim životopisima najznačajnijih vojskovođa s obje strane, ruske i k.u.k., knjiga donosi i biografije najznačajnijih hrvatskih generala, od lidera, preko aristokrata, konjanika, pa sve do prostih pješaka. Upoznaje nas

Filip Katanić u "Galiciji 1914." rasvjetljava tamu oko priča naših djedova o njihovoj ulozi u Velikom ratu. Na kraju, demografski gubici Hrvata domobrana samo u ovoj bitci premašuju one pripadnika HV-a u Domovinskom ratu.

s ličnostima poput Oskara Hranilovića, rođenog u Zagrebu, zapovjednika austro-ugarske vojno-obavještajne službe koji je nevjerojatnim naporima, s malim timom stručnjaka možda i ključno pridonio preživljavanju podunavske vojske koju je izvlačio jedan čovjek, a kojeg će svijet upoznati kao genija obrambenog ratovanja. Svi ga znaju kao Lava sa Soče, ali za ono što je u Galiciji učinio Svetozar Borojević mogli bismo ga mirne duše nazvati Lavom iz Galicije.

Zbog čega Galicija? Što Vas je privuklo da se bavite ovom temom?

- Na samome početku Prvog svjetskog rata u Galiciji se odigrala jedna od najvećih bitaka cijelog rata, s ukupno 4 milijuna vojnika, 2 milijuna konja i više od 8.000 topova koji su se sukobili na poljima, brežuljcima, močvarama i šumama u manevarskom ratu. Hrvati su služili u pješačkim, konjaničkim i topničkim postrojbama koje su se popunjavale s područja današnje Hrvatske i izvan nje.

Smatrate li da su Hrvati s obzirom na brojnost odigrali značajnu ulogu u ovoj velikoj bitki?

- Apsolutno, od ukupno 1.425.000 austro-ugarskih vojnika na tlu Galicije početkom rata, Hrvata je samo 18.096 (1,3%). Nisu se istaknuli kvantitetom, već kvalitetom jer su se mnoge hrvatske postrojbe istaknule u borbama i stekle reputaciju tvrdokornih boraca. Svetozar Borojević odlikovan je najvišim austro-ugarskim vojnim ordenom, Željeznim viteškim križem reda Marije Terezije. Osim Borojevića, u Galiciji su

Uzroci današnje demografske krize u Hrvatskoj počeli su pokoljima u Galiciji i nastavili se u sljedeće četiri godine kada je Hrvatska izgubila u postotku više vojnika s obzirom na broj stanovnika nego većina drugih krunskih zemalja.

se istaknuli i Puhalo, Lipošćak, Ljubičić i poručnik Rendulić, koji će u Drugom svjetskom ratu voditi 2. njemačku oklopnu vojsku u napadu na Drvar, koji je pak postao poznat kao Desant na Drvar, odnosno lov na Tita.

Zašto je ova bitka prešućivana? Jesu li se Hrvati slabo borili pa je to moguć razlog?

- Hrvati su bili dio vojske čija se država raspala i hrvatska je historiografija još uvijek u mnogim pogledima po tom pitanju tek na početku. S tim u vezi, odgovor je NE. Hrvati se nisu slabo borili, već je manjak institucionalnog interesa sve do obilježavanja stogodišnjice početka Velikog rata 2014. bio glavna prepreka da do danas nije objavljena jedna cjelovita knjiga o Galiciji.

Kakvi su bili demografski gubici Galicijske bitke vezano uz Hrvate?

- Poginulo je 7.772 Hrvata.

Što bi se dogodilo da je bitka izgubljena, koje bi bile političke posljedice?

- Suprotno uobičajenom pristupu većine hrvatskih povjesničara koji znaju reći "nitko nema kristalnu kuglu da bi predvidio budućnost", ja sam jasno i nedvosmisleno napisao u svojoj knjizi da bi gubitkom Galicijske bitke 1914. godine Austro-Ugarska bila na rubu vojnog poraza. Tada bi se hrvatska povijesna područja našla u paketu kompenzacijskih područja koja bi bila predana kao ratni plijen neprijateljima. Ukratko, scenarij koji se dogodio 1918. dogodio bi se u puno goroj varijanti jer bi Hrvatska izgubila mnoga svoja povijesna područja već na kraju 1914. godine. Pitanje je onda bi li se ikada više stvorili preduvjeti za ujedinjenje hrvatskih povijesnih zemalja u jedan politički entitet na način kako se to dogodilo 1992. međunarod-

nim priznanjem Hrvatske u granicama bivše Jugoslavije. Ni u ovim granicama bivše Jugoslavije Hrvatska nije ušla u Prvi svjetski rat jer su hrvatske povijesne zemlje Trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije bile razjedinjene pa su Hrvatska i Slavonija bile u ugarskom (mađarskom) dijelu monarhije, a Dalmacija, Dubrovnik i Boka kotorska u austrijskome, dok je Istra bila u sastavu Markgrofovije Istre koja je administrativno bila u austrijskome dijelu, a Bosna i Hercegovina u statusu suvlasništva obje polovice, austrijske i ugarske. Moje mišljenje je da bi hrvatska pozicija bila puno gora u jesen 1914. nego što je bila u jesen 1918. godine kada je napravljen raskid državno-pravnih veza s Austrijom i Ugarskom i kada je Hrvatska ušla u novu državnu zajednicu prvo sa Slovenijom i BiH, a ubrzo i sa Srbijom i Crnom Gorom.

Koji su poznati pisci, državnici i vojskovođe pisali o ovoj bitki?

- Svima je poznata drama u četiri čina iz 1920. godine naslovljena "Galicija" hrvatskoga književnika Miroslava Krleža. Od državnika svakako treba spomenuti britanskoga državnika Winstona Churchilla. Ljudima je potpuno nepoznato da je Churchill napisao vrhunsko povijesno djelo, petosveščanu povijest razdoblja neposredno prije i tijekom Prvog svjetskog rata, naslovljeno "Svjetska kriza, 1911. - 1918.". Posljednji, peti svezak, obrađuje događaje na Istočnome bojištu pod nazivom "Nepoznati rat". ■

ENG Filip Katanić's book *Galicija 1914*. ("Galicija: 1914") rebuts the myth that Croats did not fight for the salvation of the Dual Monarchy (the Austro-Hungarian Empire) and tells of a series of battles in the summer and autumn of 1914 in the west of Ukraine that had the indirectly impact of seeing Croatia survive as a political entity. In his book Katanić relates the tales of our grandfathers concerning their role in the "Great War". In the end demographic losses among the Croatian Home Guards in this battle alone exceed Croatian Army losses in the Homeland War of independence.

Vilinske vlas Dinare

Skradinski buk

Tijekom prošlosti bili su različiti interesi i različite potrebe prihvaćanja i iskorištavanja pogodnosti što ih Krka i njezini pritoci nude. Jednom se život koncentrirao u kanjonu, drugom zgodom čovjek naseljava rubove plodnih polja da bi ih u određenom trenutku napustio te se opet vratio rijeci i sigurnost potražio na strmim rubovima njezina kanjona... A svaki put i na svakome mjestu ostavio je tragove svoje nazočnosti. Najstariji dosad pronađeni tragovi ljudskog življenja na prostoru vezanom uz rijeku Krku pripadaju vremenu srednjeg paleolitika, prije pedesetak tisuća godina.

Tekst: **Marin Knezović** Foto: **Željko Rupić**

Nekada je kartografima bilo dopušteno veće oslanjanje na maštu. Nepoznata ili slabo istražen područja risali su po svom nahođenju puštajući domišljanjima da im vode ruku. Praznine na pergameni ispunjavali su likovi mitskih bića ili kultura zamišljenih u trenutku autorova nadahnuća. Kontinenti, države otoci oblikovali su se poput likova ljudi ili životinja, a brda, jezera, šume i močvare pretvarali su u njihove tjelesne organe. Rijeke su obično postajale arterije ili vene.

Krka se snagom svojih voda duboko uvukla u vapnenačke stijene. Premda je obala Krke često samo strma liti-

ca uz vodu, gdje god se čovjek mogao barem malo približiti rijeci tu se nastojao i naseliti. Ljudima mlađega kamenog doba stijena čak nije prepreka, ona je dom. O tome svjedoči tzv. Oziđana pećina, ljudsko gnijezdo nad prolazećom vodom, boravište lovaca, sakupljača i

prvih ratara. Karakteristika neolitika je, osim gradnje stalnih naselja, a time i stacioniranja na jednome mjestu, bavljenje zemljoradnjom. Sve do turskih osvajanja ova rupa u stijeni ljudima je bila privlačno sklonište, pa i boravište.

Krka spaja, ali i dijeli. Tako je u ranoj antici granica između ilirskih plemena - Liburna i Dalmata. To je uloga koju će rijeka ponoviti još nekoliko puta. Rimska osvajanja sa sobom na njezine obale dovode i rimske legije. Legionar prvo pali i ruši kako bi zatim stoljećima gradio i branio. To je priča o Burnumu, moćnome rimskome vojnom logoru kraj Kistanja. O garnizonu koji se, kao i tolika druga rimska vojna utvrđenja, pretvorio u cvjetajuće naselje svjedoče ostaci golemih lukova na ulazu u zapovjedništvo logora. Tamo gdje se rijeka i more počnu prepletati nastala je bogata rimska Scardona, u kasnoj antici biskupsko sjedište.

Krka nije samo slatkovodna tekućica. Ona je barem dijelom i more jer je četvrtina njezinih slatkih voda pomiješana s morskom vodom, pogodujući obilju podvodnog života. Od davnine svjedoci povijesti pričaju o Krki kao blagoslovljenoj ribama, pa i obdarenom vodenim čudovištima koje nitko nikada drugdje

U svijetu davnine i mašte rijeka Krka je sigurno bila žila i to ne bilo kakva. Brza, moćna, pjenušava - bila je aorta stare Hrvatske, snažna tekućica koja je vezivala ljude, širila kulturu, mijenjala običaje i vjerovanja.

Burnum (foto: Ivana Bojčić)

Nikad toliko naselja nije bilo na ovom području kao onda kada su u 13. stoljeću njime vladali moćni Šubići i prkosni Nelipići. Cijeli svijet vitezova, ponosnih građana, šutljivih redovnika, seljaka i pastira okreće se oko ove zelene osi.

nije vidio. Rijeka znači vodu, no u slučaju Krke nje ima ili previše ili premalo. Zimi mala polja uz svoje obale pretvara u jezera, a ljeti vode u donjem toku često nedostaje. Oh, kada bi se Krka samo mogla ukrotiti i dozvati pameti! Tako se od davnina u tu svrhu na njoj podižu brane, a njezine vode se dovode i odvođe kanalima i jarcima. Sve to s promjenjivim uspjehom.

Spoj Krke i u ranom srednjem vijeku doseljenih Hrvata bio je osobito plodonosan. Srednji vijek za rijeku Krku nije srednje vrijeme, nego vijek bujnog cvata i obilja, njezina prava renesansa. Uz

obale rijeke propupali su mnogobrojni utvrđeni gradovi i napredna podgrađa. Tvrdnja kako je područje Krke hrvatska dolina francuske Loire nije pretjerana.

U kratkom roku ovaj, stoljećima građen svijet, udarcem turske *ćorde* polovicom 16. stoljeća razbijen je u prah, pepeo, sitne komadiće. Antika i srednjovjekovlje tonu u ponore mita i mašte u kojima se miješaju zmajevi i banovi, župani i vile. Nešto ipak ostaje, poput gluhoće mlinara koji svoje druženje s hukom vode i štropotom mlinskog kamena plaćaju svojim sluhom.

Povijest Krke naglo usporava, povlači se po rubovima, pokriva je zaborav i šutnja. Vlast Mletačke Republike, unatoč dobrim namjerama, to malo miješanja. Krka je tek povod ushita slučajnih putnika, egzotično područje koje je Londonu, Parizu i Berlinu daleko kao Indokina ili Ognjena Zemlja. Činilo se kako je pokrov prošlosti i zaborava trajno ruho Krke i njezina područja.

Onda je naglo stara žila počela pumpati neviđenom snagom. Krka nije samo plodonosna voda, stanište biljnog i životinjskog obilja. Krka je ponajprije sila, energija, udaranje... Krajem 19. i početkom 20. st. rijeka umjesto nošenja za-travljenih priča ekologije zaborava u cijeli kraj naglo je unijela modernost, moćne strojeve, najmoderniju tehnologiju. Njezine hidrocentrale su među prvim u svijetu, do tada neviđene snage i domišljatosti. Rijeka u zaboravljeni kraj unosi snažno električno svjetlo, pokreće rudnike, tali kovine, okreće zupčani-ke. Industrija je iznenadni i neočekivani

Hidroelektrana Jaruga ili HE Jaruga je druga najstarija hidroelektrana u svijetu i prva u Europi. Sagrađena je ispod slapa Skradinskog buka na rijeci Krki (danas u sklopu Nacionalnog parka Krka). Dana 28. kolovoza 1895., samo tri dana nakon prve hidroelektrane na slapovima Niagare u SAD-u, pušten je u pogon prvi hrvatski te jedan od prvih svjetskih elektroenergetskih sustava: Hidroelektrana "Krka" - Šibenik. Nakon HE Krke (kasnije nazvane Jaruga I) gradi se 1905. veća hidroelektrana Jaruga II.

porod Krke i tako do kraja stoljeća industrije, 20. stoljeća.

Taj surov, mišićav Krkin potomak sada je najvećim dijelom utihnulo i usahnulo. Stara žila kao da se ponovno umirila. To ne znači kako rijeka i dalje ne nosi život ljudima i krajoliku oko nje. Ovog puta to čini svojim mirom, zelenilom, oronulim tvrđavama i mlinicama. ■

ENG *The oldest known traces of human life in the Krka River come to us from the Middle Palaeolithic, some fifty thousand years before the present day. The Krka is more than a freshwater river: it joins the Adriatic Sea and about a quarter of its waters mix with sea water, creating the conditions for abundant underwater life. During the Middle Ages the Krka River saw centuries of development, a real local renaissance. Numerous fortified towns and developed suburban settlements sprung up along the banks of the river. The comparison with the Loire valley in France is by no means overly far-fetched. The Jaruga power plant is the second oldest hydroelectric power plant in the world; the first to be built in Europe. It was built at the Skradinski Buk waterfall on the Krka River (now inside the Krka National Park). It became operational on 28 August 1895, just three days after the world's first hydroelectric plant at Niagara Falls (USA).*

Rijeka Krka – prva od hrvatskih krških rijeka

Porječje Krke možemo podijeliti u tri dijela, idući od ušća do izvora: Sjevernodalmatinsku zaravan, središnji dio s dolinskim proširenjima, tj. poljima i planinsko područje. Veći dio rijeke Krke od *prirodne rijetkosti* i *značajnog krajobraza* postao je nacionalnim parkom.

Pustenasto devesilje - *Seseli tomentosum*

Tekst: **Darko Mihelj** Foto: **Dalibor Vladović, Luka i Darko Mihelj**

Sam NP Krka pripada mediteranskoj vegetacijskoj regiji pa otuda proizlazi biljni sastav njezine flore i vegetacije. Česte su listopadne šume bijeloga graba (*Ostrya carpinifolia*) i hrasta medunca (*Quercus pubescens*) te vazdazelene šume crnike (*Quercus ilex*). Zahvaljujući utjecaju čovjeka na tom području nalazimo degradirane šumice i šikare (npr. bijeloga graba), travnjake, kamenjarske pašnjake,

zajednice korova te biljke močvarnih i vodenih staništa.

BILJNI SVIJET RIJEKE KRKE

Među biljnim vrstama uz rijeku Krku i u njoj pretežno rastu biljke koje pripadaju mediteranskome flornom elementu. Uz mediteranske, ima i mnogo vrsta koje su širokog areala.

Dalmatinska žutilovka (*Genista sylvestris* ssp. *dalmatica*) je endem Dinarida i strogo zaštićena biljka. Ovaj niski polugrm ima jako dobro razvijeno korijenje, što mu omogućava preživljavanje na kamenjarskim pašnjacima.

Cvjetovi su joj žute boje. Cvate od svibnja do srpnja. U NP Krka pronađen je varijetet *dinarica* s dlakavijom stabljikom i listovima u odnosu na tipičan oblik.

Gotovo ugrožena i endemična **primorska** ili **srednja krkavina** (*Rhamnus intermedius*) je listopadni trnoviti grm. Strogo je zaštićena vrsta. Žutozeleni cvjetovi pojavljuju se u lipnju i srpnju.

Ilirski ranjenik (*Anthyllis vulneraria* ssp. *praepropera*) ima cvjetove žute ili narančasto-crvene boje. Plod biljke je mahuna. Ime biljke dolazi od toga što se upotrebljavala kao lijek za rane. Ime roda potječe od grčke kraljice *Antilis*, koja je od ove biljke izrađivala ljekovitu mast za rane. Areal ove biljke obuhvaća južnu Europu gdje raste na suhim i umjereno vlažnim livadama brda i planina te na suhim travnjacima i kamenjarskim pašnjacima.

Od 1.181 vrste flore koju ima Nacionalni park Krka, endemičnim vrstama pripada 41, ugroženima 29, a strogo zaštićeno je 95 vrsta. Desetak vrsta endema su tzv. stenoendemične vrste koje rastu samo na području Hrvatske.

Barlija - *Barlia robertiana*

Ilirski ranjenik - *Anthyllis vulneraria* ssp. *praepropera*

Roberto de Visiani,
lithograph by A. Rochini

Dinarska kokica - *Ophrys dinarica*

Ilirsko-jadransko endemična **jadranska perunika** (*Iris adriatica*) je gotovo ugrožena i strogo zaštićena. Pripada tzv. patuljastim perunikama, izrazito niske stabljike, visine do pet centimetra. Cvjetovi su ljubičaste, crvenkaste ili žute boje, a pojavljuju se tijekom ožujka i travnja.

Jednogodišnja trava **rigasta bekmanija** (*Beckmannia eruciformis*) kritično je ugrožena i strogo zaštićena vrsta. Na području Hrvatske pronađena je samo pokraj Drniša (botaničar Visiani), a u novije vrijeme u NP Krka, u kanjonu Čikole, nešto prije ušća u rijeku Krku. Općenito naseljava vlažne livade, močvare i plitke vode.

Na području Krke rastu mnogobrojne vrste kaćuna. **Barlija** (*Barlia robertia-*

Hrvatski liječnik i botaničar Roberto de Visiani rođen je 1800. u Šibeniku. Bio je dugogodišnji ravnatelj Botaničkog vrta u Padovi, jednog od najstarijih botaničkih vrtova na svijetu (osnovan 1545.) te profesor na padovanskom sveučilištu. Prvi je dao veći doprinos poznavanju flore uz rijeku Krku, navodeći nekih pedesetak vrsta. Nalaze je objavio u svojim knjigama *Ogled dalmatinskog bilja* i *Flora Dalmatica*. Koliko je volio rodni grad, pokazuje njegova posljednja želja da mu se posmrtni ostaci 1878. prenesu iz Padove u Šibenik.

na) je strogo zaštićena vrsta i u Hrvatskoj prilično rijetka. Najveća je sredozemna kaćunovica, visoka do jednog metra. Ima robusnu stabljiku, velike listove i masivne cvjetove. Cvjetovi su intenzivnog mirisa i jako promjenjivih boja. Raste na siromašnim travnjacima, garizima, gušticama i otvorenim šumskim površinama. Može rasti i na vlažnim i na suhim vapnenastim staništima.

Dinarska kokica (*Ophrys dinarica*) je stenoendem koji cvate od svibnja do lipnja. U NP Krka može se naći nedaleko od Roškog slapa na sunčanim staništima, najčešće suhim submediteranskim travnjacima. **Jadranska kozonoška** (*Himantoglossum adriaticum*) je gotovo ugrožena vrsta. U Hrvatskoj razlikujemo primorske i kontinentalne populacije ovog kaćuna. Jedna je od većih europskih samoniklih orhideja po visini.

Štitarka **pustenasto devesilje** (*Seseli tomentosum*) je trajnica poluodrvnjelog podanka i donjeg dijela stabljike. Endem je i gotovo ugrožena vrsta. Cvjeta u kolovozu i rujnu. Jako dobro uspijeva na vapnenastom tlu, na otvorenim i suhim sunčanim položajima, što odgovara obalnom području i kanjonu Krke.

Ovu biljku prvi je opisao Visiani. **Vrboli-sni dvornik** (*Polygonum salicifolium*) je rijetka vrsta, strogo zaštićena. Zabilježena je u Hrvatskoj jedino na području NP Krka. Raste na vlažnim mjestima i na obalama rijeka u južnoj Europi. Jednogodišnja je zeljasta biljka. Cvate malim cvjetovima ružičastobijele boje.

U SUROVOM KRŠU ŽIVE I MNOGE BILJKE MOČVARNIH I VODENIH STANIŠTA

Trava **lukovičavi repak** (*Alopecurus bulbosus*) je zeljasta kritično ugrožena trajnica. Stanovnik je vlažnih zaslanjenih livada. Malih je i gustih busenova. Cvjeta od svibnja do listopada. Osim u NP Krka, nalazi se u dolini Raše u Istri.

Oštri ili primorski sit (*Juncus acutus*) naseljava zaslanjena tla uz Prokljansko jezero.

Stanovnik močvarnih staništa uz spore tokove je i **trska** (*Phragmites communis*). **Tamni sitnik** (*Schoenus nigricans*) je trajnica široko rasprostranjena. **Višesjemeni žabočun** (*Damasonium polyspermum*) je strogo zaštićena i vrlo rijetka vrsta. U Hrvatskoj je prvo nađena na otoku Murteru, a zatim i u lokvi Bu-

Jadranska kozonoška -
Himantoglossum adraiticum

nari, pokraj NP Krka. Ugrožen je zbog toga jer pripada posebnim staništima, tzv. Mediteranskim povremenim lokvama. Postoji opasnost da lokva nestane zbog napuštanja tradicionalnog stočarstva. **Bijeli lopoč** (*Nymphaea alba*) je zeljasta trajnica iz porodice lopoča. Listovi i cvjetovi joj plutaju na površini dok se korijen nalazi u mulju. Cvjeta od lipnja do kolovoza velikim, bijelim cvjetovima. Posebno je zanimljivo da su cvjetovi otvoreni od jutra do rano popodne. U Krki ga nalazimo tamo gdje je rijeka sporog toka. Naziv roda dolazi od grčke riječi *nymphē* u značenju "nevjesta", koje slobodno žive u prirodi. Pojedini dijelovi biljke mogu se koristiti u prehrani, ali treba biti jako oprezan jer lopoč sadrži otrovne alkaloide.

Žuti lokvanj (*Nuphar lutea*) je vodena trajnica lijepih žutih cvjetova na površini vode. Podanak je u muljevitoj tlu. U Krki ga nalazimo tamo gdje je sporiji tok rijeke. Ima velike kožaste listove

Žučkasta dalmatinska kokica (*Ophrys flavicans*) smatra se prvim i najstarijim hrvatskim endemom jer ju je prvi opisao botaničar Visiani 1843. godine u svom djelu *Flora Dalmatica*. Raste na vapnenastim, suhim i sunčanim staništima poput gariga, kamenjara i kamenjarskih travnjaka.

Primorska ili srednja krkavina - *Rhamnus intermedius*

koji plutaju na površini vode. Podanak je otrovan zbog alkaloida. Njegove sjemenke mogu se pržiti i jesti, a mogu biti i zamjena za kavu.

Vodena metvica (*Mentha aquatica*) je zeljasta trajnica iz porodice usnača. Ima sitne, svijetloružičaste cvjetove koji se pojavljuju od lipnja do rujna. Biljka ima ugodan miris na mentol. Živi na vlažnim i močvarnim područjima. Jako je dobra medonosna biljka. Latinsko ime roda *Mentha* potječe iz grčke mitologije od vodene nimfe *Mente* koja je bila ljubavnica boga podzemlja *Hada* sve dok *Hadova* žena *Perzefona* nije saznala te ju iz ljubomore pretvorila u biljku. Listovi ove biljke koriste se u čajevima ili kao začini.

Močvarna potočnica (*Myosotis scorpioides*) je zeljasta trajnica iz porodice oštrolista. Široko je rasprostranjena. Živi na vlažnim staništima, ali može preživjeti potopljena u vodi. **Kovrčavi mriješnjak** (*Potamogeton crispus*) je vodena široko rasprostranjena biljka trajnica čiji cvjetovi plivaju na površini vode.

SEDRENE BARIJERE

Rijeka Krka ima najduži sustav sedrenih barijera od svih europskih rijeka. Među

njima se ističe Skradinski buk koji se ubraja među najljepše europske sedrene tvorevine, tj. sedrena slapišta. Sedra je česta pojava u površinskim tokovima dinarskoga krša. Sedrene barijere Krke su jako osjetljive i zato ih treba čuvati od naglih prirodnih promjena i čovjekova djelovanja kako bi se osigurao stalni rast fitogene sedre. Sedra, tufa ili travertin nastaju iz vode zasićene kalcijevim hidrokarbonatom. Izlaskom ugljičnog

Oštri ili primorski sit -
Juncus acutus

Vodena metvica - *Mentha aquatica* L.

Od svog izvora u unutrašnjosti slapa Topoljski buk, Krka prelazi preko sedam sedrenih barijera. Jedno od područja u Hrvatskoj koje ima najveću brojnost tzv. stenoendemičnih vrsta po jedinici površine je ušće rijeke Krke.

dioksida iz vode dolazi do precipitacije kalcijeva karbonata po vodnom bilju i koritu rijeke. Različite organske i anorganske čestice postaju tako osnovom za različite sedrene strukture. Na takvim staništima rastu mahovine. Na njima žive alge i bakterije za čiju se sluz vežu kristalići kalcita – tako započinje proces nastajanja sedre i tako u daljnjem razvoju nastaju različite posebne zajednice biljaka i životinja na sedrenim slapištima. Barijere Krke stare su desetak tisuća godina, a njihovo stvaranje traje još i danas. Ono što ugrožava barijere je svakako prisutnost drvenastih vrsta poput vrba (*Salix* sp.) ili joha (*Alnus* sp.) koje ih mogu korijenjem razgraditi. Velika ugroza je i od promjene vodnog režima. Ako nestane voda, sedrotvorni organizmi ugibaju, a barijere se suše i urušavaju.

Vodena mahovina *Fissidens fontanus* je kritično ugrožena vrsta i rijetka za područje Hrvatske. Do sada je nađena u Visovačkom jezeru, među ostalim makrofitima.

Obična mješinka (*Utricularia vulga-*

ris) je nađena u Visovačkom jezeru koje se ubraja u krška sedrena jezera koja su nastala izdizanjem sedrenih barijera. Ova vodena mesojedna biljka je strogo

zaštićena. Ne znači da se doslovce hrani sitnim organizmima, već da ima stupice u koje hvata organizme, a čija otvaranja i zatvaranja vrata zamki ubrajamo u najbrže poznata kretanja biljaka od samo nekoliko milisekundi.

Na sedrenim naslagama često nalazimo ove dvije vrste: **trava bradica** (*Polypogon viridis* ili *Agrostis verticillata*) raste na vlažnim staništima južne Europe; rahlo je čupava trajnica.

Gospin vlasak (*Adiantum capillus-veneris*) je gotovo ugrožena i rijetka biljka. Ova zeljasta trajnica je često stanovnik vlažnih vapnenastih stijena toplijih predjela. Nježnih je stabljika i rasperanih listova, a možemo je naći oko izvora, špilja ili na sedrenim naslagama. Jedina je vrsta od roda *Adiantum* koje ima u Hrvatskoj, od nekih 200 vrsta koliko ima taj rod. ■

Žuti lokvanj - *Nuphar lutea*

ENG The river Krka hides many natural sights along its entire length (2083 km²). The Krka river basin can be divided into three parts, going from the confluence to the source: the North Dalmatian plateau, the central part with valley extensions, ie fields and the mountainous area. It is therefore no wonder that a good part of its catchment area has been declared a national park. Krka National Park was proclaimed in 1985; since 1997, the boundaries of the park and its area have changed. Thus, most of the Krka River has become a national park from a "natural rarity" and a "significant landscape". From its source (Topoljski buk) Krka crosses over seven travertine barriers. One of the areas in Croatia that has the largest number of so-called stenoendemic species per unit area is the confluence of the river Krka. The confluence or more precisely the estuary of this river is thus located in the company of Kvarner and its coastal area, Velebit, the Šibenik archipelago, the islands of Central and Southern Dalmatia, Biokovo and Konavle. An estuary is actually a submerged estuary in which sea and river water (brackish water) mix. Numerous species of shellfish, freshwater and marine fish live on these 23.5 kilometers of estuaries (from Skradinski Buk across Prokljansko Lake to Šibenik Bay). With its 75 km long course, Krka forms a valley formed of fields, canyons, valley extensions, waterfalls and saddles, falling during the course of some 242 meters. NP Krka itself belongs to the Mediterranean vegetation region, hence the plant composition of its flora and vegetation. Deciduous forests of white hornbeam (*Ostrya carpinifolia*) and oak (*Quercus pubescens*) and evergreen holm oak forests (*Quercus ilex*) are common. Thanks to human influence in this area, we find degraded forests and thickets (eg white hornbeam), grasslands, rocky pastures, weed communities and plants of wetlands and aquatic habitats. The flora of the NP includes some 1186 species of ferns and seed plants, among which are some endemic and endangered species.

Čarobna rijeka Krka na Mreži

Virtualna šetnja uz rijeku Krku očekuje vas u obrazovnim emisijama *Gle, Krka!* na YouTube kanalu

Prizor iz emisije "Gle, Krka!"

Tekst: **Vesna Kukavica** Foto: **NP Krka**

Djelatnici Nacionalnog parka Krka nedavno su za djecu i mlade priredili seriju zanimljivih obrazovnih emisija "Gle, Krka!" koja će im audio-vizualnim metodičkim sredstvima i živopisnom slikom približiti prirodne ljepote tog parka. Pojedine emisije dostupne su na Internetu i

vama u dijaspori ma gdje bili! Stručni djelatnici Nacionalnog parka Krka u svakoj emisiji predstavili su određeni biser bogate prirodne i kulturno-povijesne baštine parka. Uz pomoć naratora Mire i njegovih malih prijatelja gledatelj otkriva i upoznaje deset slapova nacionalnog parka, bioraznovrsnost, život i prirodne fenomene koje obilježavaju jedan od najljepših hrvatskih nacionalnih parkova. Za početak, ako kliknete

na YouTube kanal stižu na zaslonu vašeg računala odgovori na sljedeća pitanja: "Znate li što je to nacionalni park, a što sedra? Koji je jedini sisavac koji može letjeti? Što se krije u Oziđanoj pećini? Mogu li se na Roškom slapu vidjeti vile?" Naime, simpatični filmski junaci Miro, Maša i Dorian u pojedinim epizodama serijala "Gle, Krka!", uz pomoć stručnih djelatnika Nacionalnog parka Krka saznaju zajedno s gledateljima odgovore na ta pitanja i mnoštvo drugih zanimljivih pitanja tijekom virtualne filmske šetnje bajkovitim krajolicima Nacionalnog parka Krka u živopisnoj, očuvanoj i čarobnoj prirodi Lijepe Naše. Ako se, pak, ovoga proljeća ili ljeta zaputite u Nacionalni park Krka, uživati možete i u ekološkim čudima suvremene tehnike i to u plivodbi na dva predivna katamarana na električni pogon, koja su lani izrađena u kraljevičkom brodogradilištu, trajno pridonoseći očuvanju bioraznolikosti rijeke Krke. Nedvojbeno, javna ustanova Nacionalni park Krka i njezini vrijedni djelatnici veliku pozornost posvećuju edukaciji, odnosno odgojno-obrazovnoj ulozi zaštićenog područja. Kako su djeca i mladi najbolji promotori pozitivnih ekoloških poruka i promjena u svojoj užoj i

Zeleni katamaran u NP Krka

Sučelje igre o Krki na internetu

Sučelje igre o Krki

široj zajednici, za njih je na Internetu besplatno dostupna prva epizoda serije "Gle, Krka!" na ovome linku: (<https://www.youtube.com/watch?v=oc0byE8MCko>). U serijalu edukativnih emisija "Gle, Krka!" nastavite uživati na YouTube kanalu: (https://www.youtube.com/channel/UC_os_4IWleQDQzunxdjllRw).

Javna ustanova Nacionalni park Krka izradila je i *KrkaKids*, edukativnu aplikaciju za najmlađe posjetitelje Skradinskog buka, svjedočeći kako se nove tehnologije danas uspješno koriste u obrazovanju i zaštiti prirode. Aplikacija *KrkaKids* dostupna je za *Android* i *iOS* uređaje, besplatna je i može se preuzeti u *App Store* i *Google Play* trgovinama, na web stranici NP "Krka" (www.np-krka.hr/; [http://](http://www.np-krka.hr/)

www.np-krka.hr/), kao i skeniranjem QR kodova na Skradinskom buku.

PORTAL SVIH PRIRODNIH DRAGULJA

Rijetko se koja zemlja može pohvaliti prirodnim bogatstvom i klimom kakvu ima Hrvatska. Njezinu iskonsku ljepotu čine nacionalni parkovi, zaštićena prirodna područja. Osam prirodnih dragulja, uz istaknutu rijeku Krku, su: Brijuni, Risnjak, Sjeverni Velebit, Plitvička jezera, Paklenica, Kornati i Mljet. Tu su i ostali prirodni biseri kao što su Biokovo, Kopacki rit, Lastovo, Lonjsko polje, Medvednica, Papuk, Telašćica, Učka, Vransko jezero te Žumberak i slično.

Spomenuti nacionalni parkovi i jedanaest parkova prirode odnedavno

se nalaze na zajedničkom web portalu (www.parkovihrvatske.hr) pa izlaskom na Internet svi ljubitelji djevičanske prirode mogu pronaći na jednome mjestu sve zanimljivosti o hrvatskim parkovima na hrvatskom, engleskom, njemačkom i talijanskom jeziku. Usto, jednostavno možete planirati posjete tim magičnim lokalitetima u domovini. Portal *PH* na kojemu su dostupni svi nacionalni parkovi i parkovi prirode plijeni svojom vizualnom komponentom, preglednošću i funkcionalnošću. Na ovom web portalu prvi put su označene i sve aktivnosti koje su prilagođene za osobe s invaliditetom. Projekt izrade zajedničkog web portala svih parkova realiziran je u sklopu PARCS projekta koji provode Ministarstvo zaštite okoliša i energije te Program Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) u Hrvatskoj sredstvima darovnice Globalnog fonda za okoliš. ■

The Magical Krka River Online

Krka National Park recently created *Gle, Krka!* ("Look, It's the Krka!"), a series of fascinating educational shows for children and youth that leverages audio and visual methodologies and vibrant images to showcase the natural beauty of this national park. The shows are available worldwide on the Internet for viewers in our diaspora communities! Each of the shows feature one of the highlights of the natural, cultural and historical heritage of this national park. The narrator Miro and his little friends introduce us to the park's ten waterfalls and the biodiversity, life and natural phenomena of one of Croatia's finest national parks. The videos are available on the Internet by way of the YouTube video sharing platform and offer answers to questions like "What is a national park?", "What is travertine?", "What is the name of the only flying mammal?", "What do we find in the Walled Cave?" and "Are their faeries at the Roški waterfall?". Guiding viewers through the park in the many episodes are Miro, Maša and Dorian. This trio and the viewers will join the staff of Krka National Park to learn the answers to these and many other fascinating questions during this online journey through the fairy-tale landscape of the national park, part of the picturesque, preserved and

magical nature of Our Beautiful Homeland. If you take the opportunity to visit Krka National Park in person this spring you can enjoy both natural wonders and modern technology by taking one of the two electrically powered catamarans built last year at the Kraljevica shipyard, a permanent contribution to the biodiversity of the Krka River. There is no doubt that the people at Krka National Park are invested in teaching and the role this protected area has in education and our upbringing. Children and youth are the best promoters of positive ecological messages and these free to view episodes are targeted at them. Find the first episode at the link: <https://www.youtube.com/watch?v=oc0byE8MCko>. Search the Internet or dive right in via the official channel on the YouTube video sharing platform.

Croatia is blessed with wonderful nature and a great climate. Along with the Krka National Park it is also home to other protected areas, including the Brijuni islands, Risnjak, the northern Velebit area, the Plitvice Lakes, Paklenica, the Kornati islands and the island of Mljet. Nature enthusiasts can find all of these national parks at the www.parkovihrvatske.hr portal, with descriptions in Croatian, English, German and Italian.

Riblje bogatstvo rijeke Krke

Krka je ihtiološki najbogatija rijeka jadranskog sliva. U njoj živi 18 vrsta slatkovodnih riba, od kojih čak 10 endemskih. Iako su u rijeku Krku unesene tri riblje vrste, ona ipak ima očuvanu izvornu *ichtiofaunu* pa je cijenjena kao ihtiološki spomenik najviše svjetske kategorije.

Tekst: Nika Jakab

ČOVJEČJA RIBICA

Čovječka ribica (*Proteus anguinus*) je endemska vrsta vodozemca iz porodice glavaša koja živi u slatkovodnim staništima dinarskog krša. Nastanjuje područje Nacionalnog parka Krka gdje je prvi put otkrivena 1989. godine u špilji Miljacka II, a danas je možemo pronaći u četiri speleološka objekta Nacionalnog parka. Zanimljivo je da je ona jedini pravi podzemni kralježnjak. U Hrvatskoj je poznato da tri različite populacije čovječke ribice nastanjuju područja Istre, Gorskog kotara, Gackog polja te područja od rijeke Krke do Dubrovnika. Populacije na području Istre svrstavaju se u posebnu vrstu, odnosno istarsku čovječju ribicu. Dužina njezina tijela je 23 do 25 cm, a težina je samo 150 grama. Odrasle jedinke čovječke ribice su osobe po tome što zadržavaju morfološke karakteristike ličinki. Koža im je bez pigmenta, a blago rumenilo koje poprima zahvaljujući kapilarama u koži daje joj boju koja podsjeća na ljudsku, po čemu je i stekla svoj naziv. Međutim,

ako je voda izbaci na površinu, njezina koža može potamniti te kroz takvu kožu može disati baš kao i drugi vodozemci. Inače joj u disanju služe gotovo zakržljala pluća i tri vanjske škrge koje se nalaze na bočnim stranama tijela, a lako se primijete po čupavom izgledu i crve-

noj boji. Podzemne vode vrlo često imaju jake struje stoga čovječka ribica, iako na prvi pogled nježnog izgleda, ima mišićavo tijelo. Ima tanke, kratke i slabe udove, a na repu se nalazi kožna peraja. U vrijeme parenja, koje nije ovisno o godišnjem dobu, grupiraju se u pu-

Ilirski klen

kotinama ili ispod stijena te mužjaci brane svoje teritorije. Kada ženka uđe u njihov teritorij, oni započinju ritualno udvaranje prilikom kojeg se mužjak i ženka dotiču repom, glavom i kloakom te hodaju zajedno. Udvaranje završava kada mužjak položi paketić sperme (spermatofor) koji ženka zatim skupi svojom kloakom. Ženke mogu spremati paketiće sperme na šest mjeseci i dulje u specijalizirane strukture (spermatheke) koje se nalaze unutar kloake. Ženka položi ukupno 70 jaja u 25 dana. Spolnu zrelost postižu tek nakon 14 godina, međutim mogu doživjeti 60 ili čak 100 godina. Osim toga, čovječja ribica može preživjeti 18 do 96 mjeseci a da ne pokaže znakove bolesti pa je prema tome iznimno dobar model za istraživanja fizioloških prilagodbi i ponašanja na ekstremni okoliš. Njezina prehrana sastoji se od račića, puževa i kukaca. Iako ima sitne zubiće, ne žvače pojedenu hranu. Odjednom može pojesti jako velike količine hrane, ali može i dugo gladovati pri čemu joj pomažu zalihe masti i smanjivanje metaboličke aktiv-

nosti. Čovječja ribica pripada kritično ugroženim vrstama Republike Hrvatske.

ZLOUSTA (MEKOUSNA) PASTRVA

Zlousta ili mekousna pastrva je endemska riblja vrsta koja živi u krškim dalmatinskim rijekama. Prvi put je opisana u rijekama Zrmanji, Jadro i Vrljici. Međutim, kasnijim istraživanjima na temelju morfoloških razlika utvrđene su tri podvrste ove pastrve: iz rijeke Neretve, iz rijeke Jadro i *Salmo obtusirostris krkensis* iz rijeke Krke. Podvrsta iz rijeke Krke živi samo u gornjim tokovima Krke, odnosno od izvora rijeke do Bilušića slapa. Naziv "zlousta" pastrva stekla je zbog svoje tupe njuške koja joj daje "zločest" izgled. Regulacija vodotokova rijeka, industrijska onečišćenja, ograničen areal rasprostranjenosti i križanje s potočnom pastrvom smjestili su je na popis zaštićenih vrsta riba Republike Hrvatske.

ILIRSKI KLEN

Ilirski klen (lat. *Squalius illyricus*) je riblja vrsta čija su staništa rijeka Krka te Šarena i Burumska jezera smještena istočno od Knina. Naziv roda, odnosno *squalius* dolazi od lat. riječi *squalidus* koja u prijevodu znači "s grubom kožom", a naziv vrste odnosno *illyricus* dolazi od naziva zemlje Ilirije koju su naseljava ilirska plemena. Ove ribe po veličini se razlikuju u sklopu vrste, od vrlo malih jedinki veličine oko 100 mm pa do jedinki koje narastu i do više od 600 mm. Tijelo ilirskog klana prekriveno je mno-

gobrojnim velikim ljuskama, ali iznimka su makal i sitnoljuskavi klen koji su karakteristični jer im je tijelo prekriveno malim ljuskama. Zanimljivo je spomenuti da se upravo prema tim ljuskama zasniva metodologija određivanja dobi. Naime, nepovoljni uvjeti sredine kao što su niska temperatura vode, nedostatak hranjivih organizama, bolesti i dr. očituju se smanjenjem intenziteta cjelokupnog rasta organizma pa tako i rasta ljusaka. Ilirski klen je izrazito ugrožena vrsta zbog unosa alohtonih (stranih) vrsta, ali također i uništavanja njegova prirodnog staništa koje, s obzirom na to da ima uzak areal rasprostranjenosti, predstavlja osnovni problem ugroženosti ove vrste. Mrijeste se u proljeće, za vrijeme obilnog dotoka vode u vodotokove te se tada okupljaju u jata kako bi mrijest bio što uspješniji. ■

Zlousta pastrva

ENG The olm (*Proteus anguinus*) is one of the critically endangered species in Croatia. It is an endemic aquatic salamander of the Proteidae family that lives in freshwater habitats of the Dinaric karst. In the Krka National Park it was first discovered in 1989 in the Miljacka II cave, and today we find it in four caves at this national park. This animal is the only true subterranean vertebrate. The animal's skin lacks pigment, with its light colouring due to capillaries in the skin, imparting a colour like Caucasian human skin: hence the local moniker Čovječja ribica, meaning "the human fish". The softmouth trout is an endemic fish species that lives in the karst rivers of the southern Croatian region of Dalmatia. The subspecies *Salmo obtusirostris krkensis* lives only in the upper reaches of the Krka River, from the river's source to the Bilušić waterfall. The Illyrian chub (*Squalius illyricus*) is a fish species inhabiting the Krka River, the Šarena Lakes and the Burumska Lakes to the east of Knin. The body of the Illyrian chub is covered with numerous large scales, used in the method for age determination.

"Voda vodom slaga od vode tvrd kamen"

"I kao što svako vrijeme ima svoje junake, naša svezremenska, vječna heroina ostaje Ona, Krka, tiha svjedokinja događaja i brižna čuvarica sjećanja sa svojih obala"

Riječica Krčić se ruši u izvor rijeke Krke

Tekst i foto: **Željko Rupić**

Naslov ovome tekstu, zapisu o mnogobrojnim prirodnim, povijesnim, kulturnim, socijalno-gospodarskim i inim fenomenima rijeke Krke, dao je još prije četiri stoljeća zadarski renesansni književnik Juraj Baraković. A koliki su prije i poslije njega pisali o "hraniteljici, skrbnici, mudroj promatračici koja je sjećanja pospremila u svoja sedrena njedra, ugradila u svoj tok da bi o njoj mogla pripovijedati svojim šumom svima onima koji su spremni slušati".

Zato je danas gotovo nemoguće sročiti o ovoj rijeci nešto novo, originalno, kićeno, dosad neizrečeno, a da se ne posegne u neiscrpno vrelo poetske, prozne, putopisne, istraživačke građe o sedmom na top listi 35 najljepših nacionalnih parkova na svijetu po izboru čitatelja Huffington Posta, drugom najposjećenijem nacionalnom parku u Hr-

vatskoj, jednom od najprepoznatljivijih hrvatskih toponima u svijetu...

Evo "bokunić" iz spomenutoga vrela. Ponekad se čini nevjerojatnom spoznaja da je šum vodene snage rijeke Krke s udivljenjem jednakim našem osluškivao rimski vojnik ili neki od knezova iz utvrde na njezinim obalama. Ljepota koja nas tisućljećima ne ostavlja ravnodušnim postojana je u svojem upornom toku oko kojega se, poput kulisa predstave zvane povijest, smjenjuju carstva, kraljevstva, države. "I kao što svako vrijeme ima svoje junake, naša svezremenska, vječna heroina ostaje Ona, Krka, tiha svjedokinja događaja i brižna čuvarica sjećanja sa svojih obala" (iz fotomonografije, Javna ustanova Nacionalni park Krka, 2019.).

Nacionalni park Krka proglašen je 1985. godine i danas (nakon revizije njegovih granica 1997. zbog urbanih mjesta i autoceste) obuhvaća tok i porječje rijeke od dva kilometra nizvodno od Knina do Skradina, kao i donji tok i ušće Krkine pritoke Čikole. Sama Krka je dužine 72,5 km, od izvora "padne" 242 m, a njezin je 49 km slatki, a 23,5 km bočati vodotok mješavina slane i morske vode. Uz podsjetnik da knjizi putopisa "Krkom uzvodno" Nikole Pulića pripada istaknuto mjesto u hrvatskoj putopisnoj prozi, mi krećemo Krkom nizvodno, od Topoljskog do Skradinskog buka, pa i do kraja, do Šibenskoga mosta.

KADA KRČIĆ NE BI PRESUŠIO...

Rijetko je koji autor opisao Krku a da nije upotrijebio pridjev jedinstvena. Tako je jedinstven i nepresušni izvor Krke, tri kilometra sjeveroistočno od Knina. Zapravo, na udaljenosti od 150 metara tri su stalna Krkina izvora, a glavni je u špilji, tzv. "sifonu" ispod slapa Krčić, odnosno ispod 22 metra visokoga Topoljskog buka kojim se rječica Krčić ruši u izvor Krke. Krčić je, dakle, prva pritoka Krke, izvire u podnožju Dinare, du-

Nacionalni park Krka proglašen je 1985. godine i danas (nakon revizije njegovih granica 1997. zbog urbanih mjesta i autoceste) obuhvaća tok i porječje rijeke od dva kilometra nizvodno od Knina do Skradina, kao i donji tok i ušće Krkine pritoke Čikole.

Krkin slap Manojlovac

ljine je 10,5 km, zimi je žestoki bujični vodotok, a ljeti potpuno presuši. Kada to ne bi bilo tako, Krčić kao zasebni toponim ne bi ni postojao, a vrelo Krke bilo bi tamo gdje je danas izvor Krčića.

Sedreni su slapovi, dakako, temeljni geomorfološki i svaki drugi fenomen Krke, a prvi od njih sedam na niski od izvora do ušća je Bilušića buk, oko 9 km nizvodno od Knina, širok oko stotinu metara za visokoga vodostaja i tek tridesetak metara za niskoga, a čine ga dvije glavne stepenice i nekoliko međustepenica na razmaku od 300 m. S ukupno 22 m visinske razlike, Bilušića buk je iznimno zanimljiv i zbog činjenice da je jedini Krkin slap na kojemu nema energetskog iskorištavanja vode. Kada rijeka izađe iz uskoga kanjona s Bi-

lušića bukom, nizvodno od njegove donje stepenice, širi se njezin tok i smiruje sve do Brljanskog jezera, koje je više od kilometra dugo i 400 metara široko, s istoimenim slapom. Tu je izgrađena betonska brana akumulacije za hidroelektranu "Miljacka" pa voda samo za visokoga vodostaja prelazi preko slapa Brljan jer se tunelom odvodi do "Miljacke". Preko ovoga slapišta Brljan danas prelazi cesta od Promine prema Bukovici, na desnu obalu Krke, gdje je još jedan biser nacionalnoga parka, artefakt antičke povijesti neprocjenjive vrijednosti – rimski vojni logor Burnum, sagrađen prije dva tisućljeća, na mjestu pogodnom za nadzor prijelaza preko rijeke. Ovdje je bilo sjedište dviju legija rimske vojske, a danas turisti mogu

vidjeti lukove zapovjedne zgrade i jedini vojni amfiteatar u Hrvatskoj. Arheološke iskopine s tog lokaliteta (oružje, oruđe, predmeti za svakodnevnu upotrebu) izložene su u arheološkoj zbirci Burnum u Eko kampusu "Krka" u Puljanima, otvorenoj 2010. godine.

NAGLEDAO SE I FRANJO JOSIP

A samo pola kilometra nizvodno od slapa Brljan i nekoliko stotina metara od Burnuma dolazimo na rub kanjona na desnoj obali Krke s najboljim pogledom na treći Krkin slap, njezin najviši, a po mnogima i najljepši – Manojlovac. Čini ga niz sedrenih barijera ukupne visine 59 m s najvećom barijerom visine 32 metra. Duljina slapa je oko 500 metara, a širina oko 80. Manojlovac je, kao i

Jedinstven je i nepresušni izvor Krke, tri kilometra sjeveroistočno od Knina, u špilji, tzv. "sifonu" ispod slapa Krčić, odnosno ispod 22 metra visokoga Topoljskog buka kojim se rječica Krčić ruši u izvor Krke.

Crkva Gospe Visovačke na otočiću

Utvrdne Nečven i Trošenj povezati će viseći pješački most

Kanjon Čikole, Krkine pritoke

Realiziran je idejni projekt, a očekuje se i početak radova na povezivanju utvrda Nečven i Trošenj visećim pješačkim mostom preko kanjona Krke, dugim 462 metra, po duljini trećim na svijetu i drugim u Europi.

Brljan, u toplom dijelu godine manje-više suh jer mu vodu uzima akumulacija obližnje hidroelektrane "Miljacka". Ali se zato, u vrijeme visokih voda, moćno i spektakularno ruši u dubinu stvarajući najfiniju izmaglicu često obojenu dugim bojama. Ovoga prizora nagledao se 1875. godine i Franjo Josip I.

Od Manojlovačkog slapa, gdje Krka dubi sve viši i užu kanjon, nakon kilometra toka, stisnut među 200-metarskim liticama, na jednom od najnepristupačnijih mjesta na Krki je njezin četvrti, najniži slap Rošnjak čija je jedina stepenica široka 40, a visoka 8 metara. A kilometar nizvodno od iskonski lijepoga, teško dostupnoga i zato pomalo mističnoga Rošnjaka je peti u nizu, Miljacka slap, s tri veće i više manjih sedrenih stepenica ukupne visine 24 m. Ovo je mjesto jedinstvenoga hidrogeološkog fenomena, mjesto gdje se, kroz izvor Miljacka, vodama Krke pridružuju vode rijeke Zrmanje. Ispod Miljacka slapa, na lijevoj obali Krke je hidroelektrana "Miljacka", najveća na rijeci, i u prvim godinama rada od 1906. do 1910. bila je najsnažnija hidroelektrana u Europi.

U srednjem dijelu toka Krke, nizvodno od Miljacka slapa, nalaze se vrijedni ostaci nekoliko starohrvatskih utvrda iz srednjega vijeka, točnije još iz 14. stoljeća, koje su služile za obranu od turskih prodora – Nečven, Trošenj, Bogočin, Kamičak i Ključica, sve vrijedni spomenici hrvatske kulturne baštine. Za potrebe ovoga teksta istaknimo samo da je realiziran idejni projekt, a očekuje se i početak radova na povezivanju utvrda Nečven i Trošenj, nekada u posjedu velikaških obitelji Nelipići i Šubići, visećim pješačkim mostom preko kanjona Krke. Most duljine 462 metra bit će po duljini treći na svijetu i drugi u Europi, a visina pješačkog hodnika nad Krkom bit će i 140 metara.

OZIĐANA PEĆINA

Krka nas, nizvodno od Miljacka slapa i utvrda Nečven i Trošenj, vodi do mjesta na koje se može doći i organiziranim brodskim prijevozom s Roškoga slapa ili cestom iz Kistanja do drage na samoj rijeci, do manastira Krka (sv. Arhandela), duhovnog središta vjernika pravoslavne vjere, uz Krupu i Dragović,

najznačajnijega pravoslavnog manastira u Hrvatskoj.

Gotovo točno na polovici toka Krke, 36 km od izvora, šesti je njezin slap – Roški, koji se preciznije naziva slapištem jer ga čine glavni vodopadi visine 22 metra i mnogobrojni riječni rukavci, kaskade i sedreni otoci. Preko sedre Roškoga slapa prelazi cesta koja je dvije Krkine obale povezivala još u doba Rimljana, a na lijevoj obali je niz mlinica, neke su danas u uporabi, koje značajno obogaćuju etnografske vrijednosti ovoga dijela Hrvatske. Od mjesta zvanog Ogrlice zbog niza niskih kaskada na početku barijere Roškoga slapa vodi 517 drvenih stepenica do uređenoga pretpovijesnog lokaliteta Oziđana pećina u kojoj je vrijedna arheološka zbirka.

A onda, poslije Roškoga slapa kada se Krka smiri i prije njezina obrušavanja niz Skradinski buk, ljepota u ljepoti, meditativna moć prirode, opojnost ambijenta. Otočić Visovac i Visovačko jezero na visokom su mjestu prirodnih i kulturnih dobara naše zemlje, od davnine mjesto mira i molitve, mjesto duhovnosti bitno i za očuvanje baštine ovoga kraja i za opstojnost hrvatskoga

Valjavica za pranje sukna na Skradinskom buku

Krško vrelo Torak u sutoku Krke i Čikole

nacionalnog bića. Na Visovcu je od sredine 15. stoljeća franjevački samostan Majke od Milosti i crkva Gospe Visovačke, sa značajnom arheološkom zbirkom, zbirkom povijesnoga crkvenog ruha i posuđa, ali i iznimno bogatom knjižnicom s više vrijednih knjiga i inkunabula.

Ali to nije sve – ista je "ruka" baš tu smjestila još jednu divotu, krško vrelo u obliku jezera imena Torak, a vidikovac u selu Goriš s kojeg puca bajkovit pogled "na gornjih nekoliko redaka" sve je posjećeniji.

KRŠKO VRELO U SUTOKU RIJEKA

Prije nego što rijeka podno Skradinskoga buka mirno, ali odlučno krene svome kraju, susretne se s pritokom Čikolom, a taj sutok dvaju vodotoka po mnogočemu je neobičan i oku ugodan. Naime, izdizanjem sedrene barijere Skradinskoga buka oko 13 km Krke je ujezereno, a tri zadnja km Čikole potopljeno. Da sutok bude još posebniji "neka je ruka" tu postavila otok Kalički busen, 700 m dugu i samo 10 m široku sedrenu barijeru koja razdvaja Krku i ušće Čikole. Ali to nije sve – ista je "ruka" baš tu smjestila još jednu divotu, krško vrelo u obliku jezera imena Torak, a vidikovac u selu Goriš s kojeg puca bajkovit pogled "na gornjih nekoliko redaka" sve je posjećeniji.

Skradinski buk, sedmi i posljednji u nizu, najpoznatiji, najposjećeniji, najpopularniji, najdulji, vjerojatno jedna od samo nekoliko naših veduta koje bi prosječan stranac u prvoj sekundi vezao uz Hrvatsku, može se razgledati tijekom cijele godine zahvaljujući mreži staza i mostova koji omogućuju ugodnu i sigurnu šetnju. Suvremeno i prema

najvišim standardima uređeno je Etno selo Skradinski buk s obnovljenim mlinicama, stupama, valjavicama za obradu i pranje sukna, kao i izložbenim prostorima etnografske zbirke. Pod bukom su i ostaci nekadašnje hidroelektrane "Krka" koja je počela raditi 1895. godine, samo dva dana poslije Tesline hidro-

ENG "At times it seems incredible that the sound and power of the Krka River was also heard by soldiers during Roman imperial times and by the local medieval dukes that set up fortifications along its banks. For thousands of years the beauty of this strong flowing river has enchanted people and has seen the vagaries of the historical stage; empires, kingdoms and other polities have come and gone. Every time has its heroes, but the Krka River is our eternal hero, a speechless witness to events and a scrupulous keeper of memories of events along its banks" (unofficial translation of an excerpt from an illustrated monograph published by the Krka National Park administration in 2019). The Krka National Park was founded in 1985 and now (following a revision of its boundaries in 1997 to accommodate urban areas and a motorway) includes the Krka River and its drainage basin from two kilometres downstream from Knin and Skradin, and the lower course of the Čikola River to where it meets the Krka. The Krka River flows for 72.5 kilometres, with a 242-metre difference in altitude from its source to end. Of its full course 49 kilometres are freshwater and 23.5 kilometres are brackish, where freshwater and seawater mix.

lektrane na slapovima Niagare. Zahvaljujući njoj i izgrađenom dalekovodu dugom 11 km, Šibenik je dobio električnu rasvjetu prije mnogobrojnih europskih gradova, primjerice Beča, Budimpešte, Rima i Londona. Deset godina kasnije,

stotinjak metara nizvodno od prve, izgrađena je druga hidroelektrana "Jaruga" koja radi i danas.

Nakon što temeljito nahrani sedru Skradinskoga buka, spokojna rijeka kreće prema Skradinu, gdje je i granica na-

cionalnoga parka, "Ljetnoj rezidenciji" svjetskoga nautičarskog jet-seta, prema Prokljanskom jezeru, Bilicama, Raslini i Zatonu, da se pod Šibenskim mostom rado preda moru našem plavom. ■

Jezični podsjetnik

Krka i ljudi

Rijeka Krka sa svojim nacionalnim parkom, prelijepim slapovima i protočnim Prokljanskim jezerom prije svoga ušća, nedvojbeno je ostavila trajan dojam na mnoge. Malo je književnika rođenih na Krki koji joj nisu posvetili svoje putopise, romane ili pjesme.

Rijeke, pogotovu one veće na obalama kojih su gradovi, gradići i manja naselja, nikada nisu samo voda koja teče od izvora prema ušću, pa ni samo biljni i životinjski svijet u rijeci i uz rijeku. Duh rijeke čine i ljudi koji na njezinim obalama žive i umiru, a također i oni koji ju posjećuju, koji se na različite načine uz nju vežu.

Među najpoznatijima je nedvojbeno Nikola Pulić i njegov putopis *Krkom uzvodno* iz 1967. godine. To nije jedino Pulićevo djelo vezano uz Krku, ali upravo je tim putopisom čvrsto zakoračio hrvatskom književnom stazom. Dugogodišnjim čitateljima mjesečnika *Matica* Pulić je posebice poznat po svom izvrsnom putopisu *Križni put Bukovicom* koji je u doba Domovinskoga rata u nastavcima objavljivao na stranicama ovoga časopisa. Putopis *Krkom uzvodno*, kako mu sam naslov kazuje, prati tok rijeke Krke u obratnom smjeru, od njezina utoka u more do njezina izvora, tj. do Knina, Kninskoga polja i slapa Krčića. Autor se u svom putopisu više usredotočio na donji tok rijeke, što nije začudno ima li se na umu da je rođen u Bićinama, selu u blizini protočnoga Prokljanskoga, odnosno, kako ga autor naziva Pukljanskoga jezera, tj. dijela Krke prije njezina utoka u more. Zato putopis počinje plovidbom morem. Autor u Krku ulazi brodom kroz Tjesnac sv. Josipa koji vodi do Pukljanskoga jezera (Pukljana) te nastavlja vodenim putem kroz to protočno jezero do gradića Skradina na Krki. Kraj je to u kojem se miješaju more i riječna voda pa je Krka kod Skradina blago slana. To pripominje i Pulić opisujući svoj hod desnom obalom, sjeverno od skradinskoga groblja prema početku Nacionalnoga parka Krka: "More sve više gubi moć, iako je još uvijek prisutno. Sve je snažniji utjecaj rijeke." Dojmljiv šum Skradinskoga buka izražava pjesničkom slikom: "A buk buči vodopadno". Tko se samo jednom uživo susreo s tim nesva-

Piše: Sanja Vulić

kidašnjim šumom iznova će, pročitavši Pulićevo rečenicu, proživjeti taj osjećaj. Osobno me uz Skradin i Skradinski buk vežu brojne uspomenes. U Skradinu je do 2011. djelovalo Studijsko središte koje je bilo dio Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Brojna se terenska nastava sa studentima održavala na obalama Krke, također različiti znanstveni skupovi i studentska putovanja. Od 2008. do posljednje godine Studijskoga središta 2011. tu sam vodila Međunarodnu ljetnu školu hrvatske kulture i jezika.

Mnogi su domaći, a posebice strani studenti upoznali Krku i Nacionalni park upravo zahvaljujući toj ljetnoj školi. Što tek reći o gotovo svakodnevnim poslijepodnevним kupanjima u bistroj vodi pod Skradinskim bukom u vrelim srpanjskim danima. Naravno, nezaobilazan dio svakoga boravka u Skradinu bio je i posjet franjevačkomu otočiću Visovcu na rijeci Krki. Pulić u svom putopisu izvanredno opisuje susret s Visovcem: "Odjednom, u širokom prostoru izvaljene rijeke, izronio Visovac, stari franjevački samostan. Crkveni toranj nadrastao jablane i brijeste. (...) Visovac, otočić oblika pladnja prepuna plodova prirode i čovjekova mira, veličine jednog hektara, čvrsto je podzidan i uredno obzidan, prikorijenjen korijenjem prastarog drveća, da ga vode ne podlaču i ne izjedaju." U skladu s krajobrazom Pulić se jezikom želi približiti hrvatskoj tradiciji, rabi kratke množinske oblike *jablane i brijeste*, na drugom mjestu u putopisu spominje *zvuke i bore* (a ne zvukove i borove), a priroda Krke nadahnjuje ga i za uporabu rijetkih ili posve novih tvorenica kao što su npr. prilog *vodopadno*, pridjev *prikorijenjen*, imenica *promol* (od glagola *promoliti*), nesvršeni glagol *podlakati* (od svršenoga *podlokati*) itd. Povezuje se Pulić i izrazom i sadržajem s hrvatskom kulturnom prošlošću Visovca. Ne smijemo zaboraviti da se upravo taj otočić spominje i u prvom hrvatskom putopisu *Putovanje k Jeruzolimu* koji je 1752. napisao franjevac Jakov Pletikosa, potpisavši se *F. Jakov Pletikosa od Skradina*. ■

Tekst: Nika Jakab

Prvi opisi dalmatinskoga psa pronađeni su u Đakovačkoj biskupiji, u zapisu biskupa Petra Bakića iz 1719., a oni se referiraju na zapise biskupa Petra iz 15. stoljeća.

Jedan od takvih povijesnih prikaza ove pasmine je i oltarna slika "Majka Božja s Isusom i anđelima" koja se nalazi u crkvi Gospe od Anđela na Velom Lošinju, a potječe iz 17. stoljeća.

Latinski naziv "Canis Dalmaticus" dodijelio mu je Andreas Keczkementy 1737. godine. Osim ovih zapisa, dalmatinski pas spominje se i u djelu "Synopsis of Quadrupeds" Thomasa Pennanta iz 1771. godine. U svom djelu Thomas Pennant nazvao je ovu pasminu "Dalmatian" te rekao kako joj je domovina Dalmacija. Thomas Bewick 1790. naziva pasminu "The Dalmatian or Coach Dog".

Uzimajući u obzir da je korišten velikim dijelom u lovu, bitno je naglasiti kako su morfološke karakteristike ove pasmine od izrazite važnosti. Općenito, među osnovnim morfometrijskim parametrima pasa je dužina tijela. Kod gonika je bitno da je dužina tijela veća od visine u grebenu. Dužina tijela u ženki iznosi 58 do 65 cm, a visina u grebenu 54 do 60 cm, dok su mužjaci dužine 63 do 68 cm i visine u grebenu 56 do 62 cm. Težina dalmatinskoga psa u prosjeku iznosi oko 23 do 35 kg, a životni vijek je između 12 i 18 godina. Snažno, mišićavo tijelo pravokutnog oblika karakterizira kratka, sjajna i gusta dlaka bijele boje s crnim ili smeđim točkama. Zanimljivo je da se štenci ove pasmine kote potpuno bijeli, a točkice se pojavljuju tek u četvrtom tjednu starosti. Rep nošen sabljasto te usmjeren prema dolje svojom dužinom doseže skočni zglob. Oči su ovalnog oblika, a njihova boja u skladu je s bojom točaka. Oni su izrazito živahni i aktivni psi te su također odani i pametni, a uz dobar trening čine izvrsne kućne ljubimce. Osim što je lovački pas, on je pas za pratnju, obiteljski pas i pas prikladan za različite namjene. Danas je uglavnom poznat kao zvijezda filmskih ekrana, ali

Canis Dalmaticus

Dalmatinski pas ili njemački dalmatiner svjetski je poznata pasmina. Mnogi kažu da potječe iz Egipta zbog kamenih rezbarija pronađenih u grobnicama faraona koje prikazuju točkaste lovačke pse. Međutim, prema slikama i zapisima crkvenih kronika 16. - 18. stoljeća, najraširenija teorija o domovini dalmatinskoga psa je da potječe iz istočnoga dijela Sredozemlja, odnosno povijesne pokrajine Dalmacije.

Sweetie, potomkinja mnogih svjetskih i europskih prvaka (foto: Nikola Perković)

davno prije toga koristili su ga vojnici u Senju da štiti granice pa su i sudjelovali uz konjanike Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva u poznatoj bitki na Mohačkom polju 1526. godine. U Engleskoj je bio pratitelj i čuvar plemićkih zaprega i putničkih kočija, dok je u SAD-u pronašao svoje mjesto među vatrogascima. Naime, povjesničarka Cheryl F. Steinmetz navodi kako su dalmatinski psi pokazivali određenu privrženost konjima, a s obzirom na to da su konjske zaprege prevozile vatrogasnu opremu, oni su se pokazali kao savršena pasmina za taj posao. Dalmatinski psi šttili su zapregu, ali i trčali ispred zaprege kako bi osigurali čisti put. Međutim, iako su ulogu konjske zaprege danas preuzela vatrogasna vozila, dalmatinski psi ostali su neizostavna maskota vatrogasaca. Uz to, dalmatinski psi također su i za-

štitno lice pivovare Budweiser. Naime, 1950. godine predstavljeni su vlasniku koji se u njih zaljubio i od tada ova pivovara uvijek ima tri dalmatinska psa koji prate njihove tradicionalne kočije u prijevozu piva. ■

ENG The Dalmatian dog is known world-wide. Many have placed the dog's origins in Egypt, citing stone carvings found in pharaonic tomb chambers that depict spotted hunting dogs. The earliest description known to us is that of Đakovo bishop Petar Bakić in 1719. Among the many historical depictions of the dog is a seventeenth century altar painting also featuring the Theotokos with the Christ and angels at the Our Lady of Angels church in Veli Lošinj. The first unofficial Dalmatian Standard was penned by the Englishman Vero Shaw in 1882. With the formation of a Dalmatian Club in England in 1890 it became the first official breed standard. The FCI (Federation Cynologique Internationale) published the first Dalmatian standard on 7 April 1955 under the name of "Dalmatian Huntingdog". Under the FCI classification system the Dalmatian is part of Group 6 (Scenthounds and related breeds).

Detalj slike "Posljednje večere" nepoznatog slikara (oko 1750.) u franjevačkom samostanu u Zastrogu

Crno na bijelom

O čemu je razmišljao nepoznati autor dok je slikao tako značajan povijesni događaj, posebice kada je nakon bijele boje kistom umočenim u crnu posvetio pažnju crnim mrljicama? Nećemo nikada saznati, a on vjerojatno nije ni slutio da će njegov detalj biti planetarno poznat.

Tekst: Božena Delaš

Zaostrog je lokalitet bogatoga kulturnog naslijeđa, raskrižje puteva, mali krug velikih različitosti i samo jedan mali, crno-bijeli znameniti detalj otvara ne jednu priču, nego knjigu priča, a mi je uklapamo u ovo doba. Učimo novi tekst kroz rakurs četveronošca i interpretiramo ga na razne načine. Scenski prostor je pravi dragulj južnog Jadrana, od stoljetnih građevina do iznimne prirodne ljepote spoja planinskoga masiva i mora, gdje se mimikrijskom sposobnošću u dalmatinske kršu i skriva i otkriva to simpatično stvorenje!

I tako kreiramo priču o tome malom dlakavcu čija je povijest zaintrigirala mnoge. Nema gdje ga nema, od egiptskih faraona do Louvrea, ali ipak tu je, sigurno zaštićen zidinama franjevačkoga samostana na obali mora u Zastrogu. Privlačeći pažnju mnogih, kako

kaže o. Branko Brnas, dolaze ga vidjeti turisti iz dalekoga Japana.

U Hrvatskoj bilježimo više značajnih podataka: od Đakovačke biskupije gdje su ih u 16. st. uzgajali, preko crkve Gospe od anđela iz 16. st. na otoku Lošinj gdje je prikazan pas sa smeđim točkama, do franjevačkoga klaustara male braće u Dubrovniku gdje se nalaze kamene klesane skulpture "canis Dalmaticus" te do Zastroga i slike "Posljednje večere" s početka 18. st. Mali mrljavec i lajavac traži i označava svoj prostor, zaputio se i izvan zidina, umiljavao, zaveo i poveo!

MANIFESTACIJA BLACK AND WHITE-DALMATINER NIGHT

Događaj je od iznimnog sadržaja i emocija - od uzbuđenja, razdraganosti, veselja, nježnosti do divnih uspomena i tisuća fotografija. To zajedničko sjećanje stvara jedinstvenu povezanost sudionika te identitet grupe pretvara u jedinstveni doživljaj.

Planovi za manifestaciju u Zastro-

gu započeli su 2018. godine u istraživačkome smislu i planiranju raznih aktivnosti pa je tako TZ Gradac na "točkasti datum" 9. kolovoza 2019. postavila interpretativnu tablu s informacijama o psu ispred franjevačkoga samostana.

Mnogobrojne crno-bijele likovne aktivnosti pretvorile su mjesto u scenu s nizom dalmatiner uzoraka na svakom uglu, a događaj je završio modnom revijom koju su pratili članovi međunarodnoga žirija - ugledna znanstvenica Vlatka Zoldoš, sarajevska glumica Tatjana Šojić te dugogodišnji gost iz Austrije, vojni kirurg dr. Stefan Schachner.

I u novonastaloj situaciji, poštujući propisane mjere, manifestacija je održana 2020. u odmaralištu Sisak s tematikom "crno-bijelo hrvatski izumi". Tako je nastala haljina na temu kravate, čipke i otiska prsta te se bijeli psić (dalmatineri dolaze na svijet bijeli te u nekoliko tjedana počinju dobivati crne točke) u dječjim rukama s malo crne boje pretvarao u dalmatinera.

Na specifičan način kazališna umjetnost i turizam imaju puno zajedničkih elemenata.

Sustav storytelling sublimirao je postavke i izvrsno korespondira s turističkim temama. Tako obuhvaća i teoriju sjećanja, individualnog i kolektivnog, posebno nematerijalnog, onog na kojemu počivaju razni mitovi i priče. ■

ENG Zastrog has a rich heritage of culture and stands at a crossing of ways, a small point of much diversity in which a single, small and famous, black and white, detail opens not just one story, but a whole book of stories, which we now incorporate into this era. Plans for an event in Zastrog were hatched back in 2018. Numerous black & white art activities have turned the place into a scene with a series of Dalmatian dog patterns at every corner.

Na manifestaciji 2019.

Četiri "Dalmatinca" čuvaju klaustar Male braće

Dalmatinski pas, isklesan u kamenu, još od prve polovice 14. stoljeća "čuva" klaustar samostana Male braće u Dubrovniku. Na njemu, doduše, nema karakterističnih crnih pjega jer ih u kamenu i nije bilo moguće prikazati. Boje nemaju ni druge životinjske ili ljudske figure na šezdeset kapitela, kojima je majstor Mihoje Brajkov ukrasio nosivu konstrukciju četverokrilne gornje šetnice klaustra.

Izvor: **Dulist 2019.** Tekst: **fra Stipe Nosić**

Na južnoj strani klaustra, kapitel na dvostrukom stupu broj 09 izrađen je u obliku četiriju pognutih pasa koji na svojim leđima nose dio tereta terase. Riječ je o dalmatinskim psima, koji su poznati pod imenom *Canis Dalmaticus*. Taj pas opisivan je još u 18. stoljeću kao dalmatinski, a zapisi govore kako je bio ratni pas koji je služio na granici prema turskoj Bosni. Kasnije je bio pratilac senjskim uskocima i drugim konjanicima. I istraživanja 1940. na najstarijem američkom Sveučilištu Harvard pokazala su da taj pas ima nasljednu sklonost trčanju neposredno iza konjskih kopita.

Još je austrijski zoolog Leopold Fitzinger opisao 1867. i 1876. ovog psa, s napomenom da se ranije zvao "dubrovački gonič", a kasnije "dalmatinski ptičar". Naveo mu je latinsko zoološko ime "*Canis sagaxgallicus ragasanus*". Me-

đunarodna kinološka federacija (FCI) objavila je prvi standard ovog psa 7. travnja 1955. pod nazivom "dalmatinski gonič" (*Dalmatiner Jagdhund*). Nakon osamostaljenja Hrvatske, 9. svibnja 1994. ista federacija za toga psa kao zemlju podrijetla navodi "Dalmacija-Hrvatska". Konačno je on 13. listopada 2010. prema standardu FCI-ja br. 153 naveden pod imenom "dalmatinski pas" i Hrvatska kao zemlja podrijetla. Pasmina je bila koncentrirana u Dalmaciji i proširila se po svijetu zahvaljujući dubrovačkim pomorcima koji su ih za vrijeme Dubrovačke Republike prodavali i poklanjali. Lik ovog psa sačuvao se na slici *Posljednje večere* nepoznatog slikara (oko 1750.) u franjevačkom samostanu u Zaostrogu i na slici Gospe od Anđela u istoimej crkvi u Velom Lošinj (slika potječe iz 1600. – 1630.), a to su podaci koji su pridonijeli novijoj FCI klasifikaciji ovoga popularnog psa.

Dalmatinski pas dospio je kao lik nakon što je ovjekovječen u kamenu u klausturu Male braće (1360. godine) na fresku u crkvi Santa Maria Novella u Firenzi, s dominikancima koji su ga u Italiji zvali "Domini Canis" (Božji pas).

Da je u klausturu Male braće na kamenu prikazan dalmatinski pas govore njegove tjelesne opće karakteristike: snažno mišićavo tijelo, velika njuška sa široko otvorenim nosnicama, snažne vi-

lice i usne priljubljene uz njih, glava prizmatičnog oblika s visećim ušima, karakteristične snažne noge s mačjim šapama i slično. Iako su na kapitelu psi prikazani u ležećem položaju, sve te karakteristike koje pripadaju dalmatinskom psu daju se iščitati s njihovih kamenih figura. Uostalom, lako je zamislivo da je taj dubrovački ili dalmatinski pas trčkarao oko majstora Mihoja Brajkova dok je ovaj klesao njegovu figuru i ostale za kapitule klaustra.

Kako dalmatinski psi čuvaju samostan Male braće pokazali su i u Domo-vinskome ratu kada su 6. prosinca 1991. u svoja tijela primili nekoliko manjih gelera i možda time spasili nekog franjevca. ■

ENG Four Dalmatians carved in stone in 1360 protect the cloister of the monastery of the Order of the Friars Minor in Dubrovnik. The image of this dog is also seen on a "Last Supper" (from about 1750) by an anonymous painter at the Franciscan monastery in Zaostrog and on a painting also featuring the Theotokos with the Christ and angels at the Our Lady of Angels church in Veli Lošinj (from some point between 1600 and 1630). The earliest description of a Dalmatian is that of Đakovo bishop Petar Bakić from the year 1719.

Ljepota u zajedništvu

Projektom ARTNOUVEAU2 kreće se u odgovorno i održivo korištenje kulturne baštine secesije kao sredstva za jačanje regionalnoga kulturnog identiteta i za poticanje gospodarskoga rasta u dunavskoj regiji. Kako bi se u tome uspjelo, partneri projekta nastojat će zajedničkim snagama široj javnosti raznim obrazovnim aktivnostima proširiti znanje o secesiji i njezinoj važnosti.

Tekst: Priopćenje za javnost Muzeja za umjetnost i obrt, Zagreb

S tilski pravac u umjetnosti secesija (njemački: *Secession*) ili art nouveau (na francuskom: "nova umjetnost") javio se kao reakcija na akademizam i eklektizam posljednjih desetljeća 19. stoljeća (francuski: *fin-de-siècle*). Inspiriran prirodom, u arhitekturu, primijenjenu umjetnost, slikarstvo i kiparstvo unio je elegantnu profinjenost zakrivljenih linija i ornamentalnost plošnih linija. Željelo se "uljepšati industrijsku proizvodnju, spojiti umjetnost i obrt, ukrasiti bezlične fasade zgrada". Ugasio se početkom Prvoga svjetskog rata.

Secesija je dio povijesti i svakodnevnog života gradova u dunavskoj regiji, a nadamo se da će biti i sastavni dio njihove budućnosti. S obzirom na to da je secesijski pokret pridonio oblikovanju kulturnog identiteta regije te da su vizije pokreta diktirale mnoge aspekte urbanog života, one se mogu koristiti za razvijanje novih politika za gradove danas i sutra. Spomenici, privatne i javne zgrade sagrađene u secesijskom stilu te secesijska pročelja koja privlače svojom ljepotom i vrsnoćom umjetničko-obrtničkih ostvarenja, mogu i dunavsku regiju učiniti prepoznatljivom i privlačnijom za turiste.

Projekt ARTNOUVEAU2 – *Strengthening the cultural identity of the Danube region by building on common heritage of ART NOUVEAU* identificirao je izazove s kojima se suočavaju zajednice koje dijele secesijsku kulturnu baštinu. Riječ je o nastavku projekta ART NOUVEAU – *Sustainable protection and promotion*

of Art Nouveau heritage in the Danube Region u sklopu Programa transnacionalne suradnje Dunav 2014. – 2020. koji je trajao od 2017. do 2019. s glavnom temom secesijske arhitekture u dunavskoj regiji, u kojem je MUO također bio partner. Nastavak projekta - ARTNOUVEAU2 provest će se uz edukativni program, izložbe, online predavanja, turističke ture, kataloge, kratke filmove. Oba pridonose jačanju kulturnoga identiteta dunavske regije uspostavom zajedničke secesijske baštine. Projekt će izgraditi profesionalnu zajednicu specijaliziranu za secesiju dunavske regije te ojačati institucionalni okvir koji će bolje štititi, upravljati i promovirati secesiju, što će osigurati prihvaćanje secesijske baštine u lokalnog stanovništva te povećati njezinu privlačnost za turiste.

Uz to, profesionalizirat će turističku promociju secesije, pridonoseći time poboljšanju turističke ponude i usluga, što može rezultirati gospodarskim rastom, stvoriti prihod i potaknuti otvaranje novih radnih mjesta. Jedan od ciljeva projekta je i osposobljavanje turističkih vodiča u suradnji s turističkim

uredima i stručnjacima kako bi se obogatila i povećala turistička ponuda kako za turiste, tako i za lokalno stanovništvo. Pridruženi partneri MUO-a su Ministarstvo kulture RH i Društvo turističkih vodiča Zagreba.

Suradnja i partnerstvo zemalja članica projekta postigli su zapažene rezultate u stvaranju transnacionalne profesionalne suradnje na polju secesije. Vodeći partner je rumunjski grad Oradea (Oradea Municipality), a ostali partneri na projektu su Oradea City Museum – Cultural Complex (Rumunjska), National Institute of Heritage, Bukurešt (Rumunjska), IMM, Budimpešta (Mađarska), MAK, Beč (Austrija), Slovak University of Technology, Bratislava (Slovačka), Republic Institute for Protection of Cultural Monuments, Beograd (Republika Srbija) te Kodolányi János University, Budimpešta (Mađarska). Planirano vrijeme trajanja projekta je do 31. 12. 2022., a sufinanciran je sredstvima Europske unije (ERDF, IPA II). Informacije o projektu te tijekom realizacije bit će objavljeni na MUO-vim društvenim mrežama, web stranici, kao i podstranici projekta <http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/artnouveau2>. ■

ENG World Art Nouveau Day is celebrated every year on 10 June and is critical to strengthening the cultural identity and heritage of this style of art in the Danube region and to encouraging a broader appreciation, protection and nurturing of this artistic heritage. The Museum of Arts and Crafts in Zagreb leads the communication working package of the ARTNOUVEAU2 project and is responsible for coordination and elaboration of the implementation of the education programme. The ARTNOUVEAU2 project is aimed at the responsible and sustainable utilisation of Art Nouveau cultural heritage as a means of bolstering the regional cultural identity and to encourage economic growth in the Danube region.

Tekst: **Vlada RH**

Izgradnja Pelješkoga mosta predstavlja ostvarenje generacijskog projekta svih Hrvata.

Predsjednik Vlade Andrej Plenković boravio je 15. veljače 2021. u posjetu Dubrovačko-neretvanskoj županiji, obišavši gradilište Pelješkog mosta i pristupnih cesta. Naime, toga povijesnog dana postavljen je zadnji stup rasponske konstrukcije koji spaja kopnenu stranu mosta u Komarni s ostalim stupovima mosta. Radovi na izgradnji Pelješkog mosta koji će povezati Dubrovnik s ostatkom Hrvatske, bez prelaženja teritorija Bosne i Hercegovine, teku prema planu. Kineski izvođač radova na mostu koji se gradi pretežno europskim sredstvima China Road and Bridge Company (CRBC) pokazao se, unatoč koronakrizi, vrlo odgovornim i već se može uživati u pogledu na fascinantnu rasponsku konstrukciju na pelješkoj i kopnenoj strani. Premijer Plenković najavio je da će cjelokupna izgradnja mosta i pristupnih cesta biti završena do lipnja 2022. godine: "To je važan korak u izgradnji Pelješkog mosta za koji očekujemo da bude spojen do kraja godine, a dovršetak svih pristupnih cesta očekujemo do lipnja 2022. Otprilike smo godinu i pol dana do završetka cjelokupnog projekta povezivanja juga Hrvatske, a to je naš ključni cilj: osigurati integritet državnog teritorija", istaknuo je. Stoga je, kako je dodao, projekt povezivanja hrvatskoga

Pelješki most integrira državni teritorij

Cjelokupna izgradnja Pelješkog mosta i pristupnih cesta bit će dovršena do lipnja 2022. godine, čime završava strateški projekt osiguravanja integriteta državnog teritorija i prometnog povezivanja juga Hrvatske s ostatkom zemlje

Postavljanje zadnjeg stupa rasponske konstrukcije Pelješkog mosta

juga s ostatkom zemlje vrijedan 550 milijuna eura i sufinanciran iz EU-a iznosom od 357 milijuna eura, "zaista od strateškog značaja i veseli da će biti završen i realiziran za godinu i pol dana". "Taj projekt će zaista biti generacijski projekt svih nas", poručio je.

IZGRAĐEN NOVI STUDENTSKI DOM

Podsjetimo, posjet Dubrovačko-neretvanskoj županiji premijer Plenković nastavio je u Dubrovniku, gdje je sudjelovao na otvorenju studentskoga doma, s 253 smještajne jedinice. Projekt je vrijedan 219 milijuna kuna, sufinanciran europskim sredstvima, sredstvima Ministarstva znanosti i obrazovanja, Grada, Županije i Sveučilišta. Unatoč činjenici da se nastava trenutačno održava online, već sada je u studentskome domu 170 studenata. Dubrovačko sveučilište vjeruje kako će odsad imati mjesta i za intenzivniju razmjenu studenata iz dru-

gih zemalja u sklopu programa Erasmus. "Nakon vrtića 2019. i osnovne škole na Montovjerni 2020., ovaj studentski dom u Dubrovniku predstavlja snažan iskorak kvalitete i ulaganja u obrazovanje i u mlade generacije, što je ključ razvoja Hrvatske", poručio je premijer Plenković. Istaknuo je da je, vezano uz Pelješki most i studentski dom, ali i Zračnu luku Dubrovnik i Centar za gospodarenje otpadom te ostala ulaganja u infrastrukturu, riječ o kontinuitetu rada na razvoju juga Hrvatske. ■

ENG Prime Minister Andrej Plenković was on hand for the raising of the last pillar of the span structure of the Pelješac bridge. He said that the bridge and the access roads would be completed by June of 2022. Plenković continued his tour of southern Croatia in Dubrovnik, taking part in the opening of a student dormitory building with 253 rooms. The project is valued at 219 million kuna. The people at the University of Dubrovnik are confident that this facility erection will pave the way to more intensive student exchanges from other countries via the Erasmus programme.

Studij za učitelje inojezičnoga hrvatskog

Studijskim programom posebna pozornost posvećena je poučavanju hrvatskoga jezika osoba kojima je hrvatski nasljedni jezik – djeci i mladima, pripadnicima Hrvata izvan Republike Hrvatske

Razgovarala: **Lada Kanajet Šimić**

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu ove godine pokreće jedinstveni studijski program u Republici Hrvatskoj – poslijediplomski specijalistički studij *Obrazovni pristup hrvatskome kao inome jeziku u ranom odgoju i obveznom obrazovanju*. Bio je to povod za razgovor s voditeljicom studija izv. prof. dr. sc. Lidijom Cvikić, predstojnicom Katedre za hrvatski jezik, književnost, scensku i medijsku kulturu. Kako je, uz ostala područja, ovladavanje hrvatskim kao drugim, nasljednim i stranim jezikom u dječjoj i odrasloj dobi u središtu njezina znanstvenoga i stručnoga interesa, ova vrsna stručnjakinja dugogodišnja je suradnica u obrazovnim projektima Hrvatske matice iseljenika.

Koji je bio povod za pokretanje studija?

- U svojim nastojanjima da učiteljima i odgojiteljima osigura najvišu kvalitetu inicijalnog obrazovanja, ali i cjeloži-

votnog usavršavanja, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu pažljivo osluškuje njihove profesionalne potrebe te svojim redovitim studijskim programima i programima cjeloživotnog obrazovanja na njih pokušava odgovoriti. Na temelju informacija iz škola i vrtića znamo da već niz godina postoji potreba za cjelovitim obrazovanjem stručnjaka koji rade s djecom i učenicima inojezičnim govornicima – onima koji nisu izvorni govornici hrvatskoga jezika ili im hrvatski jezik nije prvo i osnovno sredstvo sporazumijevanja. U tom radu odgojitelji i učitelji susreću se s nizom izazova i posebnosti, a novi specijalistički poslijediplomski studij je samo jedan način na koji im Učiteljski fakultet u Zagrebu pokušava pomoći u svladavanju tih izazova.

Kome je ovaj studij namijenjen, tko čini ciljanu skupinu polaznika?

- Ciljanu skupinu polaznika navedenoga studijskog programa čine odgojitelji, učitelji, nastavnici, stručni suradnici, ravnatelji škola i vrtića, svi koji rade s inojezičnom djecom i učenicima, u Hr-

prof. dr. sc. Lidija Cvikić

vatskoj i izvan nje. Naime, studijskim programom posebna pozornost posvećena je poučavanju hrvatskoga jezika osoba kojima je hrvatski nasljedni jezik – djeci i mladima, pripadnicima Hrvata izvan Republike Hrvatske, pa se nadamo da će među polaznicima studija biti i učitelji i nastavnici koji rade u hrvatskoj nastavi u inozemstvu.

Koji su glavni naglasci u programu i kada se očekuje početak studija?

- Namjera nam je bila napraviti suvremeni, interdisciplinarni program koji će odražavati sve sastavnice suvremene nastave hrvatskoga kao inoga jezika. Program se sastoji od manje jezgre obveznih kolegija i niza izbornih sadržaja. Možemo reći da su kolegiji koji čine studijski program okupljeni oko triju jednakovrijednih sadržajnih okosnica.

Okrugli stol o hrvatskom jeziku izvan RH, Split 2016.

To su kolegiji s temama iz šireg područja obrazovanja (npr. Teorija kurikula, Multimedijaska didaktika i nastava na daljinu, Socijalnopedagoški aspekti obrazovanja i sl.), kolegiji užih specijaliziranih sadržaja o ovladavanju inim jezikom i njegovu poučavanju (npr. Rano učenje stranoga jezika, Čitanje na materinskom i inom jeziku) te najuže specijalizirani kolegiji o hrvatskome jeziku (npr. Metodika hrvatskoga kao inoga jezika, Hrvatska jezična baština, Aktualna pitanja hrvatske jezične norme i dr.). Poseban naglasak u programu je na interakciji različitih obrazovnih područja u svrhu učenja jezika pa su tako zastupljeni kolegiji koji se bave novim medijima u posredovanju jezika i kulture, dramskom pedagogijom te ulogom književnosti u učenju jezika jer nam je cilj omogućiti edukaciju polaznika o cjelovitome pristupu obrazovanju ove skupine djece i učenika. Natječaj za upis u studijski program upravo je raspisan i otvoren je do 31. ožujka. Na mrežnim stranicama Učiteljskoga fakulteta (www.ufzg.hr) nalaze se sve informacije o upisu na studij, uključujući i sadržaj studijskoga programa.

Zašto je potrebno da učitelji stječu kompetencije kako predavati jezik kao ini?

- Na ovo složeno pitanje pokušat ću što jednostavnije odgovoriti. Metodika nastave hrvatskoga jezika, bilo da je riječ o razrednoj ili predmetnoj nastavi, polazi od činjenice da učenici već vladaju jezikom koji uče u školi, spontano su ga usvojili tijekom djetinjstva. Kada je hrvatski jezik nekome drugi, strani ili nasljedni, sve ono što se inače spontano usvaja, te učenike treba ciljano po-

učavati. Da bi to mogli, učitelji moraju ovladati drukčijim nastavnim postupcima i metodama te razumjeti sve procese koji se događaju pri usvajanju inoga jezika. Takva znanja nisu dio inicijalnoga obrazovanja učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika pa Učiteljski fakultet sada nudi prvi (i jedini) cjeloviti program kojim se stječu potrebne kompetencije.

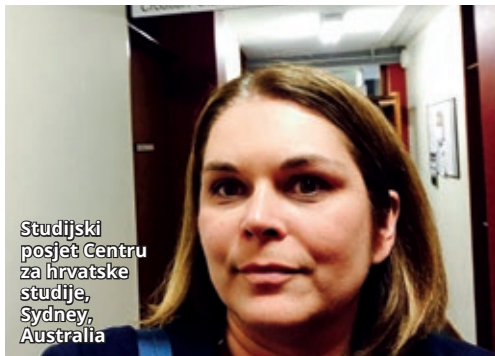
Sudjelovali ste na mnogim stručnim seminarima i radionicama za učitelje hrvatskih škola izvan domovine. Dobro ste upoznati s radom tih škola, a mnoge od njih ste posjetili. Koji su "na terenu" najveći izazovi poučavanja hrvatskoga kao inoga jezika?

- Imala sam čast i iznimnu profesionalnu priliku sudjelovati u projektima najprije Hrvatske matice iseljenika, a zatim i Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan RH, usmjerene na hrvatske škole izvan domovine. Kada uživo svjedočite golemoj energiji, požrtvornosti, a ponajviše ljubavi kojom stotine učitelja, roditelja i djece čuvaju i prenose hrvatsku riječ u inozemstvu, to na vas ostavi duboki trag i u ljudskome i u profesionalnome smislu. O izazovima s kojima se škole susreću, poput smanjenja broja učenika, rjeđe uporabe hrvatskoga jezika u obitelji, nedostatka prikladnih nastavnih materijala i drugih, već se mnogo govorilo i pisalo. Sada trebamo pronalaziti rješenja i pokušati prevladati izazove. Naime, na razini pojedinoga učitelja, škole i zajednice radi se mnogo, vrijedno i uporno. No, ako rezultate

napora pojedinaca ne ugradimo u sustav, sustav će ostati isti umjesto da se razvija i unapređuje. Stoga mislim da moramo pronaći načine zajedničkoga i sinergijskoga djelovanja, okupljanja i povezivanja ljudi i okupnjavanja resursa - onih u domovini i izvan nje.

Potres na području Sisačkomoslavačke županije sve nas je rastužio. Na tome području djeluje i Učiteljski fakultet. Kakve je posljedice potres ostavio na Vašu ustanovu?

- Učiteljski fakultet djeluje u Zagrebu te na svojim lokacijskim odsjecima u Čakovcu i Petrinji. Na žalost, razorni potres u prosincu 2020. teško nas je pogodio. U potresu su oštećeni domovi mnogih naši studenata i kolega, a zgrada našega Odsjeka u Petrinji više nije upotrebljiva. Šteta na objektu je milijunska pa nas očekuje zahtjevna i skupa obnova. No, uprava fakulteta čini sve kako bismo se što prije i fizički vratili na naš Odsjek u Petrinji, u grad u kojemu se učitelji školuju još od 1821. godine. U tome smislu zahvalni smo za svaku donaciju koja će nam pomoći da Petrinja i nadalje ostane grad učitelja. ■

ENG This year the University of Zagreb's Faculty of Teacher Education is launching a unique study programme in Croatia: a post-graduate specialist course teaching the educational approach to Croatian as a foreign language in early childhood and compulsory education. The programme is geared largely to teaching the Croatian language to children and youth of Croatian ethnic ancestry, part of the broad Croatian diaspora. We spoke with the head of the study programme, associate professor Lidija Cvikić.

Povijesna baština Hrvata Salante i izazovi asimilacije

Naselje Salanta smješteno je u mađarskoj županiji Baranji, čija nas je mjesna Hrvatska samouprava s timom stručnjaka iz Pečuha obradovala raznolikom i kvalitetnom monografijom

Urednica i autorica Branka Pavić Blažetin
Snimio: Kollar

koji navode da je 1697. tijekom povlačenja Eugena Savojskoga u Ugarsku preseljeno 40.000 katolika." Iz navedenih riječi vidljivo je kako povijest jednog sela može otvoriti i neka važna historiografska pitanja šireg značaja. Do promjene etničkog sastava naselja dolazi i u 19. stoljeću. Tada se "u malome broju počinju useljavati Mađari i Nijemci, ali većinu i nadalje čine Bošnjaci".

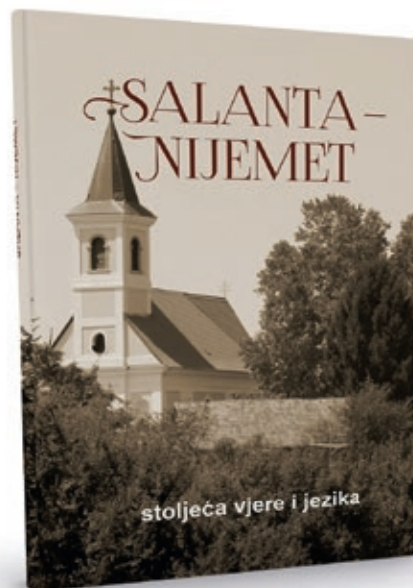
BURNO 20. STOLJEĆE

Veliku promjenu donio je Prvi svjetski rat. Balić piše: "Nakon što se u jesen 1918. Austro- Ugarska monarhija raspala, srpske snage okupirale su veći dio Baranje odobrenjem Antante, 14. XI. 1918. Kako bi novoutemeljena Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca dokazala svoje pravo na okupirano područje, u ožujku 1919. provela je popis pučanstva." Autor iznosi mišljenje kako rezul-

Tekst i foto: Đuro Vidmarović

Urednica bogato opremljene monografije "Salanta - Nijemet, stoljeća vjere i jezika" Branka Pavić Blažetin u predgovoru ističe kako Salantu nastanjuju Hrvati koji su na tamošnja polja došli krajem 17. stoljeća, zadržavši do danas vjeru, materinski jezik i običaje svojih predaka. Uvod u monografiju napisao je mr. sc. Silvestar Balić, istaknuvši kako je Salanta (mađ. Szalánta) naselje u mađarskoj dijelu Baranjske županije, udaljeno 15-ak kilometara južno od Pečuha. Kroz živopisno selo prolazi državna cesta broj 58 koja povezuje županijsko središte i graničnu postaju Drávaszabolcs prema Republici Hrvatskoj. Salantu

okružuju sljedeća naselja: Pogan, Sukit, Ata, Biša, Turonj, Garia i Bošta. "Iz hrvatskoga aspekta Salanta se nalazi na južnome dijelu skupine naselja gdje žive tzv. Bošnjaci, Hrvati iz Bosne, zvani i bosanski Hrvati, Hrvati Bošnjaci, bošnjački Hrvati itd. Ako govorimo o prošlosti Salante, svakako trebamo uzeti u obzir i prošlost Nijemeta. Ta su dva naselja i administrativno spojena od 1. IV. 1977." Mladi znanstvenik S. Balić uočio je nedostatak historiografskih istraživanja, navodeći: "Osmanska osvajanja Balkana i jugoistočne Europe pokrenula su razdoblje intenzivnih migracijskih procesa koji su zahvatili i katoličko stanovništvo Bosne i Hercegovine. Jedan dokument navodi da se prema ocu Andriji Šipračiću 1696. preko Save preselilo 100.000 vjernika, a imamo izvore

Salanta - Nijemet, stoljeća vjere i jezika: ur. B. Pavić Blažetin, HS Salante & ZZH u RM, Salanta, 2019, 255 str.

tati ovog popisa nisu odraz stvarnoga stanja u selu. "Beogradske težnje priključenja južnih dijelova Mađarske Antanta nije odobrila, zbog čega su snage Kraljevine SHS bile prisiljene napustiti područje u kolovozu 1921. Potpisivanjem mirovnog ugovora Mađarska se obvezala zaštititi prava manjinskih zajednica unutar svojih granica, osigurati obrazovanje i druge potrebe koje služe opstanku manjina." Time počinje povijest Salante u sklopu suvremene mađarske države. Iduća promjena bila je nakon Drugoga svjetskog rata. Mađarsku je okupirala Crvena armija. Jedan od prvih poteza "osloboditelja" bilo je odvlačenje muškaraca u Sovjetski Savez na prisilni rad, u mađarskoj javnosti poznato kao malenkaya rabota. Iz Salante je prema nekim zapisima odvezeno 14 osoba, a prema drugima čak 60. Novi šok za Hrvate u Salanti, kao i za sve Hrvate u Mađarskoj, bila je Rezolucija Informbiroa kojom je Staljin, a time i cijeli Varšavski pakt, osudio Tita i Jugoslaviju za izdaju komunizma. Za hrvatsku zajednicu u

Mještani naselja Salanta – Nijemet iskusili su sve poluge asimilacije: deportacije; politički preodgoj u komunizmu radi odricanja od etničke samobitnosti; "školsku reformu Bariše Fekete"; udruživanje zadruga čime hrvatski jezik gubi ulogu društvenog komunikatora te izbacivanje hrvatskoga jezika kako iz crkvene tako i obrazovne uporabe.

Mađarskoj ovaj će događaj biti koban. Mađarske komunističke vlasti odlučile su se čak i na prisilno deportiranje hrvatskoga stanovništva iz pograničnih naselja. Balić o tome piše: "Tijekom prve masovne deportacije 23. VI. 1950. na područje Hortobágya u istočnoj Mađarskoj ('mađarski Goli otok') preseljena je 1.991 osoba iz južne Mađarske...", jer su smatrani neprijateljima države. U nastavku Balić ističe: "Još jedna važna posljedica sukoba Tito - Staljin je uvođenje pogranične zone na granici s Jugoslavijom i Austrijom u koju se ulazilo samo s dozvolom." Hrvati kojima je dopušten ostanak u svojim selima bili su podvrgnuti strogoj kontroli. Usto, lju-

de je opterećivao i tzv. zajam za mir koji je u Mađarskoj uveden između 1949. i 1955. "Unatoč nazivu, zajam je zapravo bio određena vrsta poreza."

IZAZOVI ASIMILACIJE

Sve navedene tegobe poticali su radno sposobne ljude, a poglavito mlađi naraštaj na preseljenje u Pečuh, u Budimpeštu ili neka druga gradska središta. Od onih koji su ostali očekivalo se pomađarivanje. Stoga se često, kao prvi korak, mijenjaju hrvatska prezimena u mađarska. Imajući na umu te činjenice moramo odati priznanje postojanosti Hrvata u Salanti jer se nisu pomađarili. Silvestar Balić u ovoj kvalitetnom eseju posve-

tio je pažnju kulturi stanovnika Salante i Nijemeta, opisujući njihovu etnografiku, folklornu i duhovnu baštinu te organizacijske forme narodnosnog života. I ovdje je došlo do nepotrebne i štetne intervencije komunista nakon 1945. godine. Autor piše: "Diljem države potiče se formiranje kulturnih društava, kružoka koji će u skladu s doktrinama marksizma i lenjinizma oživjeti izvorne običaje seljaštva." Svakome razumnome je jasno da se izvorno narodno stvaralaštvo ne smije ukalupiti i ne može shvatiti kroz aksiome marksizma i lenjinizma. Treba reći da se nakon prekida dobrih odnosa s Titovom Jugoslavijom forsira tzv. jugoslavenstvo, zajedno sa srpskim književnim jezikom koji se uvodi u škole, a izbacuje hrvatski književni jezik. Tako je npr. i u Salanti formirano "Južnoslavensko plesno društvo". Balić pedantno navodi povijest kulturnih udruga u Salanti, kao i gostovanja sličnih društava iz drugih dijelova Mađarske. Za shvaćanje asimilacijskih procesa u Salanti (kao i u svim ostalim selima u kojima su živjeli Hrvati u Mađarskoj) važno je bilo udruživanje poljoprivrednih zadruga, stvaranih po načelu ruskih kolhoza i sovhoza. Ovo je 1961. pogodilo hrvatsku populaciju jer je materinski jezik zadržan nakon grupiranja postao mađarski. Nadalje, Crkva u Mađarskoj namećala je mađarski jezik u bogoslužju i na taj način ubrzavala dekratoizaciju vjernika. Tome procesu pridonosi i država svojom ateističkom politikom prema religiji. Osim toga, nastavni jezik u škola-

ma postaje mađarski, a materinski jezik tamošnjih Hrvata postaje predmetni. Stoga Balić s pravom ističe: "Nastava u nekoliko sati tjedno nije bila dovoljna za razvijanje jezika, mađarski je među djecom postupno prevladao pa je došlo do reagiranja u kojemu je materinski jezik okarakteriziran kao manje vrijedan. Ovakav pristup pojavio se i zbog tadašnjega srpskohrvatskoga standarda i metodike podučavanja, zbog čega su se razlike u lokalnom govoru smatrale nepoželjnim pojavama." Godine 1965. škola u Nijemetu i službeno prestaje s radom i spaja se sa salantskom. Naveden je popis svih učitelja koji su djelovali u mjestu. Podsjetimo, poslije ovih zatvaranja i reformi hrvatski jezik u ovome lijepom selu prebačen je u sferu obiteljske intime, a kako je jezik bitan dio narodnosne samoidentifikacije, novi naraštaji ne vladaju materinskim jezikom na književnoj razini, niti su ga mogli upoznati.

VITALNO SRCE SALANTSKOGA GOVORA

Ugledni jezikoslovac prof. dr. sc. Ernest Barić istražuje jezične osobine salantskoga govora, usredotočivši se i na onomastiku salantskih Hrvata Bošnjaka te zaključuje: "Uostalom, tko dvoji u hrvatstvo Bošnjaka u selima blizu Pečuha neka pogleda njihova, ali i šokačka groblja, odnosno nadgrobne natpise i spomenike, posebno starijeg datuma, pa će vidjeti da je katolički kršćanski svjetonazor bio utkan od iskona i neodvojiv od njega kao i hrvatski materinski

Salančani su iz pradomovine u 17. st. donijeli, poručuje vodeći hrvatsko-mađarski filolog dr. sc. Ernest Barić, svoja prepoznatljiva prezimena, katoličku vjeru, a prije svega hrvatski materinski jezik.

jezik, a čije se lokalne posebnosti i jezična draž lijepo dade iščitati iz posljednjih poruka što su ih pokojniku uputili njegovi bližnji i najmiliji." Jednako tako kultura i jezik mogu se prepoznati i u pjesmama, pripovijetkama, običajima i plesovima bošnjačkih Hrvata u Salanti. Živko Mandić objavio je pregledni članak o salantskoj patronimiji: "Iz imenske baštine salantskih Hrvata". Obradio je mikrotoponime i nadimke. Živko Gorjanac proširio je sociolingvističke pokazatelje "O govoru salantskih bošnjačkih Hrvata". Nakon povijesnih, socioloških, kulturoloških i jezičnih tema, monografija donosi teme suvremenog značaja o istaknutim mještanima, kulturnim praksama, školi i društvenim događajima današnjice. Vrlo agilna u tome bila je Branka Pavić Blažetin, najpoznatija hrvatska novinarka iz Mađarske, urednica Hrvatskoga glasnika, dajući odličan pregled načelnika, zastupnika mjesne

Iz bogate fotografske građe

samouprave i zastupnika hrvatske samouprave - počevši od 1994. Iznimno je zanimljiva galerija zaslužnih Hrvata i Hrvatica u Salanti, od kojih su mnogo-brojni bili vjerodostojni kazivači vlastite kulturne, društvene i jezične memorije poput bračnog para Mije i Ruže Štandovar. Mijo je od 1990. do 1994. bio načelnik Salante, kada je u mjestu živjelo 52% Hrvata. Treba spomenuti kako je u to vrijeme Salanta primila i veći broj hrvatskih izbjeglica. Zanimljiva je zaslužna Hrvatica Anica Beletić Goršić, koja je 38 godina radila u mjesnoj upravi kao matičarka, a "izvršno govori hrvatski standardni jezik s primjesama lokalnoga govora". Kazivačica Marija Kadija Štandovar s tugom se prisjeća: "Najviše smo mi Hrvati u crkvi, ali mnogi ljudi podrijetlom Hrvati već ne znaju hrvatski. Misu pjevamo na hrvatskom, ali je prodika na mađarskom."

CJELOVITA MONOGRAFIJA

Građi monografije urednica Pavić Blažetin prilaže "Nekoliko crtica iz tjednika Hrvata u Mađarskoj", usredotočivši se na odabrane zapise iz nekadašnjih Narodnih novina, lista Demokratskog saveza Južnih Slavena u Mađarskoj, a koji su posvećeni istaknutim salantskim Hrvatima: Katici Pavlović Kečkeš, Milici

Posrijedi je odlična mjestopisna monografija Salante skupine stručnih autora (povjesničara, sociologa i filologa) sa živopisnim prilogima mjesnih izvornih kazivača, čija građa nedvojbeno afirmira herojsku prošlost i burnu sadašnjost male zajednice bošnjačkih Hrvata na jugu Mađarske, a koju potpisuju uz urednicu Branku Pavić Blažetin - nakladnici Hrvatska samouprava Salante i Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj.

Antolović, Marici Bošnjak Ivesić, Mariji Štandovar, Mari Kundar, Miški Križić. Pišući o "Školi i položaju hrvatskoga jezika" urednica Pavić Blažetin ističe kako 2019. mjesnu "Osnovnu školu Salanta pohađa 119 učenika. Ravnateljica ove škole je Eva Adam Bedics, ali ne živi u mjestu već u Šiklošu. Od tih 119 učenika njih 60 pohađa kao izborni predmet hrvatski

jezik i književnost te narodopis". Poma-lo futuristički djeluje esej Diane Kečkeš Bori: "Očuvanje jezika, običaja i nošnje". Autorica polazi od dječjeg vrtića u koji dolaze djeca bez znanja materinskog jezika. "Nudimo priliku ne samo djeci iz Salante, nego i svakome da se upoznaje s hrvatskim jezikom. Naša je prednost u tome da većina zaposlenika govori hrvatski jezik." Članak je obogatila fotografijama detalja iz narodne nošnje bošnjačkih Hrvata. Urednica Pavić Blažetin na kraju monografije objavila je vizualno dojmljivu bogatu fotografsku građu i tekst o KUD-u "Marica" koji djeluje u Salanti i ima 50 članova. Knjiga će zasigurno poslužiti svim budućim istraživačima povijesti Hrvata u Salanti i Nijemetu. Treba odati veliko priznanje svim suradnicima koji su pridonijeli nastanku ove monografije kako bi bila cjelovit i stručan prinos povijesti i sadašnjosti Salante. ■

Iz obiteljskih albuma

Fotografski zapisi

ENG An excellent monograph looks at the village of Szalánta-Németi (Salanta-Nijemet in Croatian), home to an ethnic Croatian enclave in neighbouring Hungary. The book details the cultural heritage, history and sociolinguistic characteristics of this settlement in Baranya county in the south of Hungary. The book is published by the ethnic Croatian local administration in Szalánta and the Hungarian Croatian Institute of Sciences, and edited by Branka Pavić Blažetin.

Trostruki boravak u Mađarskoj

Kako je poznato da se pripadnost hrvatskoj kulturi ostvaruje poznavanjem hrvatskoga jezika, tako Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske više od dvadeset godina potiče očuvanje hrvatskoga jezika i kulture kroz sustav lektorata na stranim visokim učilištima. U Mađarskoj su četiri lektorata hrvatskoga jezika i to u Budimpešti, Pečuhu, Sambotelu i Baji.

Vježbe prevođenja kratkih mađarskih dječjih priča na hrvatski jezik

Tekst: **Morana Plavac**

Hrvati u Mađarskoj pripadaju povijesnoj dijaspori hrvatskoga naroda, žive u Baranji i Podravini (Pečuh, Mohač, Šikloš), Bačkoj (Baja, Aljmaš, Kalača, Dušnok, Bačin), duž mađarsko-austrijske granice, u okolici Velike Kaniže i u velikim gradovima poput Budimpešte i Segedina. Uglavnom su Hrvati došli bježeći pred Turcima iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Na mađarskom prostoru Hrvati su pokušali čuvati svoj identitet čuvajući jezik, tradiciju, narodne običaje, folklor, a u tome su im pomagali i franjevci koji su bili veza s matičnom zemljom,

održavali su bogoslužje na materinskom jeziku te otvarali škole.

Pišući o Hrvatima u Baji, višenacionalnom gradu s oko 38 000 stanovnika, profesor Dinko Šokčević ističe kako su u 18. stoljeću činili apsolutnu većinu, imali vlastite "ilirске" cehove čije su knjige vodili na hrvatskome jeziku. Do 1765. godine u Baji od tri priznate "nacije" jedna je bila Natio Dalmatica, a gradski je sudac još i 1768. godine morao položiti zakletvu u bajskoj franjevačkoj crkvi na hrvatskome jeziku. Danas je Baja grad koji se može pohvaliti dvama hrvatskim vrtićima i dvjema osnovnim školama u kojima se uči hrvatski jezik. Na Odsjeku za hrvatski jezik na Visokoj učiteljskoj školi "Eötvös József" obrazuju se

budući učitelji i odgajatelji hrvatskoga jezika, a u podučavanju pomaže i lektor hrvatskoga jezika izaslan od Ministarstva znanosti i obrazovanja. Kako se u Mađarskoj hrvatski materinski jezik nalazi u statusu jezika nacionalne manjine, jezik većinskoga naroda (mađarski) sve češće dopire u sferu svakodnevne obiteljske komunikacije. Usvajanje materinskoga jezika danas pripada vrtićima i osnovnim školama kao i već spomenutom Odsjeku za hrvatski jezik koji pohađaju studenti koji su završili hrvatsku gimnaziju u Pečuhu ili Budimpešti, ali i Mađari iz Slavonije i Baranje. Upravo je ovdje važna zadaća hrvatskoga lektora biti proaktivan u nastavi i izvannastavnim aktivnostima, biti uključen u aktivnosti hrvatske zajednice, biti angažiran u ostvarivanju i održavanju kontakata i suradnji s kulturnim i obrazovnim institucijama u Hrvatskoj i Mađarskoj. Visoka učiteljska škola "József Eötvös" (EJF) u Baji upisuje smjerove "odgajatelj" i "učitelj razredne nastave". Unutar EJF-a postoje dva instituta: Pedagoški institut i Institut za narodnosne jezike. Na Pedagoškom institutu nastava se odvija na mađarskom jeziku, a na Institutu za narodnosne (manjinske) i strane je-

Na tlu današnje Mađarske živjele su i neke hrvatske skupine na jugoistočnom dijelu Zadunavlja još od 7. stoljeća, no najveća dijaspora hrvatskoga naroda počinje u prvoj polovici 15. stoljeća te se doseljavanje nastavilo sve do 18. stoljeća.

Baja

Danas u Mađarskoj prema procjenama živi oko 90 tisuća Hrvata. Govori su im različiti, a prisutna su sva tri dijalekta hrvatskoga jezika. Karakterizira ih rascjepkanost, no unatoč tome i dalje čuvaju svijest o pripadnosti hrvatskom identitetu u čemu važnu ulogu imaju Savez Hrvata u Mađarskoj, Hrvatska državna samouprava kao i Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj te brojna kulturno-umjetnička društva, škole i vrtići gdje se uči hrvatski jezik.

Radionica sa studentima i profesorima

zike na engleskom, njemačkom i hrvatskom. Nastava na EJF-u obuhvaća programe za buduće odgajatelje i učitelje razredne nastave te se izvodi u redovnom i izvanrednom programu. Odsjek za hrvatski jezik funkcionira u sklopu Instituta za narodnosne (manjinske) i strane jezike čiji je voditelj dr. sc. Živko Gorjanac. Na Odsjeku za hrvatski jezik obrazuju se studenti koji će steći zvanje učitelja razredne nastave i odgojitelja. Zainteresiranih studenata ima kao i studenata na pripremnoj godini studija, a koji nemaju predznanje hrvatskoga jezika, te je tu važan lektor. On će intenziv-

nom nastavom pripremiti studente za studiranje hrvatskoga jezika na Visokoj školi u Baji, ali ne samo podučavati jezik, nego približiti i hrvatsku kulturu, povijest i književnost. No nastava se ne odvija samo u učionici, nego i u kontaktu s izvornim hrvatskim govornicima koji se rado odazivaju pozivima lektora, te dolaze u Baję studentima održati radionice, predavanja, književnu večer. Važni su i odlasci na izlete u hrvatske gradove kao i posjeti hrvatskim vrtićima i školama u Čakovcu, Valpovu, Vukovaru, Slavonskom Brodu i brojnim drugim mjestima koje su godinama organizirali

hrvatski lektori. Dobro im je došla i suradnja EJF-a s brojnim institucijama u Hrvatskoj i Mađarskoj. Tako EJF surađuje s Odsjekom u Čakovcu Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Katedrom za kroatistiku Sveučilišta u Pečuhu, Odsjekom HAZU-a u Vinkovcima, Hrvatskom manjinskom samoupravom u Baji, osnovnim školama i vrtićima u Hrvatskoj i Mađarskoj, Generalnim konzulatom u Pečuhu kao i Kulturnim centrom bačkih Hrvata u Baji te s mnogim drugim institucijama. Budući da je EJF jedina visokoobrazovna ustanova na kojoj se stječe diploma učitelja i odgojitelja na hrvatskome jeziku, povećanje interesa za hrvatski jezik zadnjih nekoliko godina je važno, pohvalno i potrebno ga je poticati. ■

Proslava Dan državnosti Republike Hrvatske; Živko Gorjanac, voditelj odsjeka, Maria Kanizsai i Morana Plavac

ENG *The ethnic Croatians of Hungary are a part of our historical diaspora. They live in the Baranya and Drava River regions (Pécs, Mohács, Siklós), the Bácska region (Baja, Bácsalmás, Kalocsa, Dúsnok, Bácsa), along the Hungarian border with Austria, in the environs of Nagykanizsa, and in major cities like Budapest and Szeged. Most of the Croatians that settled here fled Croatia and Bosnia-Herzegovina during the period of Ottoman expansion. There are four Croatian language lecturers active in Hungary, in Budapest, Pécs, Szombathely and Baja. Morana Plavac was born in Nova Gradiška in 1981, where she received her primary and secondary education. She earned a degree in Croatian language and literature at the University of Zagreb. She gained her initial experience as a lecturer in Budapest from 2007 to 2009, and is now in her second term as lecturer in Baja.*

Brzo, lako i zanimljivo ovladajte temeljima hrvatskoga jezika učite kada želite i gdje želite

*A fast, easy and interesting way to learn the basics of Croatian.
Learn when and where you want.*

Sveučilište u
Zagrebu

HiT-1

Prvi sveučilišni on-line tečaj hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika

The first on-line course of Croatian as second and foreign language

Jesenski semestar / Autumn semester

13. rujna – 5. prosinca 2021.
(prijave do 3. rujna 2021.)

*September 13 – December 5, 2021
(application deadline is September 3, 2021)*

Proljetni semestar / Spring semester

7. ožujka – 29. svibnja 2022.
(prijave do 25. veljače 2022.)

*March 7 – May 29, 2022
(application deadline is February 25, 2022)*

■ 7 nastavnih cjelina u sustavu MoD (utemeljen na Moodlu)	■ 7 learning units in the Moodle-based e-learning system
■ 150 nastavnih aktivnosti	■ 150 learning activities
■ 24 sata online nastave u živo	■ 24 hours of real-time communication online
■ iskusni lektori, stručnjaci za hrvatski kao ini jezik	■ experienced language instructors, specialists in Croatian as L2
■ interaktivan, komunikacijski i individualiziran pristup učenju jezika	■ an interactive, communicative and individual approach to language learning
■ mogućnost stipendije	■ the possibility of a scholarship

Pogledajte videopriloge o tečaju na mrežnoj stranici

Look at videos about the course at web page

www.matis.hr

Obavijesti i upisi

additional information and enrollment:

ecroatian@gmail.com

Piše: dr. fra Šimun Šito Ćorić, Švicarska
(sito.coric@gmx.net)

P olovicom ovoga siječnja u Švicarskoj je javno izvrgnut ruglu i na regionalnom sudu osuđen i uvjetno i na novčanu kaznu jedan muškarac zbog "izborne prevare". Ona se sastojala u tome što je imao prebivalište u kantonu Jura, a glasovao je u kantonu Bern na jednom od njihovih glasovanja. Jedan prevarantski glasač i jedan glas, ali sve je završilo osudom u javnosti i na sudu! Kad se sad pogledaju masovne i ciljane grube prevare na izborima za grad Mostar, koji je dočekaio izbore nakon 12 godina, a i neke u BiH prije njega, onda se vidi koji je to jad od državnih prevara, a još uvijek, budi blago rečeno, pod šutljivim i mutljivim patronatom "međunarodne zajednice".

U Uskoplju su prestali brojiti dopisne glasove Hrvata, u Tesliću su zagubljeni i oni s redovitih biračkih mjesta, a u Srebreniku, unatoč tome što su po glasovima to dobili, Hrvati su ostali bez mandata u Općinskom vijeću. U Mostaru je počelo s političkom prevaram i imenovanjem novoga saziva Središnjega izbornog povjerenstva (SIP) koji je postao "sastavni dio mozaika oko pripreme za potpuno eliminiranje Hrvata kao političkog čimbenika na općim izborima 2022. godine". Uostalom, ne radi se ni o čemu novome jer je takav scenarij bio i 2018. godine. I tada je SIP donosio nezakonite odluke, a bošnjačke stranke usmjerile su se na Zeničko-dobojsku županiju, pozicionirajući na svaku od lista po jednoga "svog Komšića".

Izborne prevare

Zar su hrvatske BiH vlasti toliko nemoćne, a bošnjačke toliko varave?

A na što je sve spremna bošnjačka politika pokazuje i sadašnji sastav "hrvatskog kluba" u Domu naroda u kojemu su (sic!) Hrvati Edim Fejzić iz Goražda te Anel Šahinović. Kako bošnjački izborni inženjering nije mogao naći za svoje interese drugo rješenje, ta dvojica hrabrih momaka jednostavno su se preko noći "izjasnili" Hrvatima i donijeli prevagu u hrvatskom klubu. Tu je i "Hrvat" Razim Halkić koji zauzima poziciju potpredsjednika Skupštine Unsko-sanske županije lažno se predstavljajući Hrvatom.

Hrvatski narodni sabor BiH (HNS) obavijestio je relevantne domaće i strane institucije o neviđenoj krađi umjesto praznika demokracije u Mostaru. U toj *ujdurmi* balkanske krčme preko noći je nestalo više tisuća hrvatskih glasova. "Nadležne institucije za održavanje izbora u svim europskim državama prebroje uzorke od više stotina tisuća glasova za samo sat vremena, dok se u Mostaru događa da nikakve informacije javnost ne može dobiti i 37 sati poslije zatvaranja biračkih mjesta. Uz izborni inženjering koji su skandaloznim premještanjem iz jednog u drugo gradsko područje odradile bošnjačke stranke..., SIP BiH stavlja izborni proces pod veo tajnosti gdje glasovi s tri gradska područja naseljena Hrvatima, bez ikakvog objašnjenja, nestaju ili ih se uopće ne prebrojava." SIP, koji vodi Komšićev čovjek Bakalar, morao je narediti ponovno prebrojavanje na polovici (70) biračkih mjesta.

Dobro je da se i među bošnjačkim dužnosnicima našlo onih koji su osudili spomenutu krađu. Oglasio se zastupnik u Zastupničkom domu Parlamenta

FBiH Irfan Čengić koji je nazočio prebrojavanju glasova u centru Mostara i na široko progovorio o izbornim krađama. "Ovo biračko mjesto je u centru grada, možete misliti što rade u manje urbanim mjestima", dodao je Čengić. Zastupnik u Parlamentu FBiH, član Glavnog odbora SDA te Gradskog odbora Mostara Zijat Mušić nije krio razočaranje onime što su radili njegovi kolege. On je o SDA-ovim i drugim izbornim prevarama koje su otkrivene nakon ponovnog prebrojavanja glasova naglasio da se srami onoga što su stranačke kolege napravili. "Vidi se koliko su bili bahati i koliko ih je ponijelo... Jednom su 52

nije moglo biti samo od sebe, nego je to sve netko planski radio. Dodaje kako "ovo više nije rekla-kazala, nego dokazana i argumentirana prevara za koju odgovorni moraju biti kažnjeni jer bahatost koju su pokazali nema granica", iskreno će Mušić.

Za razliku od velikih bošnjačkih gradova: Sarajeva, Tuzle, Zenice, Bihaća... ili srpskih: Banje Luke, Trebinja, Prijedora, Bijeljine..., Hrvati u BiH od većih gradova imaju tek pola Mostara sa svojih nekoliko glavnih institucija! I sad im i njega žele otetiti! Milorad Dodig očito ima pravo kad češće izjavljuje da ovakav i sličan trend makinacija bošnjačkih vlasti ni za

Hrvatsko društvo katoličkih novinara na godišnjoj skupštini 12. veljače 2020., uz nagrade vrsnim novinarima za publicistička postignuća na čelu s ovogodišnjim laureatom za životno djelo don Antonom Šuljićem, dodijelilo je Matičinu kolumnistu dr. sc. fra Šimunu Šiti Ćoriću posebno priznanje za djelovanje na području medija među iseljenicima. U skladu s okolnostima i kako bi povezali što više svojih članova koji žive i djeluju u desetak zemalja Europe i svijeta, Hrvatsko društvo katoličkih novinara (HDKN) organiziralo je godišnju skupštinu preko ZOOM platforme. Čestitamo svim laureatima!

pisali manje, a jednom 79, dok su ovi koji nisu lokalni dodavali lopatom", tvrdi Mušić. Šokiran otkrivenim prevarama tražio je da se nužno otvore sva biračka mjesta u Mostaru i da se zaista vidi realnost ovih izbora, ali i da se otkrije odgovorne kako bi snosili odgovornost i bili "isključeni iz političkog života zauvijek". Još napominje da je netko stajao iza njih sve vrijeme i da ovo sve

koga u BiH nije dobar, pa ni za same Bošnjake. A kako su u "nadglasavanju" RS-a i pola BiH potpuno nemoćni, koriste FBiH, drugu polovicu, kako bi vladali Hrvatima. Kako su Hrvati preživjeli i stoljeća osmanlijskog zuluma, ipak je teško vjerovati da će u današnje vrijeme hrvatske vlasti u BiH ostati nemoćne, a bošnjačke u tolikoj mjeri i dalje biti slijepe i varave! ■

Odlazak najdugovječnijega gradonačelnika Zagreba

Gospodin Milan Bandić bio je neumoran za Zagreb, za Hrvatsku i za sve Hrvate diljem svijeta, ostvarujući s njihovim organizacijama plodnu suradnju

Tekst: **Vesna Kukavica**

Gradonačelnik Zagreba Milan Bandić živio je za svoj grad, za Zagrepčane koji su mu u svemu što je radio bili na prvome mjestu, za posao koji je s ljubavlju i energijom, unoseći cijeloga sebe, bez ostatka, obavljao 21 godinu - tim se riječima od gospodina Bandića oprostila njegova zamjenica Jelena Pavičić Vukičević. Zagrebački gradonačelnik Bandić iznenada je 28. veljače preminuo u 66. godini života od posljedica srčanog udara. Rođen je 22. XI. 1955. u Grudama (BiH). Diplomirao je na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Bio je oženjen Zagrepčankom Vesnom s kojom ima kćer Anu-Mariju. Nepobjediv u političkoj areni, pet je puta bio izabran za zastupnika u Hrvatskome saboru, a građani su mu na demokratskim izborima dali šest puta uzastopno gradonačelnički mandat. Na tu dužnost prvi je put stupio 2. lipnja 2000., a šesti put u lipnju 2017., otišavši uoči dolazećih lipanjskih izbora u vječnost. Urbaniistička vizura hrvatske metropole danas

je poput svih europskih metropola, ugodna za život i lijepa. Tijekom šest mandata gradonačelnika Bandića Zagreb je razvio i bogatu suradnju s gradovima u RH i inozemstvu, institucijama i međunarodnim organizacijama te stranim diplomatskim misijama u zemlji i s hrvatskim diplomatskim misijama u inozemstvu. Također, gradonačelnik Bandić je razvio plodnu suradnju s Hrvatima izvan Republike Hrvatske i njihovim udruženjima iz područja kulture, obrazovanja, gospodarstva i sporta među kojima su dobro prihvaćeni i Matičini festivali iz Amerike i turneje iz Australije, izložbe iseljeničkih knjiga na Interliberu, Hrvatske svjetske igre, Hrvatski iseljenički kongresi, razmjene učenika i studenata naših korijena, gostujućih umjetnika i znanstvenika te uzorna briga o prezentaciji velikih umjetničkih iseljeničkih donacija knjižnicama, muzejima i galerijama Grada Zagreba. S gospodinom Bandićem prigodnim govorom oprostio se, uz ostale, i austrijski biskup iz zajednice gradišćanskih Hrvata dr. mons. Egidije Ivan Živković, istaknuvši: "Bio je nepobjediv, neslomljiv i neumoran za Zagreb, za Hrvatsku i za sve Hrvate diljem svijeta kako u Hrvatskoj tako u Bosni i Hercegovini i cijeloj dijaspori". Biskupija Željezo i udruga Gradišćanskih Hrvata Hrvat S.A.M. (Slovačka-Austrija-Mađarska) čiji je i Bandić bio član, tiska knjigu o zagrebačkom gradonačelniku Rič Domovini. Plodnu suradnju gospodin Bandić je razvio i s Hrvatskom bratskom zajednicom Amerike, čije ime nosi najljepša ulica u Zagrebu.

EMOTIVAN OPROŠTAJ

Smrt zagrebačkoga gradonačelnika Milana Bandića zatekla je hrvatsku javnost,

a njegovim odlaskom iznenađen je i poznati profesor i stručnjak za komunikacije Božo Skoko koji se s njime emotivno oprostio: "Otišao je onako kako je želio - kao zagrebački gradonačelnik, sa šest dobivenih izbora tijekom dva desetljeća i izravno sa zagrebačkih ulica, ušavši u povijest kao najdugovječniji zagrebački gradonačelnik i definitivno politički fenomen. Toliko se davao za svoj grad, ostavivši vlastito zdravlje na zagrebačkom asfaltu i blatnjavim ulicama zagrebačkih kvartova, koje mnogi nisu ni smatrali dijelom metropole. Pamtit ćemo ga po nevjerojatoj energiji, otvorenosti i širini (nikad se nije osvećivao čak ni onima koji su mu činili zlo, a kamoli političkim suparnicima), jedinstvenom političkom i komunikacijskom 'nervu' s građanima. Za njega nije bilo nemogućih projekata... Kao i svi ostali u politici, griješio je, ali iza 'bezgrešnih' obično ne ostaju ostvarenja koja ćemo pamtit...". Gradonačelnik Bandić posjećivao je redovito programe Hrvatske matice iseljenika, a Ured za obrazovanje i kulturu Grada Zagreba podupirao je sve Matičine programe, pruživši dobrodošlicu svakom iseljeniku u glavnome gradu svih Hrvata - Zagrebu. Na posljednje počivalište na Mirogoju u Aleji velikana ispratilo ga je mnoštvo građana, premijer Andrej Plenković i predsjednik Hrvatskog sabora Gordan Jandroković. Bila mu laka hrvatska zemlja koju je neizmerno volio! ■

ENG The late Mayor of Zagreb Milan Bandić (Grude, Bosnia-Herzegovina, 22 November 1955-Zagreb, 28 February 2021) was a frequent guest of Croatian Heritage Foundation events. Under his leadership the education and culture bureau of the Zagreb city government supported the CHF's programmes and festivals and opened the doors of Zagreb's institutions to diaspora Croats.

Eco Heritage

Task Force 2021.

Pozivamo vas na Eco Heritage Task Force. Volonterski ekološko-obnoviteljski program Hrvatske matice iseljenika koji više od dvadeset godina okuplja mladež hrvatskog podrijetla trebao bi se održati u 2021. godini u Istri. Naši ovogodišnji domaćini su Općina Ližnjan i Turistička zajednica Općine Ližnjan, a sam program održao bi se u sklopu projekta ECO Ližnjan u srpnju 2021. Polaznici programa sudjelovat će u ekoakciji u priobalju Šišana i Ližnjana, a za odlazak na radni zadatak koristiti bicikle te i na taj način pridonijeti zaštiti i očuvanju obale i priobalja. Uz to, za sudionike će biti organizirane raznovrsne radionice i dodatne aktivnosti uz koje će bolje upoznati prirodnu i kulturnu baštinu te ribolovnu tradiciju ovoga područja - radionica hrvatskoga jezika i kulture, medijska radionica, ekološke radionice, izrada suvenira, predavanja, zajednička druženja i izleti po Istri.

Sve obavijesti i novosti o programu bit će dostupne i na internetskim stranicama te društvenim mrežama HMI-ja.

Program će se održati u skladu s epidemiološkim mjerama, a u slučaju nepovoljnih zdravstvenih okolnosti organizatori zadržavaju pravo da se program odgodi/otkaže.

Više informacija o samom projektu i uvjetima prijave možete dobiti slanjem upita na e-adresu: barbara.bursic@pu.matis.hr

MIHOVIL ŠPANJA NAJBOLJI PARAOLIMPIJAC DESETLJEČA

Hrvatski plivač Mihovil Španja izabran je za "Paraolimpijca desetljeća", u izboru kojim su Allianz Hrvatska i Hrvatski paraolimpijski odbor obilježili deset godina suradnje. Kako bi izabrali paraolimpijca koji je ostavio najveći trag u proteklom desetljeću, Allianz Hrvatska i HPO su povodom desete obljetnice svoje suradnje, pokrenuli projekt "Paraolimpijca desetljeća" u sklopu kojega su pozvali javnost da svojim glasom podrže najbolje sportaše s invaliditetom proteklog desetljeća. Nominirani su svi paraolimpijci koji su u proteklih deset godina osvojili medalju na paraolimpijskim igrama, a to su Bruno Bošnjak, Branimir Budečić, Helena Dretar-Karić, Darko Kralj, Anđela Mužinić, Sandra Paović, Mikela Ristoski, Dino Sokolović, Velimir Šandor, Mihovil Španja i Zoran Talić. Glasovati se moglo na Allianzovoj web stranici od 14. do 28. siječnja, a pobijedio je naš najuspješniji plivački paraolimpijca sakupivši 33 % glasova.

DINAMO U OSMINI FINALA EL

Drugi put u posljednje tri sezone nogometaši zagrebačkog Dinama izborili su plasman u osminu finala Europske lige. "Modri" su izborili nastavak europske priče nakon što su u 16-ini finala s dvije pobjede izbacili ruski Krasnodar. Nakon 3-2 iz ruskog ogleda, kada su strijelci bili odlični Bruno Petković sa dva gola i Iyayi Atiemwen, Dinamo je i u uzvratnom susretu na stadionu Maksimir pobijedio sa 1-0, a pogodak odluke postigao je Mislav Oršić. Hrvatski prvak će u osmini finala 11. i 18. ožujka igrati protiv londonskog Tottenhama.

DARKO KRALJ I MIKELA RISTOSKI PROGLAŠENI NAJBOLJIM SPORTAŠIMA HPO-A

Atletičari Darko Kralj i Mikela Ristoski proglašeni su najboljim sportašima Hrvatskog paraolimpijskog odbora od 2000. do 2020. godine. HPO već tradicionalno početkom kalendarske godine organizira proglašenje najuspješnijih sportaša HPO-a za prethodnu godinu. Međutim, zbog pandemije koronavirusa odlučeno je kako će se u 2021. godini organizirati proglašenje najuspješnijih za razdoblje 2000-2020. Kralj je na Paraolimpijskim igrama u Pekingu 2008. osvojio zlato u bacanju kugle, četiri godine kasnije na POI u Londonu je osvojio srebrnu medalju, a 2011. je

osvojio i svjetsko srebro u bacanju kugle. Ima i broncu sa SP-a 2013. Ristoski također ima dvije paraolimpijske medalje i to u skoku u dalj. U Rio de Janeiru 2016. je bila zlatna, dok je četiri godine ranije u Londonu osvojila treće mjesto. U svojoj riznici trofeja ima i šest medalja sa svjetskih prvenstava. Osvajačice prvog ekipnog odličja za Hrvatsku u povijesti paraolimpijskih igara, srebra u Rio de Janeiru, stolnotenisačice Anđela Mužinić i Helena Dretar Karić proglašene su najuspješnijom ekipom u paraolimpijskim sportovima.

BLANKA VLAŠIĆ OBJAVILA ZAVRŠETAK KARIJERE

Ponajbolja skakačica u vis svih vremena i jedna od najboljih hrvatskih sportašica Blanka Vlašić objavila je završetak natjecateljske karijere nakon dugotrajne borbe s ozljedama. U karijeri ovjenčanoj brojnim odličjima i priznanjima 37-godišnja Splićanka je osvojila dva naslova svjetske prvakinje (Osaka 2007. i Berlin 2009.) na otvorenom i dvaput u dvorani (Valencia 2008. i Doha 2010.), jednom je bila europska prvakinja (Barcelona 2010.), a na olimpijskim igrama je osvojila srebro 2008. u Pekingu te broncu 2016. u Rio de Janeiru, što joj je bio i posljednji nastup, nakon kojeg je uslijedila njezina borba s ozljedama i za povratak na zaletište. Blanka Vlašić je osvojila 19 velikih svjetskih medalja, od čega je 13 bilo zlatnih, a njezin osobni rekord od 208 cm, što je drugi najbolji svjetski rezultat svih vremena, postavila je 2009. na zagrebačkom mitingu, popularnom Hanžeku. Jedan centimetar ispred nje ostala je samo legendarna Bugarka Stefka Kostadinova sa svjetskim rekordom postavljenim još 1987.

KOŠARKA: ZADAR OSVOJIO KUP

Košarkaši Zadra osvojili su Kup Krešimira Ćosića svladavši u finalu u Omišu Split sa 79-70, a Zadrani su sa osam naslova u devet finala postali najtrofejnija momčad u ovom natjecanju, dok je Split igrao osmo finale i ostao na pet naslova. Tako su Zadrani obranili naslov pobjednika Kupa u utakmici u kojoj su vodili većinu vremena, ali su protivnika ipak slomili tek u posljednje četiri minute. U polufinalu je Zadar svladao Cibonu, a Split je bio bolji od Furnira iz zagrebačke Dubrave.

SJAJNI DODIG I POLAŠEK POBJEDNICI AUSTRALIAN OPENA

Hrvatski Davis Cup reprezentativac Ivan Dodig i slovački tenisač Filip Polášek osvojili su prvi zajednički Grand Slam naslov pobijedivši u finalu Australian Opena u konkurenciji muških parova branitelje naslova Amerikanca Rajeeva Rama i Britanica Joea Salisburija sa 6-3, 6-4 nakon 88 minuta sjajnog tenisa. Dodigu je ovo drugi Grand Slam trofej u muškim parovima, a prvi je osvojio 2015. u Roland Garrosu s Brazilcem Marcelom Melom. Uz to 36-godišnji Međugorac ima i tri trofeja iz mješovitih parova s Tajvankom Latishom Chan s kojom je dvaput osvojio Roland Garros (2018. i 2019.) te jednom Wimbledon (2019.). Dodig i Polášek su u polufinalu Australian Opena pobijedili hrvatski par Nikola Mektić i Mate Pavić.

SP U SKIJANJU - FILIP ZUBČIĆ OSVOJO SREBRO

Najbolji hrvatski skijaš Filip Zubčić osvojio je srebrnu medalju u paralelnom veleslalomu na Svjetskom prvenstvu u Cortini d'Ampezzo. To je prva medalja za hrvatsko skijanje nakon kombinacijskog srebra Ivica Kostelića u Schladmingu 2013. godine i deseta ukupno na svjetskim prvenstvima. Janica Kostelić je osvojila pet zlatnih medalja, Ivica Kostelić ima zlato, srebro i broncu, dok je Natko Zrnčić-Dim osvojio broncu. Hrvatski reprezentativac Istok Rodeš je natjecanje u slalomu završio na odličnom šestom mjestu, a Matej Vidović je bio 12. Leona Popović je u bila 21. u slalomu i 25. u veleslalomu. Nakon Svjetskoga prvenstva Filip Zubčić je nastavio sa sjajnim ovosezonskim rezultatima ostvarivši u bugarskom Banskom svoju treću pobjedu u karijeri u veleslalomu zadržavši tako šanse da u ovoj disciplini osvoji prvo mjesto u ukupnom poretku.

HRVATSKI VATERPOLISTI IZBORILI OI

Hrvatska vaterpolska reprezentacija izborila je nastup na Olimpijskim igrama u Tokiju, nakon što je osvojila treće mjesto na kvalifikacijskom turniru u Rotterdamu. U borbi za olimpijsku vizu "Barakude" su nakon velike drame svladale Rusiju sa 25-24 (4-3, 2-4, 3-1, 2-3; 14-13) boljim izvođenjem peteraca. Hrvatska će u skupini B Olimpijskih igara igrati protiv branitelja olimpijskog zlata i pobjednika Svjetske lige 2019. Srbije, protiv svjetskog doprvaka Španjolske, protiv vrlo jake Crne Gore koja je brončana s posljednjeg Europskog prvenstva u Budimpešti, potom Australije koju vodi naš Elvis Fatović, te jedine slabije ekipe, reprezentacije Kazahstana. U skupini A igrat će Mađarska, Grčka, Italija, SAD, Japan i Južna Afrika. U dosadašnjih šest nastupa na olimpijskim igrama hrvatski vaterpolisti osvojili su jedno zlato (2012) i dva srebra (2016, 1996).

KOŠARKAŠICE I KOŠARKAŠI IZBORILI PLASMAN NA EP

Nakon šest sušnih godina ženska hrvatska košarkaška reprezentacija sudjelovat će na Europskom prvenstvu, nakon što je u odlučujućoj kvalifikacijskoj utakmici odigranoj u latvijskom glavnom gradu Rigi nadigrala Njemačku sa 80-66, te tako osigurala nastup na završnom turniru kojem će od 17. do 27. lipnja domaćini biti Španjolska i Francuska. I muška hrvatska izabrana vrsta plasirala se na Europsko prvenstvo 2022. godine, unatoč tome što je nakon četiri pobjede, zadnje dvije utakmice kvalifikacija izgubila od Nizozemske i Turske.

IZLOŽBA "MODA I STRIP" U ZAGREBAČKOM MUZEJU ZA UMJETNOST I OBRT

U zagrebačkom Muzeju za umjetnost i obrt otvorena je izložba posvećena modi i stripu pod nazivom "Moda i strip" koja će za javnost biti otvorena do 28. ožujka u sklopu hrvatsko-francuske suradnje i u povodu stote obljetnice Francuskog instituta u Hrvatskoj. U prigodi otvorenja izložbe potpisano je pismo namjere o francusko-hrvatskoj kulturnoj suradnji u području stripa u koju su uključeni Francuski institut u Hrvatskoj i Ministarstvo kulture i medija RH u suradnji s krovnom francuskom institucijom posvećenoj stripu i slici - *Cité internationale de la bande dessinée et de l'image* u Angoulêmeu. S hrvatske strane pismo namjere potpisala je Nina Obuljen Koržinek, ministrica kulture i medija RH, a s francuske strane Gaël Veyssière, veleposlanik Republike Francuske u Hrvatskoj u ime francuskih ministara kulture te Europe i vanjskih poslova.

PJESMOM ZA PETRINJSKO BOLJE SUTRA

Petrinja - Petrinja Band Aid, skupina glazbenika i umjetnika, Petrinjaca i Petrinjki koji su se okupili nakon katastrofalnog potresa 29. prosinca snimili su potkraj veljače pjesmu kojom sugrađanima žele širiti vjeru u petrinjsko bolje sutra. "Situacija je loša, mislim da ljudi koji nisu bili ovdje teško mogu pojmiti o kakvoj je katastrofi riječ, mora se doslovno pola grada rušiti," izjavio je Bojan Šeperac čija je ideja o *Petrinja Band Aidu* pokrenula lavinu među petrinjskim glazbenicima koji su objavili pjesmu "Glavu gore!" kao gestu podrške od Petrinjaca za Petrinjce. "Ideja za pjesmu, a kasnije i projekt je došla iz potrebe da se ovaj zaista napućeni grad i njegovi građani u ovom teškom trenutku spomenu u kontekstu njegovih motiva poput lipa te već prije opjevanih petrinjskih uskih staza," izjavio je Šeperac.

NOVI USPJEH IVICE ŠIMIĆA U KINI

Predstava "Bio jednom Kaos" koju je u ljeto 2019. Ivica Šimić režirao u kazalištu Zhongbeyuan u gradu Xi'anu u Kini, doživjela je veliko priznanje uvrštenjem u službenu konkurenciju najvećeg kineskog kazališnog festivala "China Drama" u organizaciji Kineske udruge dramskih umjetnika (China Drama Association). Festival okuplja najbolja kazališna ostvarenja za odrasle, djecu i mlade iz cijele Kine. "Bio jednom Kaos" jedina je predstava za djecu iz Shaanxi provincije pa je time ovaj uspjeh još veći. Njime kazalište Zhongbeyuan preuzima mjesto vodećeg kazališta za djecu i mlade u provinciji i jedno od vodećih kazališta u Kini, a Ivica Šimić, autor i redatelj predstave, doživljava svoju punu afirmaciju u umjetničkim krugovima Kine.

"BORANKI" NAGRADA EUROPSKI GRAĐANIN

Kampanja "Boranka" Saveza izviđača Hrvatske dobitnik je nagrade Europski građanin za 2020. godinu. Riječ je o priznanju koje Europski parlament dodjeljuje za iznimna postignuća u promicanju europskih vrijednosti i zajedništva. Dan Špicer, poslovni direktor Saveza izviđača Hrvatske i glavni koordinator kampanje Boranka, istaknuo je kako je nagrada Europski građanin velika čast i veliko priznanje. "Naša kampanja Boranka pokazala je kako ljubav prema prirodi i domovini može ujediniti čitavu Hrvatsku, ali biti i odličan primjer ostalim europskim državama kako se odgovorno odnositi prema okolišu i zajednici. Boranka je do sada uključila više od 7.000 volontera koji su na opožarenim područjima Dalmacije posadili više od 85.000 novih stabala. Zbog toga je Boranka postala ujedno i najveća volonterska akcija pošumljavanja požarišta u čitavoj Europi, ali i najnagrađivanija neprofitna kampanja ikad", rekao je Špicer.

RIMAC ŠIRI GLOBALNU MREŽU

Iz *Rimac Automobila* su najavili širenje na ključna azijska tržišta proširenjem svoje međunarodne mreže prodajnih partnera na Kingsway grupu, kompaniju specijaliziranu za distribuciju luksuznih vozila i jahti na području Kine. Kako javljaju iz Rimac automobila, partnerstvo će osigurati da se kupcima zainteresiranim za njihov C-Two model omogući "vrhunsko korisničko iskustvo". Zahvaljujući ovom partnerstvu, u Šangaju je otvoren luksuzni salon Rimac automobila. Na novouspostavljeno partnerstvo osvrnuo se Mate Rimac. "C-Two je hiper automobil sljedeće generacije koji pruža ekstremne performanse električnog pogonskog sklopa, i donijet će novu razinu vozačkog iskustva. Podršku će mu pružati korisnička služba čije je iskustvo bez premca, bez obzira na to gdje se u svijetu nalazite. Vrlo smo sretni što dobrodošlicu u našu obitelj možemo izraziti Kingsway Groupu, tvrtki koja ima izvrsnu reputaciju i pristup ključnim tržištima u Hong Kongu, Makau i Kini", kazao je.

POKLADNI JAHAČI UZ 54. ŠOKAČKO SIJELO

Oko 40-ak jahača podijeljenih u dvije skupine radi epidemioloških mjera, projahalo je na konjima ulicama Županje u sklopu pokladnog jahanja, uživajući uz ovogodišnje, 54. šokačko sijelo, koje je održano u tome vukovarsko-srijemskom gradu. Pokladne jahače u središtu Županje, ispred gradske uprave, pozdravio je gradonačelnik Davor Miličević. "Ovogodišnjim Šokačkim sijelom koje održavamo u specifičnim uvjetima uslijed pandemije koronavirusa, potvrđujemo onu staru narodnu izreku 'Selo može izumrijeti, ali običaji ne'. Sve je održano prema tradiciji pridržavajući se epidemioloških mjera uz program koji se mogao pratiti *on line*", istaknuo je gradonačelnik Davor Miličević. Ocijenio je kako je ovogodišnje geslo 54. šokačkog sijela "Inat šokački" najprikladnije za situaciju uslijed pandemije koronavirusa.

Passiflora ili Isusova kruna zanimljivog je izgleda cvijeta: pet peludnica prašnika predstavlja pet rana Isusa Krista, trodjelni tučak tri čavla dok su niti oko prašnika Isusova kruna. Podrijetlom iz Perua i Brazila, može podnijeti vrlo niske temperature.

Foto: Darko Mihelj